

A vallási, az egyházi és a lelkészi identitás aktuális kérdései

Szentendre 2016

Szerkesztette:
Mgr. Lévai Attila, PhD.
Kiadja:
Tillinger Péter Műhelye – Szentendre

Szöveggondozás és tördelés:
Tillinger Péter
Nyomdai munkálatok:
Tillinger Péter

1. kiadás

ISBN: 978-963-12-6663-4
ISSN 2064-4523

A kötet megjelenését
a Magyar Tudományos Akadémia támogatta

Készült Tillinger Péter műhelyében Szentendrén

A vallási, az egyházi és a lelkészi identitás aktuális kérdései - nemzetközi tudományos konferencia

Királyhelmece – 2015.11.19-20

Szervezők: Selye János Egyetem Református Teológiai Kar,
Társzervezők: Calvin J. Teológiai Akadémia, Szlovákiai Református Keresztény Egyház, Szlovákiai Református Keresztény Egyház Zempléni Egyházmegye, Sárospataki Református Teológiai Akadémia,
Gréckokatolicka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Sullyok István Teológiai Tudományok Intézete – Nagyvárad

Program

2015. november 19, csütörtök

14,00 – Bevezető áhitat: Ft. Mgr. Fazekas László, a SzRKE püspöke

14,20 – Rektori és dékáni köszöntők: Doc. RNDr. Tóth János, PhD. – a SJE rektora, illetve Mgr. Lévai Attila, PhD. – a SJE RTK dékánja

14,40 – Felvezető előadás: Az **identitás** – ThDr. Somogyi Alfréd, PhD., a SJE RTK Egyháztörténeti Tanszékének tanára, a SzRKE Pozsonyi Egyházmegyéjének esperese

15,30 – **A prófétaik lelkület, mint a lelkészi identitás meghatározója - ószövetségi példákön keresztül** – Dr. Fodor Ferenc, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia tanszékvezető tanára, sárospataki lelkipásztor

16,00 – **Az indentitás a gyászévtened alatt, különös tekintettel Bátorkeszi István gályarab prédikátor életére** – Mgr. Czinke Zsolt, a SJE RTK doktorandusza, a CJTA könyvtárosa, bátorkeszi lelkipásztor

16,30 – **Kitekintés: az identitás kérdése két határon túl – Partium és Erdély** – Doc. Dr. Pálfi József, a Partiumi Keresztény Egyetem tanszékvezetője, Nagyvárad-Rét-i lelkipásztor

17,00 – **Vallási és nemzeti identitás az arab világban és nálunk** – Doc. PhDr. Molnár János, a SJE RTK dékánhelyettese:

17,30 – **Betekintés: az identitás kérdése nálunk – Felvidék:**
Mgr. Géresi Róbert, a SzRKE püspökhelyettese
18,00 – a konferencia első napjának kiértékelése
18,30 – esti áhitat: Nt. Mgr. Molnár Elemér, királyhelmeci lelkipásztor

2015. november 20, péntek

9,30 – Napkezdő áhitat: Nt. Mgr. Kendi Csaba, a SzRKE Zempléni Egyházmegyéjének esperese

10,00 – **A görög-katolikus egyházi és lelkeszi identitás egykor és ma** – Prof. ThDr. Bohács Béla, PhD. – az Eperjesi Egyetem Görög-katolikus Teológiai Karának tanszékvezető tanára

10,30 – **A lelkeszi identitás aktuális kérdéseinek gyakorlati teológiai vetületei** – Prof. ThDr. Kocsev Miklós, PhD. – a SJE RTK tanszékvezető tanára

11,30 – **Tájékoztató a SJE RTK kiadványairól** – a könyveket bemutatja: Mgr. Lévai Attila, PhD. – a SJE RTK dékánja

12,15 – Zárszó

Bevezető áhítat – előszó gyanánt

„Igaz az a beszéd, és teljes elfogadásra méltó, hogy Krisztus Jézus azért jött el a világba, hogy a bűnösöket üdvözítse, akik közül az első én vagyok.” (1Tim 1,15)

Életünkben vannak történelmi idők, amikor elkerülhetetlenné válik a hit komoly megvallása, a „status confessionis”. Ezt a helyzetet sok minden kiválthatja. Napjainkban egyre fokozottabban érezzük ennek szükségességét. Amikor az ember egy ilyen helyzetbe kerül, akkor az egész bensője megmozdul, és ez erősen érinti az ember önzonosság-tudatát. Belső meggyőződésből fakad, amelyben ott van a teljes ember, az igazi „én” minden bűnnel, nyomorúsággal, s egyben a felszabadító kegyelemmel.

Pál apostol életében nem egyszer fordult elő ilyen helyzet. Ő mindig világosan írt és szólt önmagáról és arról a felismert, ajándékba kapott kegyelemről, amely élete középpontját alkotta. Tudta, hogy bűnös, de azt is tudta, hogy van, aki megtartsa. Leírja, hogy istenkáromló, Krisztus követőit üldöző és erőszakos ember volt, aki azt gondolta, hogy saját erejével és ezzel a hozzáállásával megmentheti népét. De hálát ad Annak, Aki ebből az állapotából kiszabadította. Sőt, egészen odáig megy, hogy az egész addigi életét kárnak és szemétnak ítéli a Krisztusban megismert kegyelem gazdagságáért.

Pál Istentől új identitást kapott. Ez által felerősödött benne sok minden, amit ő addig saját akaratos élete és a benne munkálkodó indulatai miatt elnyomott. Egy hagyományokra épülő, kiüresedett, népet megmenteni akaró emberből egy igaz étellel teli, valóban népet mentő, Krisztust követő emberré lett. Ezután már tudta, hogy ő kicsoda, tudta, hogy kinek hitt, tudta, hogy hova megy, tudta, hogy mi vár rá. Ezért tudja teljes bizonyossággal leírni Timóteusnak: „Igaz az a beszéd, és teljes elfogadásra méltó, hogy Krisztus Jézus azért jött el a világba, hogy a bűnösöket üdvözítse, akik közül az első én vagyok.” (1Tim 1,15)

Ennek hatására vált számára értékessé mindaz, amit Isten az ő életében adott. A rómaiaknak így ír: „Mert kívánnám, hogy én átok legyek, elválasztva a Krisztustól az én atyámfiaimért, akik rokonaim test szerint.” (Róm 9,3)

Mindez azt jelenti számunkra, hogy szabad nekünk bűnösségünk teljes tudatában, de a Krisztusban kapott kegyelemben élve tusakodni azokért, akiket Isten test szerint a környezetünkbe adott. Szabad nekünk

a keresztyén identitásunk mellett észrevenni, hogy az isteni elhívás által nem szűnik meg a testi létünkhöz kapcsolódó identitásunk: a népünkhöz, nemzetünkhöz, nyelvünkhöz és kultúránkhöz való viszonyunk. Sőt, még inkább felerősödik bennünk a féltés és jobban kell ügyelnünk arra, ne-hogy méltatlanokká váljunk a szolgálatra. Öröklött értékeink a hit által kapott értékekkel együtt adják azt az értékrendet, amelyik igazán gazdag-gá és értékessé teheti mindannyiunk életét. Ezt a szolgálatot viszont csak nagy odafigyeléssel és teljes alázattal végezhetjük, amihez Istentől várjuk a segítséget.

Fazekas László
püspök

Kitekintés: az identitás kérdése két határon túl – Partium és Erdély

Dr. Pálfi József

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Barátaim a Krisztus Jézusban! – Elöljáróban engedjék meg nekem, hogy előadásom kezdetén hadd tisztázzak két fontos szempontot. Először is a konferencia meghívójában, és ennek megfelelően az előadásom címében két nagy régió megnevezését olvassuk: Partiumot és Erdélyt. Messziről, akár „egy kalap alá” véve nyugodtan össze is vonhatnánk a kettőt, ám én mégis arra kérem Önöket, hogy engedjék meg nekem, hogy ezúttal csak Partiumra koncentráljam a mondanivalómat és a következőben csak ezzel foglalkozzam. Tény, hogy Erdély is a mai Romániához tartozik, és hasonló kérdések (is) feszegetik, ám az a Királyhágón túl, mégis egy kicsit más világ.

Másodsorban Partium-i, de valójában Királyhágómelléki-i magyar református lelkipásztorként vagyok jelen ezen a konferencián. E tekintetben pedig azt is tisztáznunk kell, hogy milyen összefüggés, kapcsolat, illetve különbözőség van Partium és Királyhágómellék között. Mi, akik ma itt vagyunk, hiszem, hogy mindnyájan tudjuk azt, hogy Partium¹ nem azonos azzal a történelmi-földrajzi területi egységgel, amelyiket az egyházi köztudatban Királyhágómelléki Református Egyházkerületként (KRE)²

---

¹ Partiumról lásd bővebben Szilágyi Ferenc: Közigazgatás a Partiumban. A honfoglalástól napjainkig. Partium Kiadó, Nagyvárad, 2013. Illetve Csüllög Gábor: Partium – történelmi tájhasználat és térszerveződés. In: Partium. Társadalom, területfejlesztés. (Szerk. Szilágyi Ferenc – Zakota Zoltán), Partium Kiadó, Nagyvárad, 2014, 9-23.

² A KRE egy sajátos egyházi történelmi-földrajzi egység Máramarostól a Bánság legalsóbb részéig, a jelenlegi magyar–román határsáv mentén, amely a Trianoni döntést követően jött létre, 1920-21-ben. Nevét bukaresti nézetből a Királyhágóhoz viszonyított földrajzi fekvéséről kapta, amelytől nyugati irányban található. A nagyhatalmak által ratifikált határmódosítás következtében, az egykori nagy Tiszántúli Református Egyházkerület nyolc, részben csonka, részben teljes egyházmegyéje a Romániához csatolt oldalon maradt. A határ keleti oldalán rekedtek nem sokáig tétlenkedtek, hanem határozott, felelősségteljes döntéseket hozva tették meg a szükséges és korszakos lépéseket. Igaz, ez sem ment egyértelműen, egyik napról a másik napra gördülékenyen, mivel már a kezdet kezdetén két jövő-koncepció körvonalazódott a két markáns tábor képviselőiben. Az egyik

tartunk számon. A KRE alapvetően nagyobb területi egységet foglal magába, mint a Partium, mivel a mi terminológiánkban ide tartozik Máramaros, Szatmár, Arad és a Bánság vidéke is. Ezt fontos tudni, mivel nemzeti, nyelvi és nem utolsósorban vallási (természetesen ezen belül felekezeti) szempontból is más és más arányokra, szempontokra és összefüggésekre irányítják a figyelmünket.

1. Királyhágómelléki református helyzetjelentés

A jobb, pontosabb áttekinthetőség kedvéért kikértem az egyházkerület közigazgatási osztálya előadó tanácsosának a legutolsó jelentését.³ Az éves jelentésből néhány táblázatot kölcsönöztünk, amelyek segítségével reméljük hitelesebben láttatni a mai viszonyokat. A jelentés, bár 2015 májusában került bemutatásra, valójában a 2014. esztendő decemberének végéig ismerteti a valóságot. Eszerint ma a Királyhágómelléki Református Egyházkerület kilenc (nagybányai, szatmári, nagykárolyi, érmelléki, zilahi, szilágysomlyói, bihari, aradi, temesvári) egyházmegyéjében 284 egyházközség és 123 leányegyházközség, illetve szórvány van. Az egyházkerületben alapvetően magyar nyelvű gyülekezetek vannak. Az egyetlen kivételt a szemlaki (Aradi Egyházmegye) cseh és német nyelvűt kivéve. Ezekben összesen 279 lelkipásztor szolgál. Ezt egy átfogó táblázatban figyelhetjük meg a legfontosabb paramétereket: kilenc egyházmegyében a gyülekezetek, leányegyházközségeket, lelkipásztorok és segédlelkészek számarányát, az 500-nál kevesebb lélekkel, az 500 és 2500 közötti és a 2500-nál na-

---

tábor képviselői (Széll György és társai) úgy látták volna jobbnak, ha az árván maradt, csonka egyháztest a nagy, erős Erdélyi Református Egyházkerülethez csatlakozik addig, míg helyreáll a rend. A másik tábor képviselői (Sulyok István és társai) az önálló egyházkerület gondolatát tartották, jobb, életképebb megoldásnak. Az elvitathatatlan, hogy minkét tábor képviselői provizórikusnak, rövid ideig tartó babiloni fogságnak tekintették korabeli állapotukat. A két tábor közül az utóbbi került ki győztesen a küzdelemből. Így kerülhetett sor 1920. december 16-án, Nagyváradon arra a csonka közgyűlésre, melyen először mondták ki a KRE megalakulását. Közel féléves tárgyalássorozat után, 1921. augusztus 14-re sikerült összehívni valamennyi egyházmegye képviselőt, amelyen kimondták a teljes egyházkerületi képviselői színe előtt a megalakulást.

³ A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlési jelentései. Farkas Zsolt: Közigazgatási jelentés a 2014. esztendőről.

gyobb lélekszámmal rendelkező, illetve a lelkipásztor nélküli gyülekezetek számárányát.

Egyház- megye	Gyülekeze- tek száma	Leányegy- házközse- gek száma	Lelkipász- torok szá- ma	Segédlelké- szek száma
Nagybányai	21	13	20	2
Szatmári	45	8	41+1 (kórház- lelkész)	2
Nagykárolyi	35	14	28+2 (kórház- lelkész)	1
Érmelléki	37	3	37+1 ta- nulmányi szabadság	
Bihari	60	6	59+2 (kórház- lelkész)	4
Aradi	19	13	16	-
Temesvári	16	7	12	1
Szilágyosom- lyói	22		20+1 (kórház- lelkész)	1
Zilahai	29	4	26	2
Összesen	284	68	266	13

Egyház- megye	500-nál ke- vesebb lé- lek	500-2500 közötti lélekszám	2500-nál több lélek	Lelkész nélküli gyü- lekezetek
Nagybá- nyai	8	12	1	1
Szatmári	34	10	1	7
Nagykáro- lyi	24	11		8
Érmelléki	23	13	1	
Bihari	37	22	1	2
Aradi	15	4	-	3
Temesvári	13	3		4
Szilágy- somlyói	10	11	1	3
Zilahyi	18	9	2	4
Összesen	182	95	7	32

A következő négy táblázat, egyházmegyékre lebontva az egyházkerület lélekszámáról árul el elgondolkoztató adatokat. Először az aktuális és legfrissebb adatokat láthatjuk. Az ezt követő táblázat pedig a korábbi esztendőkhöz viszonyítva mutatja meg lélekszám, sajnos csökkenő tendenciáját. Sorban a harmadik és negyedik táblázat pedig az Egyházkerület természetes szaporodásáról és apadásáról, illetve a ugyanez öt esztendő összehasonlításban. Erről így vall a korábban már hivatkozott jelentés: „Az elmúlt néhány esztendőben közigazgatási jelentésében, sajnos mindig helyet kapott egyházkerületünk összlélekszámának csökkenése. Már a meglepetés érzése nélkül vesszük tudomásul, hogy minden évben hozzávetőlegesen két-háromezer lélekkel vagyunk kevesebben. Ebből az ún. természetes apadás általában a teljes fogyás fele. A hitehagyók, kiköltözöttek vagy az egyszerűen leírtak száma tehát megegyezik a természetes fogyás számával. Az is jellemző az elmúlt évek számadatait tekintve, hogy a jelentős fogyás a nagy gyülekezetekben érzékelhető, a kisebb közössé-

gekben ez elenyésző. Az okok egyértelműek, ezekre is kitértem már több jelentésben. A megoldás azonban bonyolultabb. A nagy gyülekezetekben sok a munka, de több a segítő munkatárs is. Mégis a számadatok azt mutatják, hogy a legtöbben a nagy és főleg a városi gyülekezeteknek fordítanak hátat, nem vállalják az egyház fenntartásának teherviselését. Ennek oka a városi névtelenség, passzivitás, elrejtőzés. Egyértelmű, hogy ott, ahol több száz családról beszélünk, ezeknek meglátogatása, gondozása egy lelkigondozó által szinte lehetetlen. Presbitereink a legtöbb helyen nem vállalják ezt a szolgálatot, egyértelmű tehát, hogy az adott keretek között ezek az emberek lelki szempontból lemondanak önmagukról, az egyház pedig ezt a lemondást tolerálja, vagyis leírja őket. Megoldásra vár ez a kérdés, amely hiszem, hogy csak elszánás és szeretet kérdése. A Kánon által előírt másod- és harmadlelkészi állás betöltésére vonatkozó kötelezettség véleményem szerint meghaladott, hiszen e mögött csak a sok lélekkel járó lelkészi minimum teljesítésének kényszere van (esketések, keresztelek, temetések, istentiszteletek stb.). Az igény azonban a jövő egyházát tekintve ennél sokkal nagyobb. Emellett a világ is megváltozott. Sokkal több feladattal kell szembenéznie a lelkipásztornak, ezért legtöbbször a gyülekezetet megtartó odafigyelésre nincs elég idő, energia, akarat. A megoldás tehát a nagy gyülekezetek több lelkipásztor által való gondozása, a feladatok ésszerű felosztása. Persze ez anyagi terhet is jelent, belső versengést is okozhat, viszont hosszútávon kifizetődő, hiszen a lelkiismeretes gyülekezeti tagok a teherviselésből is kivesszük részüket. A tulajdonképpeni kérdés tehát az, hogy *elnézi-e az egyház az évenkénti ezer-kétezer lelkes fogyást, vagy pedig lehetőségeibez mérten mindent megtesz ennek ellensúlyozására, ami véleményem szerint megfelelő odafigyelést és személyes kapcsolatot jelent.*”

Kimutatás az Egyházkerület (2014) lélekszámáról egyházmegyékre lebontva:

Szám	Egyházmegye	Lélekszám
1.	Nagybányai	15.504
2.	Szatmári	20.879
3.	Nagykárolyi	16.228
4.	Érmelléki	20.904
5.	Bihari	29.619
6.	Aradi	5.609
7.	Temesvári	6.091

8.	Szilágyosomlyói	18.471
9.	Zilahi	20.084
	Összesen	153.389

Kimutatás az Egyházkerület lélekszámának alakulásáról, egybevetve a megelőző esztendőök egyházmegyei adataival

Szám	Egyház- megye	Lélekszám 2004	Lélekszám 2005	Lélekszám 2006
1.	Nagybányai	18.894	18.429	17.947
2.	Szatmári	25.240	24.716	24.181
3.	Nagykárolyi	18.656	18.373	18.087
4.	Érmelléki	23.875	22.664	22.525
5.	Bihari	40.117	38.346	38.445
6.	Aradi	6.858	6.754	6.492
7.	Temesvári	6.914	6.310	6.603
8.	Szilágy- somlyói	21.049	20.738	20.425
9.	Zilahi	22.229	22.138	21.963
	Összesen	183.832	178.468	176.668

Kimutatás az Egyházkerület természetes szaporulat/apadásáról:

Szám	Egyházmegye	Keresztelés	Temetés	Természetes Szap./ap.
1.	Nagybányai	116	274	-158
2.	Szatmári	289	462	-173
3.	Nagykárolyi	143	309	-166
4.	Érmelléki	252	468	-216
5.	Bihari	385	866	-481
6.	Aradi	70	205	-135
7.	Temesvári	52	184	-132
8.	Szilágyosomlyói	192	321	-129
9.	Zilahi	164	246	-82
	Összesen	1.663	3.335	-1.672

Kimutatás az Egyházkerület természetes szaporulat/apadásáról öt éves viszonylatban:

Szám	Egyházme- gye	Term.- szap./ap. 2010	Term. szap./ap. 2011	Term. szap./ap. 2012	Term. szap./ap. 2013	Term. szap./ap. 2014
1.	Nagy- bányai	-203	-166	-160	-173	-158
2.	Szatmári	-244	-146	-216	-217	-173
3.	Nagy- károlyi	-162	-144	-181	-176	-166
4.	Érmel- léki	-197	-276	-289	-247	-216
5.	Bihari	-509	-424	-475	-513	-481
6.	Aradi	-122	-143	-133	-147	-135
7.	Temes- vári	-175	-161	-150	-118	-132
8.	Szilágy- somlyói	-139	-97	-130	-112	-129
9.	Zilahi	-144	-130	-80	-153	-82
	Össze- sen	-1895	-1.687	-1.814	-1.856	-1.672

2. A lelkipásztori identitás problematikája

A lelkipásztori identitás problematikája égetően aktuális kérdésünké vált az utóbbi időben. Nyugodtan mondhatjuk, sőt talán már kiabálnunk kellene, hogy mennyire életbevágó ügyévé lett egyénnek és közösségnek egyaránt. Életbevágó ügye személyesen a lelkipásztornak, mint egyénnek, mint családtagnak, mint gyülekezeti, közösségi szolgálattevőnek, de mint népet, nemzetet képviselőnek is.

Ma már egyre többen és egyre nyilvánosabban fogalmazzák meg és hangosabban mondják ki Királyhágómelléken, hogy *identitás válságban* vagyunk. Önazonosság vizsgálatunkban egyre konkrétan és nyomatékosabban tesszük fel a kérdést, némelykor és némelyek csak önmagunknak csendesen, és némelykor némelyek félhangosan vagy hangosan önmagunknak és egymásnak, hogy kik és mik is vagyunk? Mit jelent ma az, hogy *magyar* és *református* lelkipásztor vagyok Királyhágómelléken?

Húszon öt esztendővel az 1989-es forradalom és szabadságharc után egyre világosabb a felismerés és határozott artikuláltsággal fogalmazódik meg a lelkipásztori társadalomban, hogy az eddigi *lelkipásztor-kép* részben vagy teljesen eltűnőben, átalakulóban van. A lelkipásztoroknak pedig újra kell fogalmaznia önmaga szerepét, feladatát, küldetését, ahhoz, hogy megfelelően tudja feladatát végezni az adott szolgálati területen. *Egyfelől* a személyes családi szempontokon (elhívás-tudat, lelkipásztori hivatás-kép, családi hagyomány és háttér-támogatottság) túl, nagy és lényeges kérdés az, hogy gyülekezeti, intézményi, funkcionárius, lelkigondozó, menedzser, mezőgazdász, vállalkozó vagy a ki tudja még milyen kategóriába sorolható lelkipásztorság mit is jelent ma már? *Másfelől* pedig ezen általános, mondhatni ma az Ige szolgálatában álló valamennyi lelkipásztort érintő és foglalkoztató szempontokon túlmenően sajátosan erdélyi és partiumi problematika az, hogy *többszörös kisebbségi* helyzetben kell munkálkodni. A többszörös kisebbségi élethelyzet kihívásai etnikai, nyelvi, felekezeti jellegűek. Ez konkrétan azt jelenti, hogy Királyhágómelléken a magyar református lelkipásztor, mint a magyar etnikumhoz tartozó kisebbségi csoport képviselője van jelen a román többségi tengerben. Nyelvhasználati szempontból is hasonló a helyzet. Egyházi/felekezeti helyzetünket tekintve pedig a román keleti ortodox államegyház mellett, mint „történelmi egyház” kategóriába soroltak és bár törvényesen elismert „megtűrt”, de mégis másodrendű felekezet vagyunk.

A következőkben – természetesen lehetetlen a teljesség igényével – sorba szedtem azokat a kérdéseket, amelyekkel naponta meg kell küzdenie Királyhágómelléken a református lelkipásztoroknak, s amelyek így nyilvánvalóan nagyban meghatározzák és folyamatosan alakítják a lelkipásztori identitást.⁴

2.1. Külső, azaz az ösztársadalmi és/vagy az egyházi élet teremtette kihívások

2.1.1. *A külső és a belső szekularizáció.* Királyhágómelléki társadalmunk egyre nagyobb hányada él egyház-független mindennapi életet. Ez természetesen nem minden esetben jár együtt az istentelenséggel is. Viszont az egyházzal való kapcsolata teljesen leredukálódott az egyházi

---

⁴ Köszönettel tartozom Szomor Abigél lelkipásztornak a tartalmas beszélgetésért, amely nagyban hozzájárult a szempontok megfogalmazásához.

„szolgáltatásokra” (keresztelés, esketés, konfirmáció, temetés). Nagyon sok embernek szinte semmi vagy alig van kapcsolata az egyházzal, a gyülekezettel. A szocialista, kommunista rendszer időszakában viszonylag ritkábban maradt el egy-egy gyermek megkeresztelése, konfirmációja vagy egy-egy fiatal pár templomi esküvője és lelkipásztor nélküli temetéséről nem is igazán hallottunk. Leszámítva a lelkipásztor nélküli temetéseket az 1989-es forradalom és szabadságharc utáni időszakban, az ún. demokratikus berendezkedésre történő időszakban azonban megnövekedett az előbbi esetek számaránya. A társadalom szekularizációja nemcsak külsőképpen hat az egyházi, a vallásos életet élők mindennapi életére, de az egyházon belül is szekularizációs folyamatokat indukálnak. Híveink sokszor meg is fogalmazzák, hogy „már az egyház sem a régi”. A hagyományos vallásos élet, amelyet én inkább természetes vallásosságnak vagy egyházas mentalitásnak és gyakorlatnak szeretek nevezni egyre inkább megszűnőben van, ehelyett egy sajátos módon megnyilatkozó vallásos közeg kezd kialakulni, illetve szinte minden eklézsiában egy, a hitet másféleképpen megélő ún. kegyességi, karizmatikus mikroközösség alakul ki párhuzamosan.

2.1.2. *A pénzügyi és anyagi forráshiány megnövekedése.* Az anyagi, pénzügyi források szinte természetes módon „nőttek meg” az elmúlt húszöt esztendőben. A korábbi rendszer egyértelmű helyzete után rövid ideig, nyilván arányeltolódásokkal, de a külföldi segélyadományok (természetbeni szállítmányok, konkrét pénzbeli cél- vagy nem céladományok) egyfajta átmenetet és megoldást jelentettek a gyülekezetek többségében. Ez a jelenség mára már megszűnőben van, amelynek szerepét és helyét részben a pályázati rendszer vette át. Közel negyedszázad után nyugodtan ki lehet jelenteni, hogy nemcsak a kisebb vagy közepes, de lassan a nagyobb méretű gyülekezetek is komoly anyagi gondokkal küszködnek. Természetesen ez alól is vannak ritka kivételek, de általában tekintve egyre nehezebb az anyagi helyzet. Ez valójában az akadozó fizetésfelvétel, illetve az egyházközségek birtokában maradt vagy frissen visszaszerzett, esetleg közben épített ingatlanok fenntartására vonatkozik elsősorban. A helyzetet az is nehezíti, hogy a lelkipásztort az ún. kongruán keresztül (az egyház által adott fizetés-kiegészítés, azaz államsegély) ellenőrzi az egyházi hatóság (és ez a jobbik eset), de az állam is (ez a rosszabbik eset, ugyanis amikor ad, akkor annak az „árát” keményen be is hajtja a maga módján).

Így a lelkipásztor és az egyházi alkalmazott bármikor megfogható, felelősségre vonható.

2.1.3. *A makro- és mikro-társadalom széttöredezettisége.* A korábbi viszonylag egységes társadalom nyugati mintára töredezik szét és alakul át, illetve atomizálódik. Nemcsak a nemzeti alapokon szerveződött közösségek, de egyháziak szétesése is jól látható módon hozza létre a maga törésvonalait. Közben változnak a hosszú évtizedek vagy adott esetekben évszázadok jól bejáratott hagyományok, amelyek új paradigmaváltásért kiált számtalan összefüggésben. Itt elsősorban az átrendeződő városi és falusi, illetve a falusi és városi migrációra gondolok, amelyek új fajta szokásokat, hagyományokat teremtenek. Aztán a gyülekezeti közösségek individualista, gazdasági, szellemi, lelkiismereti, politikai barikád-oldalai gondolhatunk.

2.1.4. *A pártpolitikai megosztottság és kiszolgáltatottság.* Az előbb megemlítették közül talán a legrelevánsabb módon emelkedik ki a politikai kérdés. Anyaszentegyházunk népe nemcsak az országos kisebbségellenes nagypolitika, de elsősorban a kisebbségi pártpolitika törésvonalai mentén él. A legújabb kori életünkben is érvényesül az elhíresült mondás, mely szerint, ahol két magyar megjelenik, ott rögtön három pártra szakadnak. Így alakul ez sajnos a romániai magyarság életében is. Húszon öt esztendő után van három, különböző méretű pártja a helybeli magyarságnak, amelyeket most sem fejlődésük, sem ideológiai berendezkedésük és megnyilvánulásai alapján sem fogunk bemutatni, pusztán csak annyit hangsúlyozunk, hogy ez messzemenőkéig megosztja a lelkipásztori közösséget, és nemcsak a lelkipásztort. Tény, hogy a pártok működési létmechanizmusának egyetlen szempontja a szavazatszerzés, illetve politikai és gazdasági hatalmuk folyamatos fenntartása és biztosítása. Ennek érdekében bármilyen módszerrel, de igyekszik a szavazatokat „megvásárolni”, akár az egyháztól, a lelkipásztortól, illetve a társadalomtól. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy vagy valaki minden esetben azonosul ideológiailag azzal, ám a pénz, illetve az élet fenntartásához szükséges javak megszerzése és biztosítása *átírja* a személyes meggyőződéseket és akaratokat. Magyarságunk sajnos ma és itt is képtelen eljutni a sokat hangoztatott, de a gyakorlatban sehol sem kivitelezett nemzetpolitikáig. Leragadtunk a sokszor iszapdagonyázó és a román nagypolitika által vetett hálókban valók vergődésben. Ez számtalan kényelmetlen helyzetet, megosztottságot te-

remt és természetesen belső lelki törésvonalakat is, amelyek bizony nem láthatóak, csak személyes és nyilván kihatással szélesebb körű lelki és szellemi traumákat okoznak.

2.1.5. *A kétnyelvűség.* A polgári társadalom mindnapjaiban kialakult egy féloldalasra torzult kétnyelvű létmód. Benne élünk az ország mindennapi valóságában, amelyben, országos viszonylatban, hiába vagyunk államalkotó nemzet, még sincs hivatalosan deklarált kétnyelvűség. Lokális magyar-többségű régiókban vannak ugyan kísérletek, de össztársadalmi viszonylatban ezek erőtlenek. A kérdés azonban sokkal akutabban mutatkozik az egyházi élet mindennapjaiban. A református egyház liturgiális nyelve a magyar. A lassan, de tudatosan és erőszakosan szervezett románosítás következtében, egyre nagyobb számban növekszik a magyarul már alig vagy egyáltalán nem értők számaránya. Szomorú és sommás következtetések levonására készítetne most bennünket a vegyes-házasságok problematikája, peremvidékek egyre erőteljesebb leszakadása, a városi és falusi vidékek és régiók szórványosodása. Nyilván ezek egy önálló előadás vagy tanulmány határait feszegetnék. Most csak szignifikáns, de sokat eláruló lélektani kérdésre térnék ki. Miért van az, hogy ha két olyan magyar találkozik, akik egymást nem ismerik, akkor először románul szólnak meg és nem magyarul. Sőt ha kiderül, hogy mindkettő tud is magyarul, akkor is el kell telni egy kevés időnek, hogy a feszültség oldódjék, nagyobb legyen a bizonyosság és majd csak ezt követően alakuljon ki egy oldottabb és közvetlenebb kommunikáció. Vagy, ha egy kisebb vagy nagyobb csoport egyetlen tagja román nemzetiségű, akkor az egész csoport automatikusan románul és nem magyarul beszél? Egyházi életünkben egyre aktuálisabb kérdéssé vált a kétnyelvűség. Mikor, kinek és milyen nyelven prédikáljunk? Meddig kell elmenni a román nyelvű szolgálatokkal, stb...

2.1.6. *Az új vallási (elsősorban keresztyén) mozgalmak, szekták teremtette versenyhelyzet kihívásai.* Itt inkább azokra gondolok, amelyek erőszakosan és újszerűen közelítik meg az elfáradt vagy meg nem érintett egyháztagjainkat. Így például a jehovizmusra, a szabad-keresztyén mozgalmakra, hitgyülekezetének megjelenésére vagy érdemes külön is megemlítenünk a mormon egyház képviselőit, akik a nagyobb városokban keresik meg azokat, akiket nyitottságot mutatnak az amerikai kontinens egyik sajátos vallási terméke és alternatívája iránt. Némi önkritikával, de nagyobb je-

lentőséget neki nem tulajdonítva el kell gondolkoznunk azon, hogy mi az, ami odavonzza híveinket. Mi az, ami arra indítja némelyeket, hogy a kisebb, de szervezettebb és fegyelmezettebb közösségekbe mígráljanak át?

2.1.7. *Egyéb világvallások jelentkezése.* A fokozatosan megnyíló határok, a népek és nemzetek különböző szempontok szerint megindult migrációja természetesen magával hozta a nagyobb világvallások képviselőinek a megjelenését is. Ezek elsősorban a nagyobb településeken jelentek meg, nyilván nem nagy, de itt-ott jelentős számarányban végzik a misziójukat. Nyitottá és pluralistábbá váló mikro- és makro társadal-munkban egyre nehezebb fenntartani a keresztyénség Kriszto-centricitását, azaz Jézus Krisztus kizárólagos szerepét, jelentőségét. Világvallások importőreivé kezdtünk válni. Nagyobb városokban megjelen-tek kisebb buddhista, iszlámhitű közösségek, de a Jim Sanders jelenségtől kezdve olyanokra is, amelyek folyamatosan keresik „misszió” lehetősége-it.

2.1.8. *Életmód-guruk.* Ezeknek a típusú szellemi-lelki és egyéb testi (táplálkozás, mozgás, stb...) önmegmentő, önmegváltó új létmódot hirdető előadók előadásainak ma már sem vége sem hossza. Csak Nagyváradon nincs olyan hét, hogy egy vagy több anyaországi vagy éppen külföldi „valaki” ne hirdetné „megváltó” tanait.

2.2. *Magában az egyházban jelentkező kihívások*

Az előbbiekben megfogalmazottak mellett és után, a következőkben azokra a kérdésekre és kihívásokra térünk ki röviden, amelyek magában az egyházban, annak belső életében jelentkeznek és a lelkeszi identitás kérdéseit érintik. A szinte már refrénné váló gondolat-mondatunkat ismételjük meg: az-az a lelkipásztor-szerep átalakult, megváltozott és ez magán az egyházon belül is akut kérdéseket vet fel. Lehet-e teljes állásban, egzisztenciális valóságban gyülekezeti, intézményi, funkcionárius, politikus, manager, vállalkozó, mezőgazdász, program és rendezvény-szervező a lelkipásztor vagy sem? Folytatni lehet és kell a sort, mert újabb kori élethelyzetünkben nagyon megsokasodtak a lelki problémások (akik lelkigondozásra szorulnak). A velük való foglalkozás, különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy mennyire kiszélesedett a lelki problémák spektruma, bizony újfajta képzettséget és hozzáállást vár el a lelkipászto-

roktól, amelynek nem biztos, hogy minden esetben, megfelelő előképzettség nélkül meg tud felelni. A korábbi politikai berendezkedés „biztosított” szociális „biztonság” mára már teljesen átalakult és jelen korunkban nincs olyan biztonsági háló, amely megfelelő megoldást kínálna a rászorulóknak. A rohamosan jelentkező ügyekkel való szembenézés is válszokat kér és vár a lelkipásztortól, még akkor is, ha az nem az ő feladata, de a társadalom tagjai mégis hozzá fordulnak számtalan esetben. Külön probléma skálát nyitott meg az iskolai, az oktatási-nevelési kérdések sokasága. Természetesen az oktatásban való jelenlét is olyan tudást vár el a lelkipásztortól, amelynek nincs mindegyik és minden esetben annak tudása birtokában. Emellett ott sokasodnak a visszaszerzett ingatlanok, vagy esetleg újonnan építettek rendbetétele, fenntartása, stb. Ezek mellett lehetetlen nem foglalkozni a személyes-, és a családi élet problémáival, illetve azok számtalan szövevényeivel, összefüggéseivel.

Kicsoda vagyok én a lelkipásztor? A sokrétű szerep és feladatkör számtalan kihívást, de kísértést is hordoz magában. Természetesen a lelkipásztortól mindenki azt várja el, hogy *csak* lelkipásztor legyen. Csak?

2.2.1. A klasszikus értelemben vett gyülekezeti lelkipásztor szerepe, feladata, munkaköre, munkatársi viszonyrendszere alapjaiban átalakulóban van. Megváltozóban az élet-, és munkaterület is. Nemcsak a korábban megszokott általános egyházi struktúrákban jelenlévőkkel kell együttműkölni, hanem azokkal is, akikkel az új és újabb összefüggések kapcsán naponta él együtt, szolgál, dolgozik. Természetes módon nőtt fel egy olyan új generáció vagy mondhatnánk azt is, hogy laikus réteg, amelyik nem csak a maga útját keresi az egyházi életben, hanem igyekszik bele is szólni abba, helyezkedik, feladatokat kér a szolgálatból. Természetesen nincs ez így mindenütt. Nagyon sok helyen pontosan azaz kell megküzdenie a lelkipásztornak, hogy nincs elegendő segítő munkatársa, akikkel megoszthatná a terheket. A hagyományos és modern istentiszteleti formák ütközése (igehirdetési stílusok, módok, formák, technikák vagy éppen a gyülekezeti énekkultúra és gyakorlat ütközései). Természetesen, ha ez még nem egy-egy gyülekezet közötti konfrontációban jelentkezik is, de gyülekezeti tagok (csoportok) között már igencsak, de a lelkipásztorok (generációk, képzettség, külföldi behatás) között annál inkább. Nyilván külön és nyomatékosan kellene hangsúlyozni a különböző típusú visszasságokat, a számtalan helyen és összefüggésben

megnyilatkozó érdektelenséget, széthúzást, visszaéléseket, viszályokat és egyéb feszültség-forrásokat.

2.2.2 A lelkipásztor is társas lény, aki családban és közösségben él. Vagy teljes értelemben vagy csak részben. Lehet a lelkipásztor férj vagy feleség, esetleg éppen egyedül álló. Élhet házasságban, vagy előtte áll még annak, esetleg lehet elvált is, aki vagy újra házasodott vagy (még) nem, de beszélnünk kell a lelkipásztor házaspárokról, illetve az olyanokról, ahol a férj vagy a feleség teljesen más jellegű munkakörben dolgozik. Elkötelezett, segítőkész-e a társ vagy esetleg...?

2.2.3. A lelkipásztor is ember, sőt érző test, szellem és lélek, akinek meg vannak a személyes kérdései, ügyei, bajai, öröme és bánata, vágyai, de vannak szerepszemélyiségi torzulásai, szenvedélyei, pénzproblémái, testi-szellemi-lelki kimerülései. Lehet türelmetlen, fásult, közönyös, túlterhelt, kiégett és benne is felmerül sokszor a kérdés, hogy kinek is merhetne vagy lehetne beszélnie a maga gondjairól, kérdéseiről? Kozma Zsolt, a kolozsvári alma materünk egykori professzorának egyik reggeli igemagyarázata ma is aktuálisan, sőt egyre hangosabban kiállt vissza: van-e pásztor a pásztorinak, ki a pásztor pásztor? És folytatni lehetne a válaszokat keresve és megadva.

Tudatosan és szándékosan nem akarok konklúziókat levonni. Ám a kérdés vagy kérdések sajnos csak kérdések maradnak: *Ki vagyok én ma a magyar(?) református lelkipásztor? Kinek és minek kell meg felelnem? Az összefüggések szövevényes hálójában meddig lehet vagy kell elmennem? Kinek és minek kell megfelelnem? ... Folytatni lehetne a kérdéseket és folytatni kell, de a válaszokat is. Ezért most nem zárom le, hanem minden hallgatóra és majd olvasóra személyesen odabízom. Rólunk van szó, nem szabad megspórolnunk a kérdéssel való foglalkozást, mert a végén...*

Felhasznált irodalom:

Pálfi József: Királyhágómellék-kérdés a II. Bécsi döntés után. In. Mediarium, 2010, 4. évf., 1-2. szám.

Farkas Zsolt: Közigazgatási jelentés a 2014. esztendőről. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlési jelentései.

Dénes István - Vinczéné Pálfi Judit: Missziói jelentés a 2014. esztendőről. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlési jelentései.

Szilágyi Ferenc: Közigazgatás a Partiumban. A honfoglalástól napjainkig. Partium Kiadó, Nagyvárad, 2013.

Csüllög Gábor: Partium – történeti tájhasználat és térszerveződés. In. Partium. Társadalom, területfejlesztés. (Szerk. Szilágyi Ferenc – Zakota Zoltán), Partium Kiadó, Nagyvárad, 2014.

Keresztyének és nemzeti identitása az arab világban és nálunk

Cs. Molnár János

Először talán tisztázzuk azt kérdést, mit értünk identitás alatt. Anál is inkább, mert manapság nagyon sokat beszélnek a legkülönbözőbb identitásokról. Szó van pl. nemzeti, vallási, állami és más közösségek identitástudatáról. Manapság, amikor a közel-keleti és máshonnan bevándorló tömegek csóstitül elárasztják Európát. talán éppen ezért sokat beszélnek **európai identitásról**. De most tegyük fel a kérdést: lehet beszélni **európai identitásról**? S ha igen, akkor mennyiben? Azt el lehet mondani, hogy van *brit, sőt még angol, skót és ír, meg walesi, és német, francia, spanyol, magyar stb.* identitás is, de van-e *európai*? S ha igen, akkor mi az, ami az európai népeket egy valamilyen identitás, önazonosság alá kapcsolhatja? Mi az, ami az európai népekben közös, amivel más népekkel pl. az ázsiaiakkal, vagy az afrikaiakkal szemben meghatározzák önmagukat? Talán még hozzájuk lehetne sorolni az amerikai népeket is, de azokat tulajdonképpen a bevándorló európaiak kiirtották. Nem beszélve az ausztráliaiakról, akik nagy részét a bevándorló európaiak sterilizálták.

Előzetesen maradhatunk abban, hogy az identitás egyik meghatározója a kultúra, amely egy bizonyos, nyelvi, történelmi és vallási közegben fejlődött ki. Az ősi nyelvi közeg valamilyen módon Európában is megmaradt a mostani nyelvekben – bár ismeretünk szerint több nyelv is kihalt, a megmaradtak is jelentősen megváltoztak. De vannak, máig léteznek, annak ellenére, hogy az idők folyamán – főleg a kisebb népek nyelvei – igen nagy megszüntetési tendenciának voltak kitéve. Ezekhez a nyelvekhez a mostani európai nemzetek görcsösen ragaszkodnak. Sőt még azokat is megpróbálják feléleszteni, amelyeket szinte már nem, vagy alig beszélnek (walesi, ír, skót). A nyelv nagyban a nemzeti hovatartozást is meghatározza. A történelmi közeg is nagy jelentőséggel bír Európában, még annak ellenére is, hogy az egyes régiók hatalmi hovatartozása az idők folyamán sokat és sokszor változott. Az egyes európai népek azonban általában az ősi hovatartozást tartják a mérvadónak.

A nyelvvel szorosan összefügg a kultúra (irodalom, szájhagyomány, szokások, népdalok, táncok), a tradicionális hatalmi, vagy politikai hovatartozás (osztrák, német, svájci, spanyol, katalán stb.), Mindezen nyelvi, történelmi, nemzeti különbségek között mi az, amivel jellemezni lehetne

a mostanában annyiszor emlegetett **európai identitást?** Nos, az egyedül a **keresztyénység** lenne, amit viszont az EU nem vállal. November 5-én Navracscs európai biztos előadást tartott az egyetemünkön, s azt mondta, hogy az EU a keresztyén eredetet, vagy identitást azért nem vállalja, mert a közgyűlésben magukat többen ateistáknak vallották, s nem vállalták a keresztyénséghez való tartozásukat.

Megjegyzem: az illető most lehet ateista, de az ősei csak keresztyének, vagy legfeljebb zsidók lehettek, de semmiképpen sem ateisták. Sőt, az is ismert, hogy az EU már addig megy, hogy Brüsszelben karácsonyfát nem is mernek állítani, nehogy azzal irritálják a moszlimok érzéseit! Valami hasonló tapasztalható Svédország egyes részein is. Igaz, hogy Brüsszel város lakossága 33%-ban mohamedán!!! De hosszú éves tapasztalatom alatt a mohamedán világban sosem tapasztaltam azt, hogy a karácsonyfa irritálta volna a moszlimokat. Jómagam ott a karácsonyfát mindig mohamedán árusoktól vettem. Sőt, Bagdadban pl. a karácsonyesti istentisztelet a karrádai káldeus templomban 18,30-tól kb. éjfél után 2 óráig tartott (a végét azért nem tudom, mert sosem bírtam kivárni), amit – mint minden vallási alkalmat mecsetben, vagy templomban – a hangszóró is közvetített a környékbe.

Ha viszont a brüsszeli mohamedánokat valóban zavarja a karácsonyfa látványa, és fel nem állításában nem csak a brüsszeli önazonossága feladásának valami túlzott előzékenysége van, akkor a brüsszeli mohamedán közösség, a mohamedánok különösen agresszív, türelmetlen és keresztyénellenes csoportjához tartozik, amelyek a mohamedán világban is szélsőségesnek számítanak. Pedig jelenleg Brüsszelnek csak 33 %-a moszlim. Mi lesz, ha pl. 65 %-a az lesz?

Önazonosság a mohamedán világban

Ott az önazonosság nem kérdés. Mindenki az, aminek született. Vallását, nemzeti hovatartozását és nyelvét mindenki megtartja. Egyetlen egy nép esetében történt meg, hogy elveszítette a nyelvét, az pedig a kopt volt, amely a XVII. századtól már a templomokban sem használatos, mivel a mohamedánok által 639-ben elfoglalt Egyiptomba az őslakosság létszámát többszörösen meghaladó bevándorlók özönlötték el, az őslakosok kopt nyelve felmorzsolódott, maradványai csak az egyiptomi arab nyelv különleges vonásaiban találhatók meg. A koptok nyelvileg beolvad-

tak az arabok közé, de vallási és nemzeti hovatartozásukat továbbra is megtartották. A kopt magát mindig koptnak és keresztyénnek tartja!

A mohamedán a saját vallását nem változtathatja, ill. nem hagyhatja el, mert az „*murtadd*”, hitehagyott lenne, akinek a büntetése halál. Sőt, a mohamedán még házasságot sem köthet nem mohamedánnal, s ha mégis, akkor a nem mohamedán félnek mohamedánná kell válnia. Ez a követelmény viszont azt is szentesíti, hogy a keresztyén ember a mohamedán világban csak keresztyénnel kössön házasságot, ami nagyjából meg is tartatik, így nagyon kevés vegyes-házasság van. Ha mégis létrejön, akkor a hitét elhagyott keresztyént a saját családja kitagadja, megüli halotti torát, és a továbbiakban a családból senki sem ismeri meg.

Ez főleg a mohamedán világban élő kisebb keresztyén egyházakra vonatkozik, mint amilyenek az asszír nesztoriánusok, a szír jakobiták és a Rómával unióra lépett káldeusok. Ezek a kis közösségek érdekes és számunkra is tanulságos módon tartják meg identitásukat. Hivatalos iskoláik nincsenek – kivételt csak a szíriai Ma'lúla városában és környékén élő szír jakobiták képeznek – gyermekeiket mégis iskolai szinten okítják. Hogyan? Úgy, hogy minden gyülekezet temploma mellett van egy iskola is, ahol a lelkész, esetleg még kellő erudícióval rendelkező más egyháztag is ünnepnapokon és a szünetben, főleg a nyári szünetben, amely a Közel-Keleten a nyári hőségre való tekintettel négy hónapot is eltart, oktatja a gyermekeket.

A gyermekek itt megtanulják népük történelmét, irodalmát, kultúráját, nyelvét, írását és természetesen vallását. Tehát mindazt, ami szükséges az ember önazonosságtudatához, identitásához. Ennek birtokában pedig már képesek lesznek tájékozódni a világban, főleg abban a számára ellenséges világban, amelyben él.

Mostanában nagy divat azt hangsúlyozni, amit magukról a moszlimok állítanak, hogy az iszlám egy toleráns vallás, amely minden vallást elismer, amelynek szent könyvei vannak. Így természetesen a keresztyénséget is. Persze, ez elméletben és papíron igaz is – csak a gyakorlatban nem. Korunk mindennapi eseményei bizonyítják, hogy amikor a mohamedán világban valami zavargások vannak, legyenek azok forradalmak, vagy akármilyen hatalomváltások, akkor a radikális moszlimok (hiszen ilyen radikálisok minden közösségben vannak) haragjukat, elégedetlenségüket rendszeresen mindig a mohamedánok között élő keresztyén kisebbségen töltik ki. Pl. az „*arab tavasz*” alkalmával kiken csattant a „népharag”? Mindig a keresztyéneken! Egyiptomban legelőször a legnagyobb problé-

mát nem a gazdasági élet és az uralkodó osztály korrupciója jelentette, hanem az őslakos kopt keresztyének léte! Hogy még mindig, még 1400 év után is megvannak!

Ehhez képest még „jobb” az elhíresült *iszlám állam*, és a vele szimpatizáló különböző érdekcsoportok Afrikában. Ezek a keresztyéneken a legkegyetlenebb kivégzéseket hajtják végre: keresztre feszítik, fejüket, mint felénk a csirkének, késsel levágják. A világot kegyetlenségeikről különböző videofelvételek járják be, amelyek arról tanúskodnak, hogy Irakban, Szíriában, Líbiában, ahol 53 éven át a nem egészen normálisnak tartott Kadháfi uralkodott kegyelmet nem ismerő módon, de azért mégis csak valamilyen jogrend keretei között, most felfordult a rend és megannyi magát moszlimnak mondó csoport van hatalmon, a legkegyetlenebb kivégzéseket hajtják végre. Líbiában nemrég 21 keresztyénnek a fejét vágták le késsel. Nem karddal, bárdal, vagy baltával, hanem késsel nyesztelték le! Ha talán ezek a keresztyének megtagadták volna hitüket, talán megmenekültek volna a haláltól – bár ezt teljes bizonyossággal nem állítható, mert lehet, hogy a gyilkosok mindenáron példát akartak statuálni. Talán azért is vették fel videóra, hogy demonstrálják hatalmukat és kegyetlenségüket.

Tudom, hogy a moszlimok túlnyomó többsége elítéli az ilyen embertelenségeket, de ezt mégis megteszik, mert a mostani dzsihadista iszlám a mohamedán vallásnak egy különösen kifecamodott formája, amely sosem látott kegyetlenségekkel hívja fel magára a figyelmet és toborozza híveit

Az identitás Európában

Valamikor Európában is megvolt az önazonossághoz a megalkuvást nem ismerő ragaszkodás. Nemcsak a keresztyénség első századaiban, hanem a reformáció utáni korban is. Az utóbbi századokban azonban a vallási, nyelvi és nemzeti hovatartozás kérdése mintha vesztett volna értékéből. Elsőnek talán a vallási hovatartozás, ami az ún. „felvilágosodásnak”, pozitívizmusnak és liberalizmusnak volt köszönhető. Az európai keresztyén értelmiség egy része magát oly felvilágosultnak tartotta, hogy megszűnt hinni Istenben. Minden vallást tudott értékelni és megérteni – kivéve a sajátját. Az ún. szocialista tábor – még mi idősebbek jól emlékszünk rá - nyíltan propagálta az ateizmus felsőbbrendűségét, miközben a nyugati világban, amelyről azt hittük, hogy nem ateista, az ate-

izmus, a vallástalanság jobban terjedt, mint a nyíltan ateista régióban. A keresztyének keresztyénsége főleg Európa nyugati részében a jelentéktelenség színvonalára csökkent. Ha összehasonlítjuk Nyugat-Európa religiozitását az arab világ religiozitásával, akkor az ún. „keresztyén Európa” nagyon rossz osztályzatot kap. Az arab világ alatt természetesen nem csak az iszlámot értem, hanem a többi vallást is, az ateizmus nem tudott gyökeret verni. Lehet, hogy azért ott is van néhány istentagadó, de az nyilvánosan nem meri bevallani!

Nem így Európában, ahol vannak olyan államok, amelyben a hívők száma 20% alatt van, és nagyon kevés az olyan állam, amelyben a hívők száma 60 % körüli. Ilyen Szlovákia és Lengyelország, ahol az állampolgárok több mint 80%-a keresztyénnek vallja magát. Nos, ezért jutott az EU oda, hogy – ahogyan azt már említettük - még alaptörvényében sem merete vállalni keresztyén eredetét.

Az, hogy mostanában az EU korlátlan mennyiségben fogadja be a moszlim bevándorlókat, ennek az eredménye, amiből arra lehet következtetni, hogy amennyiben a moszlimok ilyen mennyiségben özönlnek Európába, akkor Európa rövidesen, nemcsak hogy moszlim lesz, hanem arra is, hogy a keresztyének hasonló helyzetbe kerülnek, mint amilyenben most az arab világban vannak, hanem eltűnnek az egyes nemzeti kultúrák és nyelvek is!

Eben a kérdésben Európa egy nagyon különös helyzetben van. A kisebb európai nemzetek ezt még talán tudatosítanák is, de az angolok, franciák, spanyolok és olaszok ezt figyelmen kívül hagyják. Az angolok – mivel számukra a vallás nem annyira fontos – úgy gondolják, hogy úgymint mindenki angolul fog beszélni és az angol irodalmat tekinti majd a magáénak. A germán népeknek pedig manapság mintha már mindegy lenne, hogy a saját nyelvükön, vagy angolul beszélnek. A spanyolok a hatalmas és egyre nagyobb spanyolul beszélő világban bíznak, meg a maguk babonás katolicizmusába. A franciák azt hiszik, hogy a „francia nyelv és civilizáció” még midig domináns, mert őket egy kissé a többi latin nyelvű ország is támogatja. Keresztyénségük, főleg a spanyoloknak, portugáloknak és olaszoknak kimerül a porodra lépő sportolóik keresztvetéseiben.

A mi identitásunk

Az elmondottakkal kapcsolatban most már csak azt a kérdést kellene feltenni magunknak, hogyan tudjuk-e mi, református lelkészek megőrizni, vagy újra megteremteni híveink identitástudatát. Konkrétan a vallási és nemzeti identitástudatát. A mi esetünkben mindkét önazonosság-tudattal problémák vannak. Az arabiai keresztyéneket illetően talán elfelejtettem elmondani, hogy az ottani keresztyéneknek gyülekezetükkel állandó élő kapcsolata van. A hívek csak nagy ritkán, különös elfoglaltság következtében hagyják ki az istentiszteleteket. Olyan család pedig szinte nincs, amelyikből az istentiszteleten valaki nem lenne jelen. Igaz, a lelkész is minden hívével szoros kapcsolatot tart fenn, másrészt pedig a hívek is bajukkal, problémájukkal a lelkészt keresik fel, aki pedig megpróbálja a felmerült problémát hívei bevonásával megoldani. Elképzelhetetlen, hogy valamelyik gyermek nem járna a gyülekezeti iskolába. Azt az egész közösség, a lelkész és a hívek sem engedhetnék meg maguknak, mert mindenkire szükség van. Az asszírok és káldeusok esetében nincs olyan, hogy valamelyik gyermek ne tanulná meg az arám írást, irodalmat és történelmet.

Ez – sajnos – a mi esetünkben nincs így. Az elmondott példán talán érdemes lenne elgondolkodni, hogyan lehetne ezt megvalósítani a mi környezetünkben. Vagy még máshogyan fogalmazva: mit tettünk rosszul, vagy mit mulasztottunk el, hogy pont ebben a régióban, ahol most vagyunk, miért adják fel gyülekezeteink nemzeti és vallási identitásukat? Az arab világban a keresztyének rákényszerülnek, hogy minden áron megtartsák önazonosságukat, hogy összefogjanak, mert ha nem így tesznek, nagyon gyorsan megszűnnek létezni. Magyar református gyülekezeteink nem hasonló helyzetben vannak? Ha a hívek gyermekeiket nem anyanyelvi iskolába adják, akkor ugyan gyülekezetként nem szűnnek meg létezni, csak nem lesznek magyarok. Ha meg akarjuk tartani identitásunkat, nagyon oda kell figyelni arra, hogyan nevelik a szülők gyermekeiket, hogyan élnek, hogyan kötnek házasságot a felnőtt gyermekek, hogyan és miért maradnak el a gyülekezettől. A kezdeményezésnek természetesen a lelkésztől kell kiindulnia, de a megvalósításhoz a lelkész egyedül nem elég. A megmaradás folyamatában minden, vagy majdnem minden gyülekezeti tagnak részt kell vennie.

Tudom, hogy ez nálunk nagyon nehéz, hiszen felénk az járja, hogy nem illik beavatkozni mások életébe. De mi a híveinket **testvérnék** szólítjuk, jó lenne, ha annak is tartanánk őket, meg ők is magukat. Igaz, felénk még a testvérnék sem illik a testvér személyes dolgaiba beavatkozni – mert lehet, hogy az gyorsan kikéri magának, ne avatkozzon a testvér a dolgába. Ha viszont ezt elfogadjuk, és ehhez tartjuk magunkat, akkor rövidesen identitást váltunk.

Irodalom

- Gyöngyösiné Kiss E. – Oláh A: Vázlatok a személyiségről. A személyiséglélektan
Alapvető irányzatainak tükrében. Budapest: Új Mandátum 2007.
- Abdel-Malek, Anuar: Anthologie de la litterature arabe contemporaine. Paris, 1965.
- al-Asmáwí, Muhammad Sza^c íd: al-Iszlám asz-szijászí. al-Qáhira 1987.
- Mendel, Miloš: Islámská výzva. Brno, Atlantis 1994.
- Burgat, Francois: L'islamisme au Maghreb. La voix du Sud. Paris, 1998.
- Hajdar Ibráhím ^cAlí: Azmat al-sizlám asz-szijászí. Al-dzsabha al-izlámíja al-qawmíja fi-sz-Szúdán namúdhadsan. al-Qáhira 1991.
- Heller, Jan: Das Suchen der Wahrheit als Grundlage der religiösen Toleranz in: International Symposium Christianity – Judaism – Islam. /1994/.
- Khoury, Abdel Theodor: Der islam kommt unklar näher. Worauf müssen wir uns einstellen? Freiburg-asel-Wien, Herder 1992.
- Korpáček, Luboš: Islámský fundamentalismus. Praha, Vyšehrad 1996
- Lewis, Bernard: *The Political Language of Islam. University of Chicago Press. 1988.*,
- Lewis, Bernard: *Islám a liberální demokracie. In: Liberální společnost. Filosofický ústav AV. 1994. p. 161-186*
- Mendel, Miloš: Islámská výzva. Brno,, Atlantis 1994.
- Meyer, T.(ed.): Fundamentalismus in der modernen Welt. Die Internationale der Unvernunft. Frankfurt a.M. 1989. p. 109.
- Pipes, Daniel: Západní myšlení radikálního islámu. in. Proglas. Brno, č.š. 1996, p. 20-25.
- Popper, Karl R.: The Open Society and Its Enemies, 1945, cseh fordítása: Otevřená společnost a její nepřátelé, I-II. Praha 1994.
- Popper, Karl R.: *Traktat über kritische Vernunft. Tübingen 1969.*
- Postmodernizm, Reason and Religion. London, 1992.
- Qutb, Szajjd: Ma^cálím fi t-tariq. al-Qáhira 1988.
- Otto, Rudolf: *A szent. Az isteni eszméjében rejő irracionális és viszonya a racionálishoz. Budapest, 1997.*
- Eliade, Mircea: Vallási hiedelmek és eszmét története I.III. (szlovák fordításban, Bratislava, Agora 1995)
- Eliade, Mircea: Pojednání o dějinách náboženství. Praha, Agro 2004.
- Waldenfels, Hans: Fenomén křesťanství. Praha, Vyšehrad 1999.

Az identitás

ThDr. Somogyi Alfréd, PhD

„Amikor a hettiták elfelejtették atyáik nyelvét,
a szárnyas, bikatestű, szakállas bölcsök
derűs arcukat elrejtették a homokdombok
hűvösében – kinek lenne kedve
mosolyogni fiak és asszonyok hűtlenségén?

Amikor a hettiták elfelejtették őseik nevét,
az istenek szeméből kiesett a lazúrkő,
s a fekete üregek megteltek könnyes iszappal,
nem akarták többé látni
a fiak és unokák hűtlenségét.

Amikor a hettiták már nem emlékeztek az útra,
amelyen idáig jöttek – az útjelző bálványok
kifordultak a helyükből, bebújtak
a föld alá, mert szégyellték
az utat felejtő vándorok hűtlenségét.

Amikor a hettiták nem emlékeztek arra a dalra,
amelynél nagy tüzek mellett őseik vigadoztak,
az aranybika két szarva között elpattantak
a húrok – nem kísérte hárfá
az apák, fiúk és unokák hűtlenségét.”

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ozsvald Árpád: Hettita balladája – a romantika irodalmának egy nagy, nemzeti apokaliptikus víziójára kötve – a nemzethalál célegyenesét tárja fel előttünk. Ha körülnézünk, szomorúan állapíthatjuk meg, hogy nem ok nélkül és nem alaptalanul. Érezzük és értjük a szomorúan valószínűságot áthallásokat...

Az identitásról szeretnék beszélni. Ha a Hettita ballada a nemzethalál célegyenesé, akkor az identitás az ezt jóval megelőző, kanyargós, szerpentines nehéz útszakasz.

Számos megközelítése van az identitás definiálásának. Számomra a legpontosabb az, amikor önazonosságként, önazonosságtudatként értelmezzük a kifejezést. Azért tartom ezt lényegi megállapításnak, mert „azonos” nem lehetek egyedül. Vagyis rögtön tisztázhatjuk, hogy az identitás közösségi kérdés. És mindaz, ami az identitással kapcsolatos, az közösségi ügy. Az identitás nevelése, alakítása és formálása is közösségi ügy, az identitás megtörése, elvesztése is végső soron a közösségre gyakorolja a hatását. Mindebből logikus, hogy az identitás megőrzése és művelése, erősítése is közösségi feladat kell, hogy legyen!

Persze nekünk eddig azt mondták, hogy ezek a dolgok magánügyek. Az a református, aki annak tartja magát. Meg az a magyar, aki annak vallja magát. Tetszetős, de megtévesztő ez a bolsevik gyökerekből táplálkozó, liberális vélemény. Valóban az a református, aki önmagát egyénileg reformátusnak jelenti ki? Nem kell ahhoz semmi más? Hogy valóban ki a református, azt nem ő dönti el, hanem ez is közösségi ügy: a református egyház közösségi ügye. Felnőttek keresztelesekor szoktuk kimondani, hogy „református keresztyénnek jelentelek ki”. És ugyanígy van a nemzeti kötődésünkkel is: valóságosan az a magyar, akit a magyarok közössége – a nemzet – is annak tart. Hiszem, hogy sokan ismerik a fájó igazságot hordozó mondást: nem az a református magyar, akinek a nagypapja is református magyar volt, hanem az, akinek az unokája is református magyar. Ha ez igaz, akkor nagy bajban vagyunk, vagy rövidesen nagy bajban leszünk!

Nyomatékkal kérem, hogy közös gondolkodásunk kiindulási alapja a közösségi, vagyis a kollektív princípium legyen.

Identitásunk tisztázása és az önazonosságunk elemeinek összeillesztése azért is fontos, mert nekünk tisztáznunk kell, hogy kik vagyunk mi tulajdonképpen?

Hogy kik is vagyunk, azt jelentősen befolyásolja, sőt meghatározza:

1. az Istenhez való viszonyulásunk
2. az emberekhez való viszonyulásunk
3. a vallásunk
4. az egyházunkhoz, gyülekezetünkhöz való kötődésünk
5. a magyarságunk
6. a nyelvünk
7. a múltunk
8. a szülőföldhöz való viszonyunk

9. a családjunk
10. a gyökereink
11. az emlékeink
12. a neveltetésünk
13. az iskolázottságunk
14. az olvasottságunk és műveltségünk
15. a szocializációnk
16. a munkához való viszonyunk
17. az életszínvonalunk
18. a természetünk
19. az állampolgárságunk
20. az önuralmunk
21. a testi tulajdonságaink és képességeink
22. a nemiségünk
23. a családban betöltött szerepünk és még sok-sok más összetevő.

Az identitás szót hallva, eleve a nemzeti identitásra gondolunk. Ez nem baj, én is ezen a nyomvonalon mennék tovább, csak mellé rakom a reformátusságunk másik sávját is. Hiszen a kettő erőteljesen összefonódik. Azt hiszem, nem kell részleteznem, hogy a reformátusságnak milyen történelmi és egyben nemzetformáló szerepe és teljesítménye volt a magyar történelemben: hogy Károli magyar bibliája milyen hatást gyakorolt a magyar irodalmi nyelv kialakulására, hogy Bocskai buzogánya hitet és nyelvet is védett és, hogy a vastagnyakú kálvinista népünk – arányaiban – sokkal inkább kivette részét a bátor vérhullatásból a nemzet és az ország érdekében, mint a más vallásokhoz tartozók. Nem akarok különösebben Max Weberre utalni, bár tehetném. Reformátusságunk nem keveset tett oda a magyar kultúra asztalára, s ezt nem önmagáért, vagy a nemzetért cselekedte, hanem Isten dicsőségére, lelki indíttatásból, tartásból.

A magyarságunkat Istentől való kincsnek, talentumnak kell tekintenünk, ami nem elásandó, hanem gyarapítandó érték! És szeretnék egy fontos gondolatot elültetni a tisztelt hallgatóságban. Egyre inkább hangoztatjuk, hogy a megmaradást kell munkálnunk – úgy kell szolgálnunk, hogy megmaradjanak a gyülekezeteink, úgy kell dolgoznunk, hogy a Felvidéken megmaradjon a magyarság. Szerintem ez rossz célkitűzés! Senki sem akar megmaradni, „eltevődni, mint a befőtt”! Éppen a talentumos példázat világít rá arra, hogy ez nem jó látás. Be kell engednünk a szí-

vünkbe és a tudatunkba, majd pedig be kell vinnünk a közösségeink látásába is, hogy nekünk csak a gyarapodás lehet a célunk! Megvan ennek a kulcsszónak a teológiai alapja is: a hitből való gyümölcsstermés sem egyszeri („megmaradó”), hanem folyamatos, vagyis gyarapodó. És ezt a gyarapodást egyedül az Isten tudja megadni, emberileg nem lehet elérni. De azt is tudjuk, hogy a tétlen kezeket nem tudja megáldani az Úr!

Nemzet és hit.

Egyre gyakrabban szembesülünk azzal a nézettel, hogy a keresztyénségben minden egyéb jelleg és jegy feloldódik. Vagyis „előbb kell keresztyénnek lennem és csak utána lehetek magyar”. Én nem értek egyet ezzel a nézettel. A kettőnek együtt kell haladnia! Ha valóban alá- és fölérendeltség lenne az identitásunk elemei között, akkor ez minden identitás-összetevővel így kellene, hogy legyen. Vagyis mindegy, hogy családos vagyok, vagy szingli, előbb keresztyén vagyok. Mindegy, hogy férfi vagyok vagy nő, előbb keresztyén vagyok. Mindegy, hogy művelt, vagy műveletlen vagyok, előbb keresztyén vagyok. Érezzük, hogy itt valami sántít. A keresztyénségünk, reformátusságunk és a magyarságunk úgy fonódik össze, mint az ószövetség népének identitásában a zsidó néphez és a zsidó valláshoz való tartozás. Amikor azt mondom, hogy „zsidó”, akkor ebben a szóban nem tudom különválasztani a vallás, a nyelv, a nemzet, vagy éppen az állampolgárság motívumát. És nem tudok ezek közül egyet sem kiemelni. Persze tudjuk, hogy a zsidóság vallása a judaizmus, nyelve a héber, nemzetisége a zsidó, vagy izraelita és állampolgársága izraeli. De nekik van egy kifejező szavuk az identitásuk megnevezésére, ami egyetlen szó. Nekünk nincs ilyen „egyetlen szavunk”.

Kultúrtörténeti tény, hogy a magyarság – és különösképpen a magyar reformátusság – sorsközösséget érzett az ószövetség népével. A magyar protestantizmus teljes mértékben azonosulni tudott a zsidóság sorsával. Irodalmunk gazdag tárházából a bizonyítékok tömkelegét tudnánk előhozni. De utaljunk itt csak Dzsida Jenő Psalmus hungaricusának viszsztatéró motívumára: „a babiloni vizekre”; vagy a magyar jeremiádokra, amelyek külön irodalmi műfajjá nemesültek. És ugyanez igaz a református egyházi gondolkodásra is: zsoltáraink, dicséreteink a Magyar Sionról szólnak és mi értjük, sőt érezzük. Magyarul érezzük azt is, hogy „Térj magadhoz drága Sion, van még néked Istened”. Vajon mit jelent itt a „drága Sion”? Persze hogy az egyházat és a gyülekezetet, meg az egyént, de mindezt magyarul. Vagyis minket.

Persze mi szeretünk az Istentől kapott szabad akaratunkkal váltogatni az identitásunk összetevői között is. Ami szép, jó és könnyű, az maradhat. Ami viszont nehézségekbe ütközik, vagy éppenséggel körülményesebb a megtartása, netán lemondással jár, azt jobb inkább hanyagolni. Mondok egy – akarattal – provokatív és sántító példát: az önazonosságunkban benne van az is, hogy a kultúránknak megfelelő táplálkozó lények vagyunk. Mi nem igazán ennénk kígyót, gyíkot, pockokat, egeret, patkányt meg madarakat: varjút, esetleg kanárit, vagy kányát. Még akkor sem, ha az Úr, Péternek egyszer azt mondta az ilyenekre, hogy „öld és edd”, mert „Amit az Isten megtisztított, azt te ne mondd tisztátalannak” (ApCsel 10,9-16). Az identitásunk egyik része az étkezők közösségéhez való tartozás, ebben azonosak vagyunk, de sok embertől eltérően – az értékrendünk és kultúránk miatt – azokhoz tartozunk, akikkel azonos a gusztusunk, meg a gasztronómiai ízlésünk. Idézem az egyik humoristát: mi magyarok azt szeretjük, amikor a levágott állatot visszatöltjük a saját belébe...

Mondjuk ki, hogy a magyarságunk Istentől való ajándék, sőt adottság. Nem kell és nem is szabad semmi egyéb mögé besorolnunk. Addig, amíg magyarul beszélek a jó Istennel, addig nem mondhatom ki azt a szót, hogy „magyarkodás”, mert akkor az Istennel is magyarkodom.

A nemzeti érzéseinket, vagyis az identitásunkat, és ezzel együtt az értékrendünket erőteljesen fűrészezi az ördög. El akarja venni ezt a tartást is belőlünk, mert a célja egy manipulálható, konzum-idióta ember-massza összegyúrása.

Ahogy a hitünkre és a vallásunkra vigyázunk, úgy kell a nemzeti hovatartozásunkra is vigyáznunk. A nemzeti identitásom tehát az, hogy magyar vagyok. Vagyis közösségben vagyok a magyarokkal: a magyarok közé tartozom. De kik a magyarok? Milyenek a magyarok? És ha most elkezdünk válaszokat keresni ezekre a kérdésekre, akkor rájövünk, hogy vagy nagyon magyarok vagyunk, vagy csak úgy átlagosan, de az is kiderülhet, hogy egyáltalán nem vagyunk magyarok. Mert nem vagyunk egyformák. És – mindezek ellenére – mégis magyarok vagyunk. Ugyanezt a logikai rendszert szeretném most kicsit részletesebben szemléltetni a református identitásunkkal kapcsolatban.

Református vagyok. Vagyis közösségem van a reformátusokkal, a reformátusok közé tartozom. De kik a reformátusok? Milyenek a reformátusok? A kiskáténkból tudjuk, hogy a református keresztyén egyháztag kötelessége, hogy:

1. Jézus Krisztus tanítása szerint éljen,
2. részt vegyen az istentiszteleteken és az úrvacsorában,
3. megünnepelje a vasárnapot és egyházunk főbb ünnepeit,
4. házasságkötésénél, keresztelésnél és temetésnél igénybe vegye az egyház szolgálatát,
5. gyermekeit református hitben nevelje,
6. az egyház minden munkájában részt vegyen,
7. az egyházi terhekhez hozzájáruljon,
8. magát az egyházi fegyelemnek alávesse.⁵

Vajon a 2011. évi népszámlálás szerinti 98.797 reformátusból, hány ilyen van? Vagy a 2014. évi, református egyházi saját nyilvántartásunk szerinti 62.130 egyháztagból? És a 2014-ben egyházadót fizető 37.906 önálló református egyháztagból?

Matematikázzunk kicsit: 2014-ben volt 25.685 istentisztelet az egyházunkban. A templomlátogatás átlaga – egyetemes egyházi szinten – 34 fő, 317 gyülekezetben. Ezekből a számokból kiindulva, ha minden istentiszteleten, minden gyülekezetünkben 34 lélek ül a templompadban, akkor 10.778 református ember hallgatja hétről hétre rendszeresen az Isten igéjét. Az önálló egyháztagoknak csupán 28,43%-a. Akkor kik és milyenek a felvidéki reformátusok? És hányan is vagyunk valójában?

Súlyos identitásgondokkal küszködünk. Erezzük, hogy reformátusként, nemzeti gyarapodásunkat is munkálnunk kellene. Holott tudjuk, hogy a református egyháznak nem a nemzeti közösségünk gyarapodásán kell elsődlegesen munkálkodni, mert az egyház feladata Isten igéjének hirdetése, a szentségek kiszolgáltatása, a szeretetszolgálat és az egyházfegyelem gyakorlása. De egy kettős kisebbségi – mind nemzetiségi, mind vallási kisebbségi – közegben óhatatlanul oda kell figyelnünk az identitásunk nemzeti összetevőire, magyar sajátosságainkra és értékeinkre is. Hiszen felvidéki magyar voltunkat Istentől való adottságként, ajándékként fogadjuk el.

Csak lassan ott tartunk, hogy már majdnem „sibbólet” és „szibbólet” különbségtételt teszünk még egymás között is amiatt, hogy hogyan használjuk a szókapcsolatot: „református magyarokat”, vagy „magyar reformátusokat” emlegetünk. Aki magyar reformátusokat emleget, az „nacionalista” és „hitetlen” ember, mert fontosabb a magyarsága,

---

⁵ Varga Imre: Református keresztyén kiskaté (2005.) II/97; 91.p

mint a keresztyénsége. Annak, aki a „református magyar” szórendet használja, még talán van esélye, de meg kell térnie. Címkezzük egymást és ez nem jó. Meg az sem jó, hogy idáig sarkítottuk a dolgot. Innen valamennyiünknek néhány lépéssel vissza kellene vonulnunk, hogy közös nevezőt találjunk!

A magyar nemzeti meggyőződés nem szabad, hogy választóvonal legyen a református lelkési karban! Van nekünk és lesz még nekünk sok egyéb más bajunk. Ebben legalább egységesebbek lehetnénk mindaddig, amíg ezen a nyelven imádkozunk együtt!

A súlyos romlással szemben nekünk, lelkipásztoroknak, két eszmei fronton kell felvennünk a harcot. Az egyik a társadalmi közfelfogás. Az Európai Unió irányvonala nem keresztyén és nem nemzeti irányvonal. A Lisszaboni Szerződés 10. cikkének 1. bekezdése kimondja, hogy „Mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz. Ez a jog magában foglalja a vallás, vagy a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben, istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatását”. Vagyis az egyén jogán és cselekedetein keresztül tekint az Unió és a mai társadalom az egyházra. Vagyis – szerintük – az egyházat emberek alkotják és emberek tartják fenn. Ezzel szemben mi azt tanítjuk a keresztyén anyaszentegyházról, hogy „az Isten Fia a világ kezdetétől annak végéig az egész emberi nemzetségből Szentlelke és Igéje által magának gyülekezetet gyűjt egybe, azt oltalmazza és megőrzi. És hiszem, hogy annak én is élő tagja vagyok, és örökké az is maradok”. Vagyis az egyház nem emberi közösség, nem az emberek hozták létre és tartják fenn. Az első frontunk a káros és bibliátlan koreszmékkal való bátor szembehelyezkedés. A második front kicsit fájóbb: ez a lelkész személyes térfele. Nem szeretnék részletesen belemenni, mert erről külön előadás is hangzik majd ezen a konferencián. Csak a végeredményt mondom: egy felvidéki magyar református lelkipásztor nem teheti meg azt, hogy ne politizáljon! Mi nemcsak gyülekezeteinket kell, hogy szolgáljuk, hanem az Isten népét. Azokat is, akik még nem értették meg, vagy még nem fogadták el azt a szeretetet, aki megjelent az Úr Jézus Krisztusban. Mi nem lehetünk csak vasárnapi, csak templomi és csak gyülekezeti papok. Hogy rövid legyek: gondolják végig, mi a különbség, ha azt mondom: apácaszakállasi református lelkipásztor vagyok, vagy Apácaszakállás református lelkipásztor vagyok. Ha nem hisszük el magunkról, hogy isteni mandátummal bírunk, és nem ter-

jesztjük ki az illetékességi területüket a gyülekezet határán túl az egész településre, ahol szolgálunk, akkor nem gyarapítjuk a talentumot, hanem elássuk. S a másik fontos személyes tennivalónk az identitás művelése terén, hogy a lelkipásztor életével, hitével, tartásával és tudásával tartozzon az értelmiséghez. Ne csak a palástja miatt, „alanyi jogon”. Nekünk ezen dolgoznunk kell! Nem agysebészi, atomfizikusi vagy Nobel-díjra méltó úrkutatói tudásról beszélek, de az azért nem árt, ha egy lelkipásztor emlékszik még Pitagorasz tételére, ha nem keveri össze a gravitációt a gravitással, nem írják le a „piócát” pontos „j”-vel és nem állítja azt, hogy a kisebb körök 300 és 360 fokból állnak, de a nagyobbak lehetnek akár 500, sőt 600 fokosak is... Sokszor hallani tőlünk – 40-es, 50-es értelmiségiektől –, hogy az egyetemen ilyen jól, meg olyan jól tanultunk. Csak-hogy, azóta létezik internet, mobiltelefon, e-mailezünk és skypeolunk és egyre inkább nem értjük a világot. Egy magyar református lelkipásztor még mindig a klasszikus humán műveltség megtestesítője kellene, hogy legyen a maga közösségében.

Végezetül hadd fogalmazzak nagyon sarkosan: az identitás megőrzése hűség, az identitás felhígítása, hanyagolása, vagy feladása pedig hűtlenség! S hadd zárjam egy szigorú bibliai értelmezéssel. Mi is az identitásunk? Az identitás az az Éden, amiben vagyunk. Amivé teremtett, amivé formált, és amivé nevelt az Isten.

„És fogta az ÚRisten az embert, elhelyezte az Éden kertjében, hogy azt művelje és őrizze” (1Móz 2,15).

Köszönöm, hogy meghallgattak!

A görög-katolikus egyházi és lelkészi identitás egykor és ma

Bohács Béla

Bevezető

Az identitás jelensége azon szociálpszichológiai jelenségek közé tartozik, mely Pataki Ferenc szavaival élve: az egyik legfontosabb pszichikus közvetítő konstrukció az egyén és társadalom között. Így beleillik abba a sorba, melyet a szocializáció, a normák, a társadalmi szerepek adnak, vagyis melyek az egyén és a közösség közötti közvetítéseket segítik elő.

Definíció

Identitás: latin eredetű szó, jelentése: azonosság.

Etimológia

Eredete idem, eadem, idem (I. szám 3. személy névmás ragozott alakjai)=ugyanaz, ugyanő, éppen az. A szó latin gyöke idem, mint azonos két jelentéssel bír: az egyik jelentés szerint 'X és Y azonos', a másik jelentés viszont a megkülönböztetettségre, tehát az időbeni folyamatosságra és állandóságra utal.

Tartalma

Az identitás az önazonosság világát adja, vagyis azt, hogy ki vagyok én, mégpedig egy sajátos állandóság, azonosság értelemben. IDENTITÁS – azonosságtudat; annak tudatosítása, hogy »ki és mi vagyok«, sőt először is, hogy »én – én vagyok«. Az identitásnak fontos alkotóeleme a csoport-hovatartozás, a szűkebb értelemben vett *társas identitás*. A társas identitás egy csoporttal való azonosulás, tehát az »én« »mi«-vé alakítása. A fogalmat 1950-ben vezette be **Erik Erikson**.

Az identitás kialakulása – Erikson elmélete

Erikson elméletében az identitás a pszichoszociális fejlődés része és a szocializáció egyik szakaszán érhető tetten. Az egész életünkön át tartó fejlődés kimondja:

- a testi éréssel nem fejeződik be a fejlődés
- testünk is örökösen változik és befolyásolja az emberek attitűdjét, kognitív folyamatait és viselkedését
- a fejlődés folyamatossága tetten érhető az ember pszichológiai fejlődésén is, amely a különböző életszakaszokra jellemző szociális (társas) viszonyokon múlik
- minden pszichoszociális szakasznak meg van a maga sajátos problémája, krízise, mellyel szembe kell nézni és meg kell oldani
- az egyes krízisek megoldása és kedvező kimenetele visz minket át a következő fejlődési lépcsőre és teszi lehetővé, hogy felkészülhessünk a következő pszichoszociális feladatokra.

Erik Erikson szerint az identitás csak a serdülőkorra alakul ki a személyiség fejlődése során, ekkorra képes megszilárdulni a nemi-, társadalmi szerep, a foglalkozás- és életszemlélet, mely a továbbiakban jellemző lesz rá, illetve cselekvéseire. „Az identitás nélkülözhetetlen koordinátái között előkelő hely illeti meg az életciklust: feltételezésünk szerint ugyanis csak a serdülőkorra jut el az egyén testi növekedésében és társadalmi felelősségérzetében odáig, hogy átélje és megoldja az identitásválságot. Az identitásválságot tulajdonképpen a serdülés pszichoszociális oldalának is nevezhetnénk. S túljutni is csak úgy lehet ezen az életszakaszon, hogy kialakul az identitás, amely döntően meghatározza majd az egyén későbbi életét.”(Erikson 1991, 437.) A serdülőkor a szerepkísérletek időszaka, amikor a serdülő különféle viselkedésformákat, érdeklődési irányokat, ideológiákat fedezhet fel, s kiválaszthatja azokat, amelyek személyiségének legjobban megfelelnek. Amíg az identitáskrízis vagy identitásválság nem oldódik meg, addig az egyén nem rendelkezik konzisztens énképpel, s nincsenek olyan belső normái, amelyek segítségével az élet főbb területein elhelyezhetné és értékelhetné saját magát. Erikson életciklus elmélete szerint a húszas évek elejére lezárul az identitásválság korszaka, és kialakul az egyén identitása.

A Szlovákiai Görögkatolikus Egyház bemutatása

Az Eperjesi Görögkatolikus Egyházmegyét VII. Pius pápa alapította 1818. szeptember 22-én kelt *Relata semper* kezdetű bullájával. Az egyházmegye majd 200 éves történelmét figyelembe véve az egyházi, társadalmi és politikai viszonyokat az egyházmegye léte alatt, történelmét öt időszakra lehet felosztani. Az első évszázad az új Egyházmegye működéséhez nélkülözhetetlen intézmények felállításával és kiépítésével van jellemezve. Az első négy püspök vállaira nehezedett ez a nagy, de lényeges feladat. Az Egyházmegye egyes eseményei az akkor aktuális püspök nevéhez fűződnek. Az első négy püspök működése nemcsak a külső létesítmények megvalósításának az emberei voltak, hanem az új egyházmegye papjainak és hívei identitásának az építői is. Az összefüggések fontossága indokolja az Egyházmegye első századbéli eseményeinek is rövid áttekintését.

I. Az első időszak (1818-1918)

a. Tarkovics Gergely (1818-1841) volt az Egyházmegye első püspöke. Az ő neve fémjelezi az alapítás körüli adminisztráció intézését valamint az új létesítmény szervezetének megalapítását, beindítását és irányítását is. Az Egyházmegye legszükségesebb ellátása érdekében négy alapítványt szervezet meg közöttük az Egyházmegye könyvtárát is. **Nagy figyelmet szentelt a liturgia ismeretének és pontos végzésének a papok részéről az Egyházmegye parókiáin.**

Az 1841. január 16-án bekövetkező halála után a testét Székesegyház kriptájában helyezték el.

b. Gaganecz József (1843-1875) lett az Eperjesi Egyházmegye második püspöke. Mint nő férfit szentelte pappá 1817. március 8-án Nagyváradon Szamuil Vulcan nagyváradai püspök. Felesége 1835-ben bekövetkező halála után kanonoki kinevezést kapott, majd szentszéki tanácsos lett és Tarkovics püspök halála után őt választották meg káptalani helynöknek. A császár által kapott püspöki kinevezést XVI. Gergely pápa 1842. február 3-án erősítette meg. Kinevezése után Bécsben 1843. június 25-én Popovics Bazil munkácsi püspök szentelte püspökké a császári udvar teljes jelenlétében. Nagy áldozatkészséggel folytatta elődje megkezdett munkáját. Új parókiákat is létesített, papjainak havi jövedelmet biz-

tosított. Sikerült felmentetnie az egyházi alkalmazottakat a jobbágy sors alól. **A Székesegyházat a bizánci szertartás követelményeihez alakította, mivel a bizánci szertartást tartotta a legértékesebb örökségnek. Papjait is a szertartás mélyebb megismerésére és pontos végzésére buzdította.** A tehetséges és tanulni akaró fiúk számára Eperjesen kollégiumot alapított. Az Eperjesi Egyházmegye szervezete az ő püspöki szolgálata alatt nyerte el teljes és működő képes formáját. Az Eperjesi Egyházmegye egyik leghosszabb ideig kormányzó püspöke 1875. december 22-én hunyt el és az eperjesi köztemetőben van eltemetve.

c. ThDr.Tóth Miklós (1876-1882) volt az Eperjesi Egyházmegye harmadik püspöke. Egyetemi tanárként IX.Pius pápa 1876. április 3-án nevezte ki a megüresedett eperjesi egyházmegye élére. Pásztélyi János munkácsi püspök szentelte fel 1876. május 21-én. Folytatta az elődje által megindított munkát. **Mint volt egyetemi tanár nagy figyelmet szentelt az ifjúságnak és az árváknak. Bár nagyon rövid ideig volt az egyházmegye élén, megalapította a Theologica academica görögkatolikus hittudományi főiskolát és a szemináriumot. Nagyon erőteljesen támogatta a magyarországi görögkatolikus püspökség felállítását.** Váratlanul, fiatalon és rövid kormányzás után halt meg 1882.május 21-én püspökké szentelésének 6-ik évfordulóján. A Székesegyház kriptájában van eltemetve.

d. ThDr.Vályi János (1882-1911) nemcsak az Egyházmegye negyedik hanem egyben a századforduló püspöke is volt. Övencsellőn született 1837-ben. Pappá szentelése után (1865) mint prefektus és az egyházzog tanára működött, kanonok lett Ungváron. Eperjesi püspöknek XIII. Leó pápa nevezte ki 1882 október 11-én. Mint elődjét, őt is Pásztélyi János munkácsi püspök szentelte püspökké az Ungvári székesegyházban 1883 május 20-án. Befejezte az egyházmegye szervezetének a kiépítését, de egyben meg is újította és kiküszöbölte a hiányosságokat. **Támogatta és fejlesztette az iskolahálózatot az egyházmegye területén, valamint a tanítók és papok pedagógiai minősítését. Megalapította és fel is építette a tanítóképző intézetet. Befejezte, kiszélesítette, modernizálta és befejezte az elődje által alapított és beindított szeminárium épületét, amely már szükségesnek bizonyult.** Az árváknak is építetett egy tágas árvaházat, szélesítette a fiú kollégium befogadó képességét, mindkettőt saját költségén. A szegénység véget ki-

vándorló hívekkel lelki szolgálatukra papokat küldött velük. Befejezte a székesegyház művészi díszítését is.

Az 1900-as jubileumi szentév alkalmával Firczák Gyula munkácsi püspökkel vezetője volt a magyar görögkatolikusok zarándoklatának Rómába és XIII. Leó pápát kérte a magyar liturgikus nyelv szentesítésére.

A XX. század történelmi eseményeit, amelyek jelentősége a Görögkatolikus egyház részére meghatározóak voltak, négy nagyobb egységbe oszthatók. Egyes időszakok eseményei azok, amelyek jelentősek voltak az Eperjesi egyházmegye számára. Mivel az Egyházmegye a püspöke által van képviselve, röviden a személyükhöz fűződően mutatjuk be az események sorozatát. Az egyes időszakok végén próbálkozunk az események jelentőségét bemutatni.

II. A második időszak (1900-1950)

A XX. század első tíz évében az egyházmegye élén még Dr. Vályi János megyéspüspök volt. Munkássága közepette lépett érvénybe Apponyi gróf két iskola törvénye. A két iskola törvény nehéz feladat elé állította a püspököt: úgy alkalmazni a törvényeket, hogy ne teremtsen feszültségeket az érdekeltek sorában. Sajnos, fáradozása nem mindég járt kellő megértéssel. Hasonlóan járt el Firczák Gyula munkácsi püspök is. ThDr. Vályi János püspök 1911. november 11-én 29 éves kormányzás után adta vissza nemes lelkét Teremtőjének. Teste a székesegyház kriptájában nyugszik.

a. ThDr. Novák István (1913-1920) volt az Eperjesi egyházmegye ötödik püspöke. Ő volt az egyházmegye utolsó monarchia-korabeli püspöke. családban született 1879-ben Ublyán. Tanulmányait Bécsben végezte és a doktori diplomát is ott szerezte. Pappá 1905-ben lett szentelve. Utána az ungvári szemináriumban prefektus és teológiai tanár lett. Püspöki kinevezését X. Szent Pius pápától kapta 1913. november 20-án. Papp Antal munkácsi püspök szentelte fel 1914.január 11-én. Az egyházmegyében a Vályi püspöktől örökölt helyzettel való megismeréssel kezdte meg főpapi szolgálatát. A társadalmi és a politikai helyzet feszült keretei között szolgálata nagyon összetett körülmények között folyt, beleértve az első világháború kitörését is. A háború vége magával hozta az Osztrák-Magyar Monarchia szétesését is. Megalakult az új jogutód a

Csehszlovák köztársaság. Novák István püspök nem maradt az új állam területén, hanem önként Budapestre költözött. Novák István püspök ThDr. Russnák Miklóst 1918. október 1-én általános helynöknek nevezte ki és reá bízta az egyházmegye kormányzását. A Szentszék ThDr. Novák István püspököt 1920.-ban felmentette a megyéspüspöki kötelezettségei alól. Budapesten halt meg 1932. szeptember 16-án.

b. Prof. ThDr. Russnák Miklós általános helynök kormányzása (1918-1922)

ThDr. Russnák Miklós kanonok Novák István eperjesi püspök megbízásából 1918. október 1-én általános helynöknek kezdte meg az egyházmegye kormányzását. Működése alatt telepedtek le az egyházmegyében a bizánci szertartású redemptorista szerzetesek (1921). Meghívására érkeztek az egyházmegyébe a baszilissza szerzetes nővérek is (1922). A vallási élet fellendítése érdekében hozott és sokak által meg nem értett döntései sok kellemetlenség elé állították és több ellenséget is szereztek neki.

A Csehszlovák köztársaság 1918.-ban való megalakulása komoly és nehéz feladatok elé állította az egyházak sorában a Görögkatolikus egyházat is. Az új államrendszerben meg kellett találnia elsősorban a módszert, amely szerint beilleszkedjen a megalakult keretek közé. **A felelősség tudat birtokában a kormányzó általános helynök nem akart egyedül dönteni, s ezért az ügyek érdekében 1920. november 16-ra tanácskozássra hívta össze Eperjesre az egész egyházmegye papságát.**

A gyűlés a következő rendezetlen vallási kérdések megoldásán dolgozott:

- **a hívek és a papság kölcsönös elidegenedése;**
- **a papság megmaradása a magyar gyökereken;**
- **a hívek és a papság nehéz anyagi helyzete;**
- **a tengerentúli emigráció;**

- egyház és vallás ellenes mozgalmak alakulása;**
- a szakadárok nagy fellendülése a görögkatolikusok között főleg az ország keleti részén.**

A javasolt orvoslás a kérdések rendezésére:

- a papok évi lelki gyakorlatlata;**
- a hívek lelki megújulása – missziók szervezése;**
- az Eperjesi egyházmegye papi társulatának a megalakítása;**
- a kánoni látogatások megvalósítása (püspök hiányában kapjanak megbízást a kanonokok.**

Az egyik égető téma a hivatalos szlovák nyelv használata volt. A püspökség a papjainak felajánlotta segítségét a hivatalos iratok intézésében „hogy a nyelvproblémát megoldják“ nehogy az esetleges meghatározott időpontokat a papok lekéssék és így anyagi kárt okozzanak maguknak vagy az egyházközségnek is. Megállapítást nyert, hogy a hívek és a papok között létező feszültség a rossz gazdasági és szociális helyzetnek az eredménye. Anyagi helyzetük megoldását úgy a hívek mint a papok is az emigrációval vélték megoldani.

A Novák István püspökkel tartott szoros kapcsolata miatt és a saját maga „magyar múltja“ miatt is a szlovák körök részéről maga Russnák Miklós általános helynök is erős kritikának volt kitéve. Az alaptalan kritikát azonban tények cáfolják. Russnák Miklós sohasem lépett fel az új állam ellen. Éppen ellenkezőleg: együttműködött vele. Mindezek ellenére sem a papság sem maga az általános helynök nem menekültek meg a magyar irányvonal követésének a gyanúja alól. A papság figyeltette volt, főleg akiknek a magyar oldalon maradtak a filiái. A papok és tanítók részére be volt tiltva a *Magyar Népszövetség* pártban való tagság. A papság állami kongrua fizetése a kifejtett nagy erőfeszítés ellenére is csak 1930-ban lett rendezve.

A Monarchia széthullása után kialakult nehéz társadalmi, vallási és egyházi körülmények ellenére, Russnák Miklós az egyházmegye új területén és minden szintjén bebiztosította a rendet. Az egyházi és állami vezetők egyaránt magasra értékelték e munkájának az eredményét.

c. ThDr. Nyáradai Dénes kőrösi görögkatolikus püspök (1914-1940), eperjesi apostoli kormányzó (1922-1927)

ThDr. Nyáradai Dénes kőrösi görögkatolikus püspök a Szentszék döntése alapján mint Apostoli Adminisztrátor vezette az Eperjesi Egyházmegyét 1922. október 30-ika és 1927. február 27-ike között. Az Eperjesen való működése alatt Russnák Miklóst, az addigi általános helynököt, szintén általános helynöknek nevezte ki és megerősítette addigi hivatalában.

Nyáradai Dénes eperjesi működése alatt megerősítette a görögkatolikus egyház pozícióját az új állami, és egyházi körülmények között. Újonnan rendezte az egyházmegye adminisztratív felosztását is, mivel 20 parókiája és néhány filiája is az új határ kialakulásával Magyarország területén maradt. A hajdúdorogi egyházmegyéből pedig 4 parókiára maradt csehszlovák területen. **Nyáradai apostoli kormányzó nagy érdeme, hogy kormányzása alatt kezdődött meg a vallási lapok rendszeres megjelenése.** Mivel nem volt csehszlovák állampolgár, némely vallási és nemzetiségi döntései miatt az államvezetés részéről éles kritika is érte. A Szentszékhez fordult és az kérését figyelembe véve 1927. február 27-én felmentette az Eperjesi Egyházmegye Apostoli Kormányzói megbízatásától. Visszatért saját egyházmegyéjébe, ahol 1940. április 14-én meghalt.

A XX. század második és harmadik évtizede eseményeinek a jelentősége a Görögkatolikus egyház számára a szellemi, szervezeti és anyagi beilleszkedés időszaka volt az új államrendszerbe. A beilleszkedés folyamatával egyidőben dolgoztak a felelősök a kialakult rendellenességek megoldásán is. Természetesen az új adottságok új elgondolásoknak és új lépés tervezeteknek kínáltak lehetőséget a jövőbeni egyházi munkához. Sajnos a következő időszak is nehéznek és bonyolultnak bizonyult. Nyáradai püspök távozása után az állam olyan jelöltet keresett a püspöki székbe, aki nem volt „magyar múlttal terhelve“ s így Russnák Miklós az

állam részéről szóba sem jöhetett. A megoldás azonban mégiscsak megszületett.

d. Gojdics Péter Pál OSBM (1927-1960) lett az egyházmegye hatodik püspöke. Papi családban született 1888. július 17-én. Az Eperjesi és Budapesti tanulmányai után 1911. augusztus 27-én szentelte pappá Vályi János eperjesi püspök. A Nagy Szent Bazil Rendbe 1920.július 20-án lépett be Munkács melletti Csernekhegyi monostorban, ahol a Pál szerzetes nevet vette fel. Az Eperjesi Egyházmegye apostoli kormányzójává 1926. szeptember 14-én nevezte ki a Szentszék. Hivatalát 1927. február 27-én vette át. Röviddel hivatal átvétele után 1927. március 7-én harpasi címzetes püspökké nevezte ki a Szentszék. Püspökké szentelése 1927. március 25-én Rómában a Szent Kelemen Bazilikában volt.

Gojdics Pál püspök is tudatában volt annak a ténynek,hogy bár Nyáradai Dénes apostoli kormányzó áthidalt egy nehéz időszakot az egyházmegye fejlődésében, ő maga is nehéz időszak előtt áll. Bár folytatta a megkezdett munkát is, de már látta az új kihívásokat is. **Küldetésének kezdetén egyik fő feladatának a papság egyesítését tartotta.** Felhívta híveinek figyelmét a terjedő bolsevizmus és a szakadár mozgalom veszélyére és ezek követésétől óva intette őket. Az árva lányoknak árvaházat szervezet, lánykolégiumot vásárolt, **megalapította Eperjesen 1936-ban az Orosz görögkatolikus gimnáziumot.** A lelki élet felemelése érdekében kiadta a Velikij izbornik-ot vagyis a Nagy Énekes Könyvet,terjesztette a Jézus Szíve tiszteletet és az Eukarisztia előtt való hódolatot,nem kevésbé a Mária tiszteletet is. A második világhézés szörnyűségei közepette meghirdette egyházmegyéjében 1943-ban az Eukarisztia évét és az 1944-es év Mária évének volt nyilvánítva.

A Szlovák állam éveiben kiált ruszin híveinek jogai mellett, nyelvük és iskoláik megmaradása megvédése mellett. Amennyiben az állami szervek támadták, kérte a Szentszéktől felmentését. A Szentszék diplomatái révén meggyőződött az igazságról és felmentés helyet 1940. július 17-én Gojdics P. Pál addigi apostoli kormányzót Eperjesi megyés püspöknek nevezte ki. Mint megyés püspök vezette az egyházmegyét a második világháború alatt de az utána következő nehéz időszakban is.

Az egész Csehszlovákia területére kiterjedő egyházmegye kormányzásához Gojdics Péter Pál ThDr. Hopkó Bazil teológiai tanár személyé-

ben segéd püspököt kapott. Gojdics Pál megyéspüspök szentelte püspökké 1947. május 11-én az eperjesi székesegyházban.

Az események jelentősége

XX. század eseményei közül, amelyek nagymértékben befolyásolták az egyházmegye életét, az első világháború és a monarchia szétesése, a Csehszlovák állam megalakulása, a második világháború az első Szlovák állam megalakulása a második Csehszlovák állam megalakulása és a kommunista rendszer hatalomra lépése volt. A megnevezett események szervesen összefüggnek és így is fogjuk őket értékelni. Az első világháború nehéz éveiben az ínség és az ortodoxia fellépése közepette is a hívek felfogták az együvé tartozás nagy erejét. Ennek megfelelően az ínség közepette megnövekedet szociális érzékük. **A katolikus egyházhoz való tartozás tudata, eredményesen utasította vissza az ortodox missziós próbálkozásokat, még ha némi csekély eredményről lehet is beszélni.** A Monarchia szétesése és az új Csehszlovák állam megalakulása szintén kinyilvánította az együvé tartozás tudatnak nagy és rendfenntartó erejét. Annak ellenére, hogy az Egyházmegye 20 parókiája, nagy területe és ingatlanjai Magyarországra szakadtak, viszonylag simán beilleszkedett az új államrendbe. Igaz, sok volt sok rendezetlen vallási kérdés is, amit már a papság 1920. november 16-iki gyűlésén megfogalmazott és a következő időszakban Russnák Miklós általános helynök, majd Nyárady Dénes apostoli adminisztrátor vezetése alatt az államra vonatkozó kérdésekben is, igyekeztek megoldani. Néhány megoldatlan kérdést örökölt az új apostoli kormányzó is: az 1927.-ben kinevezett Gojdics Pál és a helyzetkép nagyon hasonlított az előbbiekre: ő is szembesült az ortodox kampány erősödésével kitört a második világháború, többször változtak az államok maguk, vagy az államhatárok is és 1948.február 25-én Kommunista párt átvette a hatalmat. Az egyházmegye püspöke mindent megtett szervezeten is a nehézségek leküzdésére, nem mindég járt eredménnyel. Az események nehéz sorozata arra vezette, hogy az eseményeknek ne csak anyagi társadalmi, vagy személyi **haszna legyen látható, hanem természetfeletti, örök értékei.** Igyekezett ezeket korábban is megélni és tovább adni a Jézus Szíve tiszteletben, az Eukarisztia mély tiszteletében és a Mária tiszteletben is. Csúcspontját ezek a megnyilvánulások a második világháború pokla közepette nyilvánult meg, amikor meghirdette egyházmegyéjében az Eukarisztia majd a Mária évet.

III. A harmadik időszak (1950-1968)

A második világháború után megerősödtek az állammal karöltve a szakadár mozgalom aktivitásai. Már 1946-ban Prágába érkezett Jelevferij (Voroncov) ortodox metropolita és az állam támogatásával megkezdte a Görögkatolikus egyház elleni propagandát, ami 1950. április 28-án érte el célját. Ezen a napon az úgynevezett Eperjesi zsinaton a Görögkatolikus egyház a kommunista államhatalom és az ortodox egyház együttműködése révén hivatalosan meg lett szüntetve. Az egyházmegye püspöke segédpüspökével együtt börtönbe lettek hurcolva, ugyanúgy a hívek és a papok is, akik nem írták alá az ortodox egyházba való belépésüket. Az egyházmegye 328 papja közül 283 pap elutasította a belépést, 45 belépet, de csak 23 pap maradt meg ortodoxnak. Feloszlatták a szemináriumot is. Gojdics püspök életfogytiglani börtönre lett ítélve. A lipótvári börtönben halt vértanúhalált 1960 július 17-én.

II. János Pál pápa 2001. november 4-én Rómában jegyezte be a boldogok sorába. Vele együtt volt oltára emelve a nagymihályi monostor igumenje Domonkos Metód Trcska görögkatolikus redemptorista szerzetes is, aki 1959. március 23-án szintén a lipótvári börtönben szenvedett vértanúhalált.

Hopko Bazil segédpüspök a bírósági ítélet alapján 15 év börtönre lett ítélve. Gyenge egészsége miatt 1963.-ban Oszekben (Csehország) egy női szerzet központjában 1968.-ig volt házfogságban. A két főpapon kívül több mint 120 pap lett igazságtalanul elítélve és bebörtönözve, vagy családotól Csehország szudéta vidékeire kitelepítve. Hasonló sors érte a Katolikus egyházhoz hű, nagyon sok görögkatolikus hívőt is. A Görögkatolikus egyház minden ingó vagy ingatlan vagyona az ortodox egyház tulajdonába ment át egy állami rendelettel. **A hívek nagyon kis része elfogadta az ortodox egyházba való tartozást elszakadva a Katolikus egyháztól. A hívek másik része hitét megtartotta, de nélkülözötte szertartását a latin szertartású templomokban.** A hívek harmadik része pedig nem engedett ortodox papot templomába, nem járt a latin katolikus templomba sem, hanem papjai nélkül a saját templomaikban esetleg temetőikben végezték szertartásainkat megmaradva bizánci szertartású katolikusnak. A szentségek kiszolgáltatását éjszakánként a szabadon lévő papok szolgálták ki nekik, esetleg a latin szertartás szerint vették fel azokat. A törvénytelen helyzet 18 éven keresztül tartott, amikor

a Görögkatolikus egyház nem nyilvánosan, de a katakombákban élt és nagy hittel, alázattal és reménnyel a lehetőségekhez mérten működött.

A II.vatikáni zsinat nagy eseményét, a Görögkatolikus egyház likvidáltan a katakombákban élte meg. A Zsinat dokumentumaihoz való hozzájutás lehetősége minimális, vagy semmilyen sem volt, s így természetesen a tartalmuk is csak kevésbé vagy teljesen ismeretlen maradt.

A második időszakot nem lehet másként megnevezni, mint a görögkatolikusok XX. századi keresztútját és Kálváriáját. Hasonló sorsuk volt a Szovjetunióban és Romániában is. A második időszak elmélyítette a papságban, szerzetesekben és szerzetesnőkben, valamint a hívekben is azokat az értékeket, amire az Eukarisztia és a Mária év tanította őket: az életben mindennek, de főleg a szenvedésnek csak úgy van értéke, ha látjuk természetfeletti összefüggéseit és örök értékét. **A két vértanú püspök is a szenvedést hallgatva és szeretve éltek meg. Megbocsájtottak kínzóiknak, rendületlenül és meginghatatlanul hűek maradtak hitükhöz, a katolikus egyházhoz és látható fejéhez a római pápához.** Gojdics püspök esetében ez a börtönben történt vértanúhalál bizonyosságáig ment. Hopkó püspök ugyan szabadlábban, de a börtönben elszünetelt kínzások következtében halt meg. Hasonlóan szenvedtek a hívek, papok és szerzetesek is. A második időszak jelentőségét csak a lelki és hitbeli mércékkel tudjuk érzékeltetni: minden körülmények között velünk az Isten, nem megfélekedez arról, hogy a katolikus egyházhoz tartozunk és Péter utóda mellett minden körülmények közepette ki kell tartanunk.

A felsorolt értékek állandóságát és isteni eredét bizonyítja az a valóság is, hogy Gojdics Pál és Hopkó Bazil ezen értékekhez való ragaszkodásukkal, kiérdemelték a boldogok sorába való bejegyzésüket.

IV. A negyedik időszak (1968-1989)

A Görögkatolikus egyház nyilvános működését az 1968-as *Prágai tavasz* néven ismert politikai enyhülés tette 18 év után ismét lehetővé, de nem teljesen befejezetté és szabaddá. Dr. Hopkó Bazil 1968 tavaszán visszatért Szlovákiába és, bár ha nem is nem volt megyéspüspök, azonnal bekapcsolódott a Görögkatolikus egyház megújításának a folyamatába. Sajnos a nagy erőfeszítés ellenére is csupán az egyházközségek érkeztek

visszatérni a rendezett vallási élethez, mert 1968 augusztus 21-én a Varsói szerződés tagállamai megbénították a demokratizálódási folyamatot, s így a Görögkatolikus egyház megindult felújítási folyamatát, rehabilitálását és vagyoni helyzetének a rendezését is. E rendezetlenségek következményei még több mint húsz évig nehezítették a Görögkatolikus egyház életét, haladását és fejlődését.

e. Mons.ThDr.h.c.Hirka János (1968-2002) A prágai tavasz évében VI. Pál pápa 1968.december 20-án az Eperjesi egyházmegye ideiglenes ordináriusává, apostoli kormányzóvá megyéspüspöki jogokkal felruházva volt kinevezve, de püspöki szentelés nélkül. Ebben a minőségben vezette az egyházmegyét 1989 december 21-ig amikor is a politikai és társadalmi helyzet megengedte, hogy II. János Pál pápa szabadon kinevezhette eperjesi megyéspüspöknek. Tomko József szlovák származású bíboros Eperjesen 1990.február 17-én szentelte püspökké.

A meghatározott időszakot bátran lehet a felújítás időszakának nevezni. Hajtó eleme ennek a folyamatnak az újonnan kinevezett ordinárius lett. Vissza lettek állítva az eredeti görögkatolikus egyházközségek. Bár a papok visszatértek eredeti működési helyükre, mégsem lett betöltve minden hely, mert közben meg is haltak a papjaink, vagy betegségük miatt és **az üldőzésben megrongált egészségi állapotuk miatt nem tudtak már aktív szolgálatot teljesíteni. Hirka püspök saját szemináriuma hiányában szinte azonnal a pozsonyi Komenský Egyetem katolikus teológiai karára küldte a jelentkező papnövendékeket.** Beindította a Görögkatolikus Ordinariátus működését Eperjesen nagyon szűkös körülmények között a parókia épületében. Az iskolákban szervezódhettek a hittan órák, javítások alá kerültek a templomok, bár nem sikerült a telekkönyvekben átíratni az eredeti görögkatolikus jog tulajdonos birtokába. Nem sikerült vissza kapni a volt árvaházat a papképzés számára sem a püspöki székhelyet. Voltak parókiák, ahol a hívek megoszlottak: egy rész ortodox maradt a másik rész görögkatolikus, de csak egy templomuk volt. Közösön használták ugyan a templomot, ami kölcsönösen sok félreértésre, provokálásra és szeretetlenségre adott okot. Az ekumené szelleme és irányvonala csak nagyon nagy erőfeszítések árán érvényesültek. Az ortodoxok „tulajdonosoknak“ érezték magukat és úgy is viselkedtek. Magatartásukat támogatta az állami apparátus is. A görögkatolikusok is jogos tulajdonosoknak tartották magukat, de sem tulajdonjogi bizonylattal sem támogatókkal nem tudták hivatalosan bizonyítani igazukat. A

konfliktusok végett a papok sok esetben elvesztették az állam részéről megkövetelt működési engedélyt, figyelemre méltó módon csak a görög-katolikusok, az ortodoxok csak nagyon ritkán vagy sohasem. Ebben a helyzetben az Ordinárius volt mindég az, aki védte papjait, de neki sem, sikerült őket minden esetben megvédeni és így megtartatni számukra működési engedélyt.

A helyzet az egyházi ingatlan javításánál is hasonló volt. A javítás-hoz mindég kellett a „tulajdonos“ beleegyzése is az állami engedély kiadásához, holott a parókián pld. egyetlen ortodox sem volt. Az egyházmegye papsága nem kapcsolódott be papi békemozgalom tevékenységébe sem, ami szintén Hirka János egyházhűségét jellemezte. Az ilyen magatartás rossz pontnak számított a pártszervezet előtt, mert a görög-katolikus klérus nem volt elége „hazafias“ érzelmű.

A **negyedik időszak eseményeinek a jelentőségét**, amennyiben még nagyon sokan élő tanúi is vagyunk az eseményeknek, objektív módon talán nehezebb lesz megfogalmazni. A Görögkatolikus egyház az 1968-as 205/1968 és 70/1968. T.T.-es számú kormányrendelet alapján hivatalosan megkezdte működését. Papjai is állami fizetést kaptak, de az egyház vagyonát illetően nem születet (vagy inkább az augusztusi események alapján) nem is érkezett semmi más rendelkezés napvilágot látni.

Az egyházak, és közöttük a Görögkatolikus egyház is, megtapasztalta a szabad körülmények között való működést. Nagy lelkesedéssel indult a feladatok elé. A szabadság nem sokáig tartott, visszatért az előbbi elnyomás és hozzácsatolódott a normalizáció. A nagy ideológiai nyomás révén egy része a híveknek a kettős arc magatartását választotta.

A templomok közös használata minden negatív következménye ellenére is bizonyos mértékig formálta és meghonosította az ökumenizmus fogalmát, tartalmát és főleg a másikkal való együttélés megtapasztalását. Ilyen mértékben egyetlen egyház sem tapasztalta meg a volt Csehszlovákiában sem a jelenlegi **Szlovákiában az ekuméné praktikus valóságát**.

A Második vatikáni zsinat következménye volt az élő nyelv kérdése a liturgiában. A Keleti egyházak jellegzetességei közé tartozik a nép nyelve a liturgiában. Az Eperjesi egyházmegyében a magyar parókiák kivételével, az egyházi szláv volt a liturgikus nyelv, amit már nem nagyon értet-

tek a hívek. Így a népnyelvű liturgia nagyszámú hívőt vonzott vissza úgy az ortodox mint a latin szertartású katolikus templomokból őseik érthető nyelven szolgált szertartásához. Ennek alapján növekedett a hittanra jelentkezők száma is.

Hasonló eredménye volt a Gergely naptár bevezetése az egyházközségek többségében. Mindkét folyamatnak voltak negatív oldalai is, ha el-sietve voltak realizálva.

V. Az ötödik időszak (1989-2000)

Minderre csak az 1989-es úgynevezett *bársonyos forradalom* után kerülhetett sor. Az egyházmegye 30 év széküresedés után 1990 végre meg-yés püspököt kapott Mons. ThDr. h. c. Hirka János személyében, majd 1992 segédpüspökkel gazdagodott az egyházmegye Mons. Milan Chatur redemptorista szerzetes személyében. Rendeződött az egyházmegye tu-lajdon joga is az elkobzott ingatlanokra és ingóságokra is, bár nagy hiá-nyosságokkal. **Beindult a saját szemináriumi papnevelés és az egye-temi szintű teológiai képzés a saját Görögkatolikus teológiai ka-runkon.** Nyilvánosan működnek a férfi és női szerzetesrendek, folyama-tosan megy a papképzés.1993-ban Csehország két államra oszlott. 1996-ban II. János Pál Pápa Csehország területén megalapította a Prágai Apostoli Exarchátust amelynek első exarchája Ivan Ljavinec lett, majd 1997-ben megalapította a Kassai Apostoli Exarchátust is, amelynek első exarchája Milan Chatur eperjesi segédpüspök lett. Az új exarchátusok szervesen követték és követik is az anyaegyháztól örökölt liturgikus, jogi és szervezeti rendet is. Mindkét exarchátus vezetője nagy és felelősségtel-jes feladata lett biztosítani úgy az induláshoz mint a további egyház-megyei szervezeteket kiépítéséhez szükséges anyagi, szervezeti és szemé-lyi feltételeket s hasonlóképpen a hívek lelki ellátását is biztosító feltéte-leket. A feltételek biztosítása után ma mindkét egyházi szubjektum za-varmentesen és pontosan végzi feladatát.

A negyedik időszak eseményei vonzása és nagysága elsősorban abban rejlik, hogy valóban szabad körülmények között működik az Egy-ház. Az 1989-es bársonyos forradalom utáni időszak meghozta mindazt, amire a görög katolikusok évtizedeken keresztül vágyakoztak. Természe-tes hogy vannak püspökeink, van papi és szerzetesi utánpótlásunk, szaba-don és üldözés nélkül vehetnek részt a helyi és külföldi vallási rendezvé-

nyeken, gyermekeink és ifjúságunk természetesnek tartják a hittan tanítását az iskolákban, az egyházmegye által létesített és működtetett ifjúsági központok kínálta lehetőségeket, az Eperjesi Egyetemen van a Görögkatolikus teológiai kar, amelyiken kispapjaink egyetemi szinten végzik tanulmányaikat készülve a papi működésre.

Összegezve meg lehet állapítani egy örömteli valóságot: **az Eperjesi egyházmegye tagjai történelmi emlékezetükben tartják az elmúlt évtizedek eseményeit**, melyekből levonták tanulságot és most nagyon értékelik a szabadság adta lehetőségeket és felelősségteljesen alkalmazzák is azokat egyaránt vallási, közösségi és társadalmi életükben.

A magyar egyházközségeket az egyházmegye területén Mons. Hirka János megyés püspök rendeletére először tömörítette egy egységbe a Magyar esperesi kerület megalakításával. Az egyházmegye első ízben látott ilyen előzékeny rendelkezést a magyar hívek lelkipásztorkodása érdekében.

A XX. század eseményeinek a jelentőségét összegezve a Görögkatolikus Egyház számára szélesebb bemutatás után 4 pontban lehet röviden összefoglalni:

a. a katolikus hithez és a Katolikus egyházhoz való hűség elmélyítése;

b. a hűség kötelékének megtartása Péter utódjával – a római pápával;

c. a z együvé tartozás és identitás tudat megerősítése;

d. az ekumené napi megélése.

Az említett eseményeket az Isten mint saját eszközeit használta fel arra, hogy a Görögkatolikus Egyházat megtisztítsa a gőgtől, büszkeségtől, vagyontól és a felsőbbrendűség kísértésétől. Megengedte a Görögkatolikus Egyház formális megszüntetését is, hogy még magára sem támaszkodhasson, csak egyedül Istenére, kegyelmére és csakis az Ő segítségére támaszkodhasson.

Kitekintés

Bár már a XXI. század éveire esnek, mégis a XX. század eseményeinek szerves részeihez tartoznak, sőt a csúcspontjaikat képezi: Gojdic Péter Pál megyéspüspök, Trcska Domonkos Metód redemptorista szerzetes pap, és Dr. Hopkó Bazil eperjesi segédpüspök boldoggá avatása. Kimagasló és aranybetűs napja volt és marad 2008. január 30-ka, amikor XVI. Benedek pápa megalapította az Eperjesi Görögkatolikus Metropolitát. Ezen a napon emelte főegyházmegyei rangra és érsek-metropolita székhelyé az eperjesi egyházmegyét, egyházmegyei rangra emelte a Kassai apostoli exarchátust és Pozsonyi székhellyel megalapította a Pozsonyi Görögkatolikus Egyházmegyét. A két egyházmegye mint szufragán egyházmegyék vannak alárendelve a az Eperjesi főegyházmegyének.

A következő századokra meg van adva a lelki és szervezeti irányvonal, amit a Görögkatolikus Egyháznak követnie kell, hogy az üdvösségre vezesse híveit. Ehhez a munkához nélkülözhetetlenek a papok, akik a püspök legközelebbi munkatársai.

A bemutatott egyházi identitás csíráztatója a papi hivatásoknak is és egyben formálója a papi identitásnak is. Előjáróban meg lehet állapítani, hogy a felsorolt négy pont az identitást illetően vonatkozik a papi identásra is.

Az identitás a gyászévtized alatt, különös tekintettel Bátorkeszi István gályarab prédikátor életére

Mgr. Czinke Zsolt

A magyar protestáns egyháztörténetben számon tartott 1671-től 1681-ig terjedő „gyászévtized” a maga nemében egyedülálló. Az abban zajló események, perek és peres eljárások, majd az azt követő gályarabság a magyar protestánsüldözés szimbólumává lettek. Ennek a korszaknak súlyos társadalmi, politikai és egyházpolitikai előzményei, majd következményei voltak. Ebben benne volt a Habsburg uralkodóház abszolutista törekvése éppúgy, mint a rendi Magyarország érdeke, mely találkozott, és mondhatni sok esetben megegyezett a magyarországi katolikus egyház és klérus érdekeivel. Az akkori államapparátus és a katolikus egyház törekvését egyértelműen mutatja gróf Kollonich György bécsújhelyi püspök mondása: „*Faciám Hungariam captivam, postea mendicam, deinde catholicam*” – „*Magyarországot előbb rabná, aztán koldussá, végre katolikusná teszem.*” (Diós 86. p.)

Az így előre eltervezett, majd minden eszközt megragadva indított perek sorozata egyértelművé tette a magyar protestantizmus nemcsak elnyomását, de megsemmisítését is. A magyar vallási és talán azt is mondhatjuk, hogy politikai szabadságot akarták elvenni. A magyar és református vagy evangélikus identitást akarták megszüntetni, azt, aminek őrállói voltak a kor protestáns prédikátorai és rektorai.

Mai előadásomban egy lelkipásztor életén, – konkrétan, ahogy az előadás címében is szerepel Bátorkeszi István veszprémi gályarab prédikátor – szolgálatán, és példaértékű, bár nem egyedi kiállításán, hitválo mi voltán keresztül szeretném megvilágítani az identitás kérdését.

Bátorkeszi István veszprémi gályarab prédikátor, valószínűleg egy mátyusföldi nagyközség, Bátorkeszi szülöttjeként látta meg a napvilágot 1640-ben, mely községnek a kor szokása szerint később fel is veszi a nevét. Bizonyára az ő későbbi életére és szolgálataira is nagy hatással volt az a közeg, ahol felnőtt és nevelkedett a falu, mely egykor mezővárosi ranggal is büszkélkedhetett és a gyülekezet, mely biztos alapokat nyújthatott.

A bátorkeszi református gyülekezet alakulásának körülményeiről, s az első évekről nincs írásbeli hagyatékunk, annyit tudunk, hogy Róvária

Gergely 25 évig, majd Mátyóki prédikátor 8-9 évig gondozta a gyülekezetet. Viszont Perlaky Göncöl Márton lévai lelkész 1650. június 24-ei leveléből már tudunk a batorkeszi református egyházzól, ugyanis ez a levél említi Saffár István akkori batorkeszi lelkípásztor nevét. Ez a feljegyzés is azt bizonyítja, hogy ekkor Batorkeszin már szervezett református gyülekezet volt. A virágzó egyházi élet bizonyítékai a parókián található úrvacsorai edények is. A máig használatban lévő, 1646-ból származó úrvacsorai kehely mellett, két cinkanna őrzi a kor hiteles emlékeit. Az egyiket ez a felirat olvasható: „Kapu János 1669”. A másikra ezt írták: „Az Batorkeszi R. Ecclesia Számára Csináltatta Zajos András anno Domini 1696”.

Fontos megjegyeznünk az egyháztörténetírás szempontjából, hogy a magyar protestáns ill. református egyháztörténetírás két Batorkeszi István prédikátor nevét jegyzi. Feltehetően mindkét személy köthető batorkeszi községhez viszont, csak egyikük lett gályarab. Így az általunk említett és 1640-ben született Batorkeszi István nem lehet azonos azzal, aki 1641-ben Debrecenben, majd 1645-ben a hollandiai Franekerben tanult, később pedig rekatolizált. Ezt a tényt azért is fontos leszögeznünk, mivel több a gályarabsággal és a pozsonyi vértörvényszékkel foglalkozó könyv debreceni diákként jegyzi a gályarab Batorkeszi Istvánt.

Ezzel ellentétben a mátyusföldről indult későbbi dunántúli prédikátor 1661-ben a Sárospataki Református Kollégium diákja. Ennek ékes bizonyítéka a kollégium Matricula könyvébe való 1661. január 19. bejegyzés, melyben a kor szokása szerint latinul Stephanus Batorkeszi néven szerepel. Neve után „Diabolus factus” – ill. a „Prima post ad ventum ex Academiis Pontificis factus.” bejegyzések találhatók. (Höröcsik 97. p.) E dokumentum alapján az is érdekes, hogy neve nem szerepel a nemesi származású hallgatók között, akikről abban az időben külön nyilvántartást vezettek, így ő egyszerű paraszti, mondhatni falusi kálvinista családból származhatott. Viszont egy másik helyen megjegyzésként veszprémi lelkípásztorsága, az 1674-es pozsonyi idézése és nápolyi szabadulása is bejegyzésre került. (Höröcsik 45. p. ill. Gulyás 117. p.)

Az identitás kérdését vizsgálva határozottan állíthatjuk, hogy az ott-honról hozott erős kálvinista gyökerek mellett a pataki kollégium akkori szellemisége is nagy hatással lehetett rá. Elég csak arra a tényre gondolnunk, hogy Koménius 1650-1654 közötti tevékenysége is erre az időszakra esik. Mivel jól tudjuk, hogy a tanítás mellett a nevelés is milyen nagy hangsúlyt kapott az oktatásban, ezért talán nem meglepő, hogy

Bátorkeszi István több Sárospatakon tanult későbbi gályarab prédikátorhoz hasonlóan (pl. Füleki István naprágyi, Kállai István vályi, Kálnai Péter putnoki, Otrokocsi Fóris Ferenc rimaszécsi lelkészek) a legnehezebb időkben is vállalta református mivoltát. Bátorkeszi István Sárospatakon kerül nagyon jó barátságba később a szintén gályarabságra ítélt Csúzi Cseh Jakab későbbi losonci lelkésszel, aki épp 1661-ben volt a pataki diákok seniora. (Hörcsik 93. p.)

Sárospatakról kikerülve, 1663-ban – a kor szokása szerint – előbb tanítói állást vállal, mégpedig egy másik ősi kollégiumban, a Pápai Református Kollégiumban. Több éven át tevékenykedik rektorként. Itt találkozik és ismerkedik meg későbbi rabtársával Séllyei István pápai lelkésszel, későbbi dunántúli református püspökkel, ahogy akkor nevezték superintendenssel. Innen került 1669-ben Veszprémbe, mint – a főleg katonákból álló – református gyülekezet prédikátora a korán elhunyt Gál István püspök helyére. (Hodossy 9. p.) Valószínűleg nagy tudásának és műveltségének köszönhetően foglalhatta el a veszprémi lelkipásztori állást, abban a királyi városban, ahol előtte 3 püspök és 4 esperes végzett szolgálatot. A veszprémi várban ekkor közel 200 huszár és 300 hajdú teljesített szolgálatot, így a katonák lelkigondozását is ellátta. (Hodossy 11. p.) A veszprémi református gyülekezet nagyságát és erősségét mutatja az a tény is, hogy 1672-ben Sennyey István veszprémi katolikus püspök arról tájékoztatja a haditanácsot, hogy a veszprémi evangélikusok ill. (az evangélium szerint reformáltak) harangbeszerzés tárgyában nyújtottak be kérelmet, kérték a szabad vallásgyakorlást, a templom és az iskola meghagyását. Ilyen körülmények között éri a hírhedt idézés Bátorkeszi Istvánt is, aki 1674. március elején indult Pozsonyba a törvényszéki tárgyalásra, gyülekezetét, feleségét és két gyermekét hagyva otthon.

Mint ismeretes a delegatum iudicium extraordinarium néven ismerté vált törvényszék először 1672-ben Nagyszombatban ült össze Szelepcsényi György esztergomi érsek, Széchényi György kalocsai érsek és gróf Kollonich Lipót bécsújhelyi püspök vezetésével. Ide a pozsonyi evangélikus prédikátorokat idézték be, akiket az uralkodó elleni hűtlenség, fel ségsértés, hazaárulás és a katolikusok ellen elkövetett koholt vádak alapján 1672. június 13-án börtönbüntetésre ítélték.

Az idézések második szakaszában 1673. szeptember 25-re Pozsonyba idéztek további 35 protestáns lelkészt, akik közül 24-en jelentek meg a bíróság előtt. Az előbbieken említett vádak mellett a király elleni lázítás és összeesküvés, a lázadók bujtatása, fegyverkezés, a törökökkel

való szövetkezés, a katolikus szentségek megsértése szerepelt. (Ferencz 19. p.) A per folyamán a vádlottaktól a védekezés jogát megtagadták, majd bűnösségüket kimondták. Az ítélet halálbüntetés lett, mely alól három menekülési forma lehetett: 1. Az önkéntes száműzetés vállalása, 2. a lelkészi állásról, hivatalról való lemondás, 3. a katolikus vallásra való áttérés. Az eredmény az lett, hogy három rekatolizáló lelkész mellett a többség lemondott állásáról, vagy az önkéntes száműzetést vállalta, olyan is volt, aki külföldre távozott.

Az első két beidézésen és peren felbuzdulva a törvényszék a magyar protestantizmus teljes kiirtását tűzte ki célul. Széchényi György kalocsai érsek ezt 1674 januárjában így fogalmazza meg: „*Magyarországon az evangélikusoknak olyan kötelet fontunk, melyet ha nyakokba rántathatunk, soha többször az evangéliumi vallás lábra nem áll, ha pedig ezt nem cselekedjük, csak magunknak szerzünk bajt.*” (Ferencz 19. p.) Ennek szellemében hívták össze a már említett nagyszombati és pozsonyi perek folytatásaként az 1674. március 5-én kezdődött és április 4-ig tartott pert, mely a „pozsonyi vértörvényszék” néven vonult be a történelembe. Erre 735 protestáns lelkészt és tanítót idéztek be. A hódoltságból a török nem engedte el a beidézetteket, a tiszántúliak sem mentek el, így a Felvidékről és Dunántúlról 336-an jelentek meg, többek között Bátorkeszi István veszprémi prédikátor is.

A per olvasata alapján megállapítható, hogy ha a beidézettek nem jelentek meg, akkor engedetlenségben bizonyultak bűnösnek, ha viszont megjelentek, akkor valamennyi vádpontban elítélhetőek voltak. A perben szemben álló két fél: egyrészt I. Lipót király, akit ügyésze képviselt, másrészt pedig maguk a prédikátorok. A delegált bíróság törvényszéki elnöke, Szelepcsényi György esztergomi érsek, mint király elé terjesztett ügyek bírója. (S. Varga 24. p.) A pert sok esetben előre felvett tanúvallomások alapján folytatták le, koholt vádak alapján. A vád szerint, a „*beidézettek túllépték szolgálatuk megszabott kereteit, de mindenekelőtt istenkáromlás (blasphemia) büntetést követtek el a katolikusok ellen, és ezzel királyuk, a katolikus rend, a szentek és legfőképpen Szűz Mária ellen vétettek.*” (S. Varga 29. p.) Az 1674. április 4-én kihirdetett ítélet szerint valamennyi prédikátort fej és jószágvesztésre ítélte a bíróság. Az ítélet szerint viszont elkerülhető az büntetés, amennyiben az előző perekhez hasonlóan a három alternatíva egyikét elfogadják az elítéltek. S talán ekkor mutatkozik meg a magyar református identitás vállalása a leginkább, mert az elítélt prédikátorok egyike sem élt a felkínált lehetőséggel. Hitüket meg nem tagadták, vallásukat el nem árulták. Az ítélethirdetéskor senkit sem tartóztattak le, viszont a

bíróság elrendelte, hogy a Pozsonyt el nem hagyhatják. Szelepcsényi György május 5-én rendelte el az első prédikátorok elfogatását, többek között Séllyei István pápai, Czeglédi Péter lévai, Miskolczi Bodnár Mihály füleki és Bátorkeszi István veszprémi lelkészeket, akiket a Nyitra melletti berencsi várbörtönbe szállítottak. (Hodossy 25. p.) A korabeli feljegyzések alapján egy olyan undorító tömlöcbe vetették őket, amelynek egy része pöcegödörnek szolgált. Itt tengették mindennapjaikat, miközben a vár körüli legnehezebb fizikai munkát kellett elvégezniük. Többek között a vár fűtéséhez szükséges valamennyi tűzifát nekik kellett felvágniuk és a várba szállítaniuk, s mindezt a legnagyobb télben, és fagyban. Szenvedéseiket és gyötrelmeiket versben örökítette meg Bátorkeszi István, akit a gályarab prédikátorok költőjeként is ismerünk. Az „*Az szegén fogoly rabprédikátorok éneke*” c. költeményében, egyes feljegyzések alapján Czeglédi Péterrel közösen írta meg hányatott sorsukat és mintegy hitvallásukat 23 versszakban.

*„Sírás, keserűség és nagy óhajlás
Vagyon szolgáládon kemény vasazás,
Egyiptombeli sok talicskatolás,
Megemészt bennünket perváta tisztítás.*

*Utcákról-utcákra az nagy hévségben
Hurcolnak bennünket német köntösben,
Csak meg nem halunk az mészkeverésben,
Bilincsben vetnek estve az tömlöcben.*

*Ott is az tömlöcben nincs nyugodalmunk,
Nem jön az nagy bűzben szemünkere álmunk,
Az sok raboktul való szorultságunk,
Sokan éjtszaka csak mind talpon állunk.*

*Noha mi testiünkben eladattattunk,
Úr Jézus Krisztustól de megváltottunk,
Ha ez inségben meg köll is mind halnunk,
De néma bálványnak fejet nem hajtunk!*

*Írárm ezerhatszáz és hetvenegyben,
Szent Jakab havának első hetiben,*

*Belincs várának nagy mély tömlőcében
Az éi olvasod, légy hű mindvégiglen!”*

E vers sorai is szépen tükrözik azt a hitet és kitartást, ha úgy tesszük bibliai alapokon nyugvó identitástudatot, ami Bátorkeszi Istvánt és rabtársait jellemezte: Isten segítségével bízva, hittestvéreit buzdítva tesz bizonyoságot még a legnagyobb nyomorúságban is. Pedig ez a nyomorúság még csak a szörnyűségek kezdete volt. Bár jól tudjuk, hogy I. Lipót király a perben meghozott ítéletet, halálbüntetésüket gályarabságra változtatta, a meghurcolt prédikátorok gályarabsága csak 1675. március 10-én, egy évvel a pozsonyi vértörvényszék után kezdődött. Két másik várbörtönből, Komáromból és Lipótvárból érkezett rabokkal együtt összesen negyvenkét embert indítottak útnak ekkor Nápolyba. Hihetetlen szenvedések közepette, először gyalog, lábukon bilincsekkel hajtották őket Triesztig. A szenvedések közepette egy prédikátor nem bírva a szenvedések súlyát katolizált, így negyvenegyen folytatták útjukat. A trieszti börtönben írta Bátorkeszi István azt a búcsúverset, melyben Séllyei István püspök, pápai lelkész, Komáromi István győri lelkész és a saját nevében elköszön hazájától, gyülekezetétől, szolgatársától és családjától. A 33 négysoros versszakból álló költemény egy újabb bizonyoságtétel. Az Úr akaratának elfogadása, keresztyén meggyőződésük és hitvallástételük ékes bizonyítéka. A vers sorait olvasva a nemzethez, vallásukhoz és hitükhöz való ragaszkodás mintegy vezérfonalként követhető e búcsúversben. Testamentumként hagyják örökül Krisztus követését, és az Isten félelmet.

*„Panaszkodhatunk, bizony méltán sírunk,
Most utolsó válét nemzetknek írunk,
Mert oly sententiát kértek mi ellenünk,
Mely ellen már tovább nem vitézkedhetünk.*

...

*Mi magunkra nézve, eddig is balátra
Bizony készek voltunk a martyromságra,
Noha jut eszünkbe cselédiünk zokogva,
Nem tehetünk róla, Isten decretuma.*

*Már régen kezünket az eke szarvára
Vetettük, nem lehet, hogy mi nézzünk hátra:*

*Mert úgy alkalmas Isten országára
Nem lehetnének méltók elrejtett mannára.*

...

*Nemesek, vitézek, közönséges rendek!
Én Séllyei István megváltam tőletek,
Azt hagyom tinéktek, hogy Istent féljétek,
A megismert hitben erősek legyetek.*

...

*Én lelki Atyátok, Komáromi István,
Míg köztetek valék ama kettős strázsán,
Ettem meg ebédem vacsorámat sírván,
Keserűség nélkül fekiüdtem le ritkán.*

...

*Én testamentomba győri eklézsia,
Tenéked azt hagyom, szemed legyen nyitva,
Hogy Krisztus nyájának ne legyen egy hujja,
Mert sok éh farkasok lesik azt mindenba.*

*Maradj meg mindvégig Krisztus vallásában,
Amehet tanultál, ne áll hátra abban,
Ne gondold, bár kárt vallj, minden jószágodban!
Higgyed, együtt leszünk Isten országában!*

...

*Vitéz Veszprém vára, magyarok végháza
Nagyobb részesül pedig a Krisztusnak nyájja,
Bátorkecszi István, ki valék pásztora,
Mostan elbúcsúzom tőletek én sírva.*

...

*Árvaságra jutott édes feleségem
Veled együtt pedig két édes gyermekem,
Megbocsáss már te is másokkal énekem,
Megváltál én tőlem nem látsz többé engem.*

*És mindenek felett arra kérlek téged,
A több árvák között, az Úr Istent féljed,
Szegény gyermekeimet a jóban neveljed,
Világi hívságot csak semminek véljed.”*

Ez a „Cantio Elegans” c. vers, melyet a Berencs várában írt másik verssel együtt a Szentsei György által kézzel írott daloskönyvben maradt fenn.

Triesztből 1675. április 8-án indultak tovább hajóval az Adriai-tengeren Pescaraig. Ahonnan ismét gyötrelmes, közel 200 km-es út következett gyalogosan Nápolyig, ahol is gályákra kerültek. A szenvedésük tovább folytatódott. Folyamatos embertelen bánásmódban volt részük, így a hosszú út során többen meg is haltak. 1675. május 7-én harmincan érkeztek Nápolyba. (Otrokocsi 55. p.) Kocsi Csergő Bálint leírásában többek között ezt olvashatjuk: „... *nemcsak az öregek a hosszú út miatt, hanem még az ifjabbak is a sok éltenség miatt úgy elesetlenedtek, hogy nem mehettek. Bátorkeszi Istvánt addig veré egy embertelen katona, hogy nem mehetne, míg a dárdája nyele eltörék.*” (Hodossy 41. p.) A Nápolyba érkezett 30 prédikátor listája joggal nevezhető halállistának is, hiszen emberileg szólva nem sok esélye volt annak, hogy ők valaha még kiszabadulhattak volna. Fejenként 50 aranyért adták el őket gályára. Ezután még kilenc gyötrelmes hónap várt a gályarab prédikátorokra, köztük Bátorkeszi Istvánra is, aki végül is huszonhárom társával együtt 1676. február 11-én szabadult a svájci, a hollandiai, az angliai egyházi és világi vezetők, valamint a szász választófejedelmek közös fellépésének, és a bécsi udvarra gyakorolt politikai nyomásnak köszönhetően. Michael de Ruyter tengernagynak köszönhetően, a Holland hadiflotta segítségével menekültek meg az életben maradt gályarab prédikátorok. Hazatérésükre még közel két évet kellett várni, 1678-ban térhettek vissza Magyarországra.

Csúzi Cseh Jakab losonci lelkipásztor által 1679. júniusában keltezett levélből tudjuk, hogy Bátorkeszi István visszatért gyülekezetéhez és családjához, Veszprémben hirdette újra szabadon Isten ígését. Később Tihanyban lett lelkipásztor, és itt 1692 táján hunyt el. (Hodossy 57. p.)

Bátorkeszi István és a gályarab prédikátorok hitét, hűségét, Istenhez való ragaszkodását, egyben identitástudatát hűen tükrözi az 1676. május 8-án írt bejegyzése az őket pártfogásukba vevő Gennatius Elias velencei kereskedő albumába: „*Mivel mindent elveszítesz, ne feledd Krisztust megtartani. Ha egyszer őt is elveszítetted, azután neked is véged lesz.*” (Hodossy 49. p.)

Felhasznált irodalom:

1. DR. DIÓS István (főszerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. VII. kötet*, Budapest: Szent István Társulat, 2002, ISBN 963 361 332 9
2. GULYÁS József: *A sárospataki főiskola diákjai. Egyháztörténet*, Sárospatak: 1943
3. HODOSSY Lajos: *Bátorkeszi István veszprémi gályarab-prédikátor*, Pápa: Jókai Mór Városi Könyvtár, 2004, ISSN 0238-7816
4. HÖRCSIK Richárd: *A Sárospataki Református Kollégium diákjai 1617 – 1777*, Sárospatak: A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, 1998, ISBN 963 03 4559 5
5. FERENCZ Anna: *Hitből táplálkozva: Az 1674-es pozsonyi vértörvényszék elé idézett gömöri lelkészek és tanítók*, Somorja: Méry Ratio, 2004, ISBN 80-88837-62-6
6. RÁCZ Károly: *A pozsonyi vértörvényszék áldozatai 1674-ben*, Budapest: Kókai Lajos Kiadása, 1905
7. S. VARGA Katalin: *Vitetnek ítélőszékere...: Az 1674-es gályarabper jegyzőkönyve*. Pozsony: Kalligram Kiadó, 2002, ISBN 80-7149-432-1
8. SZENTSEI György *daloskönyve*, Budapest: Magyar Helikon, 1977, Hasonmás kiadás
9. OTROKOCSI Fóris Ferenc: *Fenevad dübögése*, Debrecen: Az ORLE Könyvkiadó-Alapjának Kiadványa, 1928

A prófétaik lelkület, mint a lelkészi identitás meghatározója*

Fodor Ferenc

Die prophetische Gesinnung als Bestimmung der Pfarrer-Identität

Der Titel ist zugleich auch eine These dafür, dass die prophetische Gesinnung einer von den wichtigsten Bestandteilen für die Pfarrer-Identität ist. Dafür sollen die Ämter Christi betont werden, dass unsere Pfarrer-Identität sich auch in seinem prophetischen Amt gründet, soweit unsere Bekenntnisschrift, das Zweite Helvetische Bekenntnis folgenderweise formuliert: „*Wie also Gott dem alten Bundesvolk die Patriarchen samt Moses und den Propheten gegeben hat, so hat er dem Volk des neuen Bundes seinen eingeborenen Sohn gesandt samt den Aposteln und Lehrern der Kirche.*“ Die Bemerkung „*Lehrer der Kirche*“ weist auf das Prophetenamt der Kirche hin.

Im weiteren Verlauf wird der Prophetismus in religionsgeschichtlichem und biblischem Kontext untersucht, mit kurzer Aufführung von Begriffen, und Vorformen des Prophetismus mit ihren Erscheinungsformen – sowie extatische und monastische Prophetengruppen, Kultpropheten, Propheten im eigentlichen Sinne (Gerichts- und Heilspropheten), falsche Propheten –, die ihn in der Hebräischen Bibel umschreiben.

Zunächst wird im folgenden Stück dargestellt, wie die Propheten ihre Legitimation erhielten; und zwar durch die Beauftragung von Gott, wodurch sie nicht in ihrem eigenen Namen aufgetreten sind und sagen können: „*So spricht der Herr...*“

Geschildert werden im folgenden Abschnitt – Prophetische Berufung – form- und traditionsgeschichtliche Untersuchung – zwei prophetische Berufungstypen, die im Alten Testament nachzuweisen sind, und die Zusammenhänge von Berufung und Erwählung. Am Ende des Aufsatzes geht es um den Inhalt prophetischer Rede.

---

* 2015. november 19-én Királyhelmeccen, a Selye János Egyetem Teológiai Kara szervezésében „*A vallási, az egyházi és a lelkészi identitás aktuális kérdései*” címen meghirdetett nemzetközi tudományos konferencián elmondott előadás szerkesztett változata. Megjelent Sárospataki Füzetek, Teológiai Tudományos Szakfolyóirat, 19. évfolyam, 2015. 4. számában, 27-45.

A cím fölfogható kijelentő mondatnak, így egyben egy tétel, egy állítás kimondásáról van szó. A lelkipásztori identitás egyik pillére a prófétai lelkület. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy *egyik* pillére. Erre is értelmezhető Jézus Krisztus hármas tiszte, melyek között csak az egyik a prófétai. A lelkipásztori identitás része a papi tiszte, amennyiben nincs lelkészi szolgálat áldozatvállalás és hálaáldozat nélkül. A Második Helvét Hitvallás XVIII. fejezetében világosan megfogalmazza, hogy a papi tiszte tartalmát az egyházi szolgálat képezi, aminek a lényege „*a tanítás és a sákeramentumok kiszolgáltatása.*”⁶ Nem több és nem kevesebb. Ugyanígy a királyi tiszte is, ami a lelkipásztori identitás másik lényeges eleme. A *κυβερνησις* nem nélkülözhető eleme a lelkészi identitásnak. De nem jelenthet uralkodást, hanem a Második Helvét Hitvallásban „*Hyperetáknak, azaz alárendelt evezősöknek nevezte őket az apostol, akik egyedül a kormányosra figyelnek; vagyis olyan emberek, akik nem önmagoknak és saját kényök-kedvök szerint, hanem másoknak, tudniillik saját uraiknak élnek, akiknek parancsaitól függenek teljesen. Mert az egyház szolgájának az van parancsolva, hogy mindennemű kötelességében ne a saját önkényét kövesse, hanem csakis azt végezze, amit az ő Ura parancsol.*”⁷ Krisztusnak ez a hármas tiszte a Heidelbergi Káté 31. kérdésében⁸ nyer megalapozást, a hívek életére pedig a 32. kérdéssel⁹ applikálódik.

Emeljük ki most ebből a háromból azt, amelyikre az előadás címe mutat: a prófétai tiszte. Miben határozható meg a prófétai tiszte? Erről a

---

⁶ „...qui doceant et sacramenta administrent” Conf. Helv. XVIII,11

⁷ Conf. Helv. XVIII,11

⁸ 31. kérdés: *Miért nevezjük Őt Krisztusnak, azaz Felkentnek?*

Azért, mert Őt az Atya Isten rendelte és a Szentlélekkel felkente a mi legfőbb prófétánkká és tanítónkká, aki Istennek titkos tanácsát és akaratát a mi váltásunk felől tökéletesen kijelentette, továbbá egyetlenegy főpapunkká, aki minket testének egyetlenegy áldozatával megváltott és az Atya Isten előtt könyörgésével szüntelenül közbenjár értünk és örökkévaló királyunkká, aki minket igéjével és Lelkével oltalmaz és megtart.

⁹ 32. kérdés: *Miért hívnek téged (Krisztusról) keresztyénnek?*

Azért, mert hit által Krisztusnak tagja és így az Ő felkenetésének részese vagyok avégre, hogy nevérl én is vallást tegyek, magamat élő hálaáldozatként neki adjam, s a bűn és ördög ellen ez életben szabad lelkiismerettel harcoljak és azután Ővele együtt minden teremtmény felett örökké uralkodjam.

Második Helvét Hitvallás így tanít: „Tebát valamint Isten a régi népnek pátriárkákat adott Mózesrel és a prófétákkal együtt: azonképpen az újszövetségbeli néphez elküldötte az Ő egyszülött Fiát az apostolokkal és az egyházi tanítókkal egyetemben.”¹⁰ Az „*egyházi tanítók*” megjegyzés a prófétai tisztre utal.

E bevezető után lássuk, milyen összefüggései vannak a prófétai lelkületnek és a lelkipásztori identitásnak? Hogyan válik valaki prófétává?

A fogalom tisztázása

a) Rövid vallástörténeti kontextus

Zimmerli úgy fogalmaz, hogy az izraeli prófécia nem előkészítés nélkül hullott alá az égből. Abból az alapból nőtt ki, amiben vallástörténeti párhuzamokat találunk, és ami némely megjelenési formájában Izraelben a nagy próféciák korán kívül is felismerhető.¹¹ Hagyományosan úgy vélekedünk, hogy az ószövetségi próféták az idegen hatásokkal szemben a tiszta JHVH vallás védelmezői voltak. Ez részben igaz is, de mégsem ilyen egyszerű kimondani a tételt. A Kr. e. VIII. században Izrael vallását valóban veszélyeztette a kánaáni vallás, ami számos területen kimutatható. A kánaáni környezettel való együttélés következtében azonban számos vallási elképzelés és gyakorlat spontán módon átvevődött, és már senki nem gondolt rá, hogy Izrael vallási képzeteinek számos, eredetét tekintve épp a kánaáni kultúrából eredő jelenség volt jelen, melyek létjogosultságát már senki nem kérdőjelezte meg. Így lettek elkötelezett hirdetői pl. a kánaáni eredetre visszavezethető messiás váradalmaknak. Hasonlóképp tudható bizonyos, a próféták által is bevettnek számító, beszédekben is használt irodalmi formákról, hogy kánaáni eredetre nyúlnak vissza. Az ószövetségi próféták használták a Máriaiban extatikus prófétáktól (*mahbhā*) ismert küldönc formulát („*így szól...*”). Az isteni hírnökökről szóló leírások nem csupán ószövetségi paralelleknek tekinthetők, hanem az ószövetségi prófécia előtörténetének is. Fontos, hogy az ókori Kelet politeista vallásaiban az isteni hírnök gyakran maga is isten volt. Egyik isten

---

¹⁰ „*Itaque ut Deus veteri populo dedit Patriarchas una cum Mose et Prophetis: ita Novi Testamenti populo misit suum unigenitum Filium una cum Apostolis et doctoribus ecclesiae*” (XVIII,3).

¹¹ ZIMMERLI, Walther: Die Bedeutung der großen Schriftprophetie für das alttestamentliche Reden von Gott, in: *Studien zur alttestamentlichen Theologie und Prophetie, Gesammelte Aufsätze II., Theologische Bücherei 51., Altes Testament*, München, Chr. Kaiser Verlag, 1974. 56.

elküldte üzenetével a másikat egy harmadik istenhez. Mennyei lényekről az Ószövetség is tud, akik JHVH-t körülveszik. Van azonban példa arra is, hogy JHVH mennyei udvartartásában követek vannak. Az Izrael valástörténeti környezetéből származó angyalképzet, a מלאך יהוה tartozik ide. Az Úr Ézs 6,8 versében sem embert küld, a kérdés – לֵנוּ יֵלֶךְ אִתְּךָ אִישׁ לַחַיִּים – az őt körülvevő mennyei lényeknek szólt, de a próféta válaszolt rá. Később alakult ki az a képzet, hogy ember ad át üzenetet Istentől (Mal 3,1).

Az ún. hírnök-formulák az írás felfedezése előtt alakultak ki, s formai elemeiben az Ószövetség is őrzi ennek az időszaknak az emlékét. 1Móz 32,4-6 verseit emeljük ki most ebből az igen gazdag tárházból:

Híradás a küldésről	„Követeket küldött Jákób maga előtt”
Címzett	„a bátyjához, Ézsauhoz”
Hely meghatározás	„Széir földjére, Edóm mezéjére”
A megbízás bevezetése	„ezt parancsolta nekik”
A hírnöknek szóló megbízás	„mondjátok meg uramnak, Ézsauinak”
Követ formula	„Ezt mondja a te szolgád, Jákób”
A hírnökre bízott üzenet	
a) tartalmi része	„Lábánál voltam jövevény, ott tartózkodtam mostanáig. Szereztem marhákat, szamarákat és juhokat, szolgálókat és szolgálóleányokat.”
b) záró része	„Azért küldök neked üzenetet, uram, hogy elnyerjem jóindulatodat.”

Ez a Köhler általi felosztás¹² témánk szempontjából három lényegi elemet tartalmaz – 1) Megbízás; 2) Üzenet átadás; 3) Teljesítés –, melyek közül a középső a legfontosabb. A prófécia tartalmi szempontból az üzenetküldés felől értelmezhető. A próféták követeknek értelmezték magukat, s üzenetüket a hallgatóságuk is ekként fogadta. Izrael Istene és népe – egyáltalán Isten és ember – közötti mondhatatlan szakadék hidalódik át a prófétai beszéd által. Az üzenet átadójának szigorúan a küldő szempontjaira kellett hagyatkozni, a küldő személy gondolatainak megjelenítése

¹² WESTERMANN, Claus: *Grundformen prophetischer Rede, Beiträge zur evangelischen Theologie*, Fünfte Auflage, München, Chr. Kaiser Verlag, 1978. 72.

történt, amikor megnyilatkozott. Az üzenetek átadására, az ezekkel összefüggő körülményekre az ókori világban sokat adtak, hiszen a küldönc megjelenésével és minden megnyilatkozásával a megbízóját képviselte. A prófécia számára sajátos stíluselem lett a babiloni levélformulákban is megszokott, de eredetileg a hírnökök által, szóbeli üzenet átadás során alkalmazott modell: „*mondj [...] -nak: »Így szől [...] , az én uram...«*”¹³

Bármilyen természetességgel is használjuk a „próféta” szót, mégis azt kell mondanunk, hogy nehezen körülírható tevékenység, amit a szó magába foglal. Ha vallástörténeti szempontból vizsgáljuk, látszik, hogy a próféta-ság megvolt pl. az ókori Egyiptomban is, ahol gyakorlatilag a papság jelölésére szolgált. Az Amon-Ré papság öt rendjét ezzel jelölték úgy, hogy beszéltek „első”, „második” és „harmadik” prófétáról. Preuß említi, hogy a Kr. e. XI. századból származó Wen-Amon úti beszámoló Bibloszban, a szír kikötővárosban felbukkanó extatikus prófétákról ad hírt.¹⁴ Izisz és Szeráfisz prófétái Rómában valójában papok voltak. De az Ószövetség is tud arról, hogy a prófétai jelenség nem korlátozódik Izraelre, illetve az Isten népére. Bálámot, a mezopotámiai prófétát azért hívták Izraelbe, hogy mondjon pénzért átkot Isten népére (4Móz 22-24). Nagy kísértés, ha anyagi befolyásnak, politikai elvárásnak van kitéve az igehirdetés. Az Izraelen kívül is létezett, s az Ószövetségben is előforduló prófétai jelenséggként említhető Illés is, akinek a Kármel hegyén Baál próféták seregével volt dolga (1Kir 18). Az, hogy az ősi arab látó *kābīnk*ként említtődik, mutatja, hogy a látó és a papság tevékenységét kifejező כהן főnév gyöke nincs messze egymástól. Még Jeremiás korában is gazdag palettája volt ismeretes azoknak, akik valamiképp a prófétai körökhöz tartoztak: „*Ne hallgassatok azért prófétáitokra (נביאים), a jósokra (קסמים) és az álomlátókra (חלומים), a varázslókra (עננים) és az igézőkora (כשפים)...*” (27,9). Közülük az első hamis prófétákat jelölhet, a többiek tevékenysége, illetve a tevékenységéhez fűződő gyakorlat nem átlátható.

b) A próféta-ságot jelölő ószövetségi kifejezések

---

¹³ Ld. alant a „*Prófétai legitímáció*” fejezetcímet. Hasonlóan: BRUGGEMANN, Walter: *Az Ószövetség teológiája, Tanúságtétel, vita, pártfogás*, Kolozsvár, Exit, 2012. 762.

¹⁴ PREÜß, Horst Dietrich: *Theologie des Alten Testaments, Band 2., Israels Weg mit JHWH*, Stuttgart, Berlin, Köln, Verlag W. Kohlhammer, 1992. 74. k.

A **נביא** főnév alapját képező **נבא**-val összefüggésbe hozhatók az akkád *nabû* – „hívni,” „meghirdetni,” valamint az arab: *naba'a* – „közölni” szavak. A prófétai jelenség és a prófétaival összefüggő fogalmi eszköztár, amivel az Ószövetségben találkozunk, rendkívül színes. A **נביא** mellett még egyéb kifejezések is jelölhetik a prófétát. A régi időkben a **ראה** (1Sám 9,9), később ezt fölváltva a Krón könyveiben gyakorta előforduló **ראה** fejezi ki. 1Sám 9,9 mutatja, hogy ezt a sokszínűséget az Ószövetség nyelve is jelzi: „*Az előtt azt mondták, ha valaki elment Izraelben Istent megkérdezni: Gyertek, menjünk el a látóhoz (ראה)! Mert akét ma prófétának neveznek, azt régebben látónak hívták.*” Ézsaiás a kettőt egyenlőnek tekintette (30,10). A **ראה** *Guillaume* szerint a nomád vallásosságról árulkodik.¹⁵ A **ראה** mindenestre rejtett összefüggések, és az elkövetkezendő dolgok ismerőjeként jelenik meg. A látóknál a vízió, a próféták esetében a beszéd kap nagyobb hangsúlyt. Van olyan magyarázási kísérlet, hogy az egyiket vizionálásként, a másikat az áldozatra való tekintés szavaként kell értelmezni. Ennek a tételnek a helyessége azonban nem bizonyított. Megtaláljuk a prófétaival összefüggésében az **איש-אלהים** változatot is, ami tartalmát tekintve ekvivalens a **נביא**-val. A **נביא** képzését tekintve a **נביר** és **נשיא** ősi tisztséget jelölő szavak mellé állítható. A **נביא** alapjelenésének kutatása kapcsán döntő jelentőségű kérdés, hogy a qatíl formát aktív vagy passzív alaknak fogjuk-e fel. Korábban aktív formaként értelmezték, tehát úgy, mint aki „*meghirdet*” valamit. Nomen agentisként, azaz olyan igéből képzett főnévnek fogták fel, amely a cselekvés végrehajtóját jelöli. Most inkább a passzív forma elfogadottabb, és olyan „*elhívott*” személyt értünk alatta (nomen rei actæ), aki mondandóját megbízottként adja tovább. A **נביא** elnevezés tehát a megszólítottásra, az elhívottságra utal. Ő maga azért lehet *megszólító*, mert Isten által *megszólított* volt. Az elnevezés mögött a cselekvő Isten van. A **נביא** az Isten által elhívott közvetítőt jelenti.¹⁶ A prófétai elhívás

¹⁵ VRIEZEN, Th. C.: *Theologie des Alten Testament in Grundzügen*, Verlag H. Veenman & Zonen Wageningen – Holland, Neukirchen, Kreis Moers, Verlag der Buchhandlung des Erziehungsvereins, é. n. 220.

¹⁶ Ld. BOTTERWECK, G. Johannes & RINGGREN, Helmer & FABRY, Heinz-Josef: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament, Band V.*, Verlag W. Kohlhammer Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, 1986. 143. kk.; RENDTORFF, Rolf szócikke a προφήτης-ről, in: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, Band VI.*, (begr. KITTEL, Gerhard, hrsg. FRIEDRICH, Gerhard), Stuttgart, W. Kohlhammer GmbH, 1969. 796. kk.

személyességének ténye akkor is igaz, ha tudunk arról, hogy léteztek próféta iskolák (2Kir 4; 6).

A נביא görög megfelelője a προφήτης, melynek értelmezése szintén problematikus. Mit akar kifejezni? Valamit, amit a tisztség hordozója „előhoz” vagy „előre” kijelent? Ha az első jelentést vesszük alapul, akkor a próféta az Örökkévaló ajka (2Móz 7,1). Ha a második megközelítést fogadjuk el, akkor olyan valakire kell gondolnunk, aki tudtul adja a jövőndőt.¹⁷ A második lehetőséget látszik igazolni a προφήτης („megjövendő”, „előre megmond”). A szó előfordulási története azt mutatja, hogy a görög szövegekben késői előfordulása. *Vriezen* úgy fogalmaz, hogy a próféta az Ószövetség tipikus és leginkább központi alakja. Ellentétben az ókori keleti kultúrvallásokkal (Babilon, Egyiptom), Izraelben a próféta fontos szerepet játszott.¹⁸ Amit prófétaság alatt értünk, bizonyára nem egyik vagy másik jelentés fedí le, hanem mindkettő sajátos keveréke. Egyszerre igaz, ami Lukács irataiban három ízben is előfordul, hogy egyfelől: „*De Isten így teljesítette be azt, amit minden prófétája által előre megmondott*” (ApCsel 3,18), másfelől abban sem kell kételkednünk, hogy „...*Isten öröktől fogva szólt előre minden prófétája száján által*” (ApCsel 3,21; vö. Lk 1,70).

De a prófétaság jelölésére említett elnevezések a lelkészi identitás tartalmára is szépen rávilágítanak. Mind a ראה, mind pedig a היה azt mutatja, hogy Isten próféta megtapasztalásában a „látásnak” nagy szerepe volt. Mélyebb összefüggések érzékelését jelenti ez az ősi elnevezés. „*Látás (יהיה) nélkül elvadul a nép*” – mondja Salamon (Péld 29,18).

A próféta feladata, amikor az Örökkévaló üzenetét elmondja, első sorban nem a jövő felvázolása. Köznapi gondolkodásunkban ezzel kapcsolatban alapvető félreértés van, ami valószínűleg abban gyökerezik, hogy nem teszünk különbséget a próféta igehirdetés és az apokaliptikus igehirdetés között. A próféciónak a múlttal, jellel és jövővel van dolga, az apokaliptikának többnyire a jövővel. A prófécia meghirdet egy eseményt, ami majdan bekövetkezik (pl. egy város elését vagy egy király halálát). Ehhez hozzátartozik a jelen, amiben a próféta szó elhangzik, de a következő pillanat vagy időszak is ugyanígy, amikor a prófécia

---

¹⁷ KRÄMER, Helmut szócikke a προφήτης-ről, in: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, Band VI*, (begr. KITTEL, Gerhard, hrsg. FRIEDRICH, Gerhard), Stuttgart, W. Kohlhammer GmbH, 1969., 783.

¹⁸ VRIEZEN, Th. C.: *Theologie des Alten Testament in Grundzügen*, Verlag H. Veenman & Zonen Wageningen – Holland, Neukirchen, Kreis Moers, Verlag der Buchhandlung des Erziehungsvereins, é. n. 220.

beteljesedik. Ezzel szemben az apokaliptika nem hirdet meg eseményt, hanem képet fest a jövőről. A prófécia a választott nép történelmének síkján mozog, más népekkel csak Izraellel összefüggésben beszél. Az apokaliptika érdeklődése pedig az egész embervilágra terjed, sokszor pedig még ezen is túl: kozmikus méretűvé szélesedik. A prófécia nem azonos a futuroológiával. A prófétát nem az érdekli, hogy mi lesz, hanem azt fogalmazza meg, hogy most mit kell tenni. A próféta számára a jövő a mában rejlik, ezért az igehirdetésének központi üzenete a jelenben meghozandó döntések segítése. Nem az általánosságok szintjén mozog, hanem konkrétan megfogalmazza, hogy mit kell tenni. Programot ad és irányt mutat. A prófétikus igehirdetés mindezeket az ismérveket magában hordozza, mind Isten ószövetségi népe életében, mind az egyház életében ma is.¹⁹

„A történelem, mint történés kvalifikált, elbeszélésként pedig interpretált történelem, vagy másként szólva a történés „szent” történés, az elbeszélés pedig „prófétai” elbeszélés.”²⁰ – mondja *Miskotte*, s ezzel a tétellel megvilágítja, amit az Ószövetség mond nekünk Isten és ember története összefüggéseiről. Arról, hogy Isten az Ószövetségben feltárja nekünk mindazt, hogy miként, milyen összefüggésben látja az ember történelmét az ő isteni mivoltával. Ugyanitt *van der Leeuw*-t idézve így fogalmaz: „...a Biblia közvetlenül megmutatja Isten irántunk való munkáját: őt, aki a helyünkre lép. Felénk jön és mellénk áll. Elmeséli nekünk a történetét úgy, mint a mi történetünket.”²¹ Az alábbiakban felsoroljuk, kik azok, akik által az Ószövetségben ez az „elmesélés” történik.

b.a) Extatikus csoportok

Az Ószövetség történeti könyveiben gyakorta találkozunk extatikus prófétai csoportokkal, akiket נביאים-ként említenek a szövegek (1Sám 10 és 19). Ezek az extatikus csoportok a király szolgálatában álltak, tanácsadói voltak, akik különösképpen háborúba menetel dolgában biztatták vagy óvták az uralkodót. Kezükben zeneszerszámokkal jártak, kultikus táncot jártak (1Sám 10,3 kk.; 19,18 kk.; 1Kir 18,20 kk.), jellegzetes visele-

---

¹⁹ Részletesebben ld. WESTERMANN, Claus: *Theologie des Alten Testaments in Grundzügen, Grundrisse zum Alten Testament, ATD Ergänzungsreihe 6*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1978. 130. kk.

²⁰ MISKOTTE, Kornelis Heiko: *Wenn die Götter schweigen, Vom Sinn des Alten Testaments*, München, Chr. Kaiser Verlag, 1964. 305.

²¹ MISKOTTE, i. m. uo.

tet hordtak (2Kírá 1,8), révült állapotban dadogva adták át az üzenetet. *Eichbrodt* különbséget tesz jahvista és elfajult nebiizmus között.²² Akik kapcsolatba kerültek velük, ez a révült állapot *von Rad* szavaival, mint valami ragály áterjedt a környezetükre is.²³ Saul is egy ilyen prófétai csoportba került (1Sám 10,5 kk.; 19,18 kk.). Az extázisba került ember „*más emberré lesz*” (1Sám 10,6). Valószínűleg ebbe kategóriába esik a 4Móz 11-ben leírt történet, miszerint a hetven vén, minekutána Isten Lelke rájuk szállott, prófétálni kezdett és munkatársul adtak a munka terhe alatt roskadó Mózesnek. Az extatikus állapot a Baál próféták jellemző megjelenési formája volt, akik prófétálás közben megsebesítették magukat (1Kírá 18,19 kk.). *Zimmerli* idézi *Hölscher* vallástörténeti és valláspszichológiai kutatási eredményét, melyben behatóan foglalkozik az extatikus prófétasággal. Csupán címszavakra hagyatkozva hadd említődjön néhány jellemvonás, ami e prófétai forma jelenségvilágát közelebb hozza: egzaltált extázis, extatikus kultuszi tánc, apatikus extázis, egyesülés az istenséggel, tudatállapot a révületlátomásban, szenvedélyes mozdulatok és cselekmények, beszédek, nyelveken szólás, hallucináció, hipnotikus látomások, amnézia és emlékezés és anesztézia, elragadtatás és telepátia.²⁴

b.b) Monasztikus hatású prófétai csoportok

A prófétai jelenség egy másik csoportját *Peisker* „*monasztikus hatású prófétai csoportoknak*” nevezi.²⁵ Illés és Elizeus volt egy ilyen csoport vezetője. Náluk az extázis kevésbé játszik szerepet, de a Lélek áradása csodatettekkel van legitimálva.

Újabb jelenségnek számít a *kultuszi prófétaság*, akiket állami szentélyekben alkalmaztak. Ilyen volt pl. Ahija (1Kírá 11,29), vagy a névtelen, 1Kírá 13,11 versében említett bételi²⁶ próféta. Állami szentélyekben a ki-

---

²² EICHRODT, Walther: *Theologie des Alten Testaments, Teil I.*, 8. durchgesehene Auflage, Stuttgart, Ehrenfried Klotz Verlag, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1968. 204. kk.

²³ VON RAD, Gerhard: *Az Ószövetség teológiája*, Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 22.

²⁴ ZIMMERLI, Walther: *Das Gesetz und die Propheten, Zum Verständnis des Alten Testaments*, 2. Auflage, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1969. 39.

²⁵ PEISKER, Carl Heinz szócikke a Prophet címszóról. In: COENEN, Lothar (hrsg.): *Begriffslexikon zum Neuen Testament, II.*, Studien-Ausgabe, Wuppertal, Theologischer Verlag R. Brockhaus, 1977. 1018.

²⁶ A *בֵּית אֵלִי* megjegyzés azt a benyomást kelti, hogy a hely, ahol a próféta lakott, a szentíró számára ismeretlen volt. A 11a vers ebben az

rály szolgálatában álltak. Különböztek az íróprófétáktól, akik olykor éles kritikát fogalmaztak meg a templom (Jer 7), a kultusz (Ám 1,8; 5,21), a papság (Mi 3,11; Mal 2,1 kk.), és általában a külsőségekben kimerülő valóságos gondolkodás ellen.

Az írópróféták félelmetes támadást intéztek a királyság ellen, amiben a nemzet vallási megvilágosodását kereste. – mondja *Eichrodt*.²⁷ A király tanácsadói voltak, befolyásos embereknek számítottak, üdv és elvetetés ítéletét mondták ki, ezért tartottak tőlük (1Sám 16,4; 1Kir 17,18). Amáziás, Bétel papja Ámósról úgy nyilatkozott, hogy „*Nem tűrheti el az ország az ő beszédeit*” (Ám 7,10), Illést Aháb „*Ízrael megrontójának*” nevezte (1Kir 18,17). A prófétai szó felforgatta azt a „rendet,” amit az emberek Isten nélkül alkottak meg maguk körül, aminek az alapját gyakran „*az ősi JHVH-istentisztelet baalizálása képezte*.”²⁸ Istennek a történelemben véghezvinni akart terveit adták tudtul a próféták „*olyan nemzedéknek*” – mondja *von Rad* –, „*amely már elvesztette képességét a csodálkozást és borzongást kívánító, megdöbbentően új perspektívák fölött.*”²⁹

b.c) Tulajdonképpeni értelemben vett prófétizmus

Peisker „*tulajdonképpeni értelemben vett prófétizmusnak*” („Prophetismus im eigentlichen Sinne”) nevezi az Ószövetség királyság megjelenésével feltűnő prófétáit. Náluk az extázis, a mantika és a csodatétel visszalép, ugyanakkor előtérbe lép az ige. Ugyancsak mindjobban lazulnak a kultuszi, institucionális és monarchikus kötődések.³⁰ Megmarad az igévé magasztosuló szó. A prófétáknak kell ugyan időnként szimbolikus cselekményeket is tenni, de ez csupán arra van, hogy az egész ember kommu-

---

esetben talán arra utal, hogy nem a városban, hanem valahol a város közelében lakhatott. Mindez nem zárja ki, hogy köze lehetett a bételi szentélyhez.

²⁷ EICHRODT, Walther: *Menschenverständnis des Alten Testaments, Abhandlungen zur Theologie des Alten Testaments*, Zürich, Zwingli-Verlag, 1947. 19.

²⁸ KRAUS, Hans-Joachim: Die prophetische Botschaft gegen das soziale Unrecht Israels, in: *Biblisch-theologische Aufsätze*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1972. 123.

²⁹ VON RAD, Gerhard: Die Wege Gottes in der Weltgeschichte nach dem Zeugnis der Propheten, in: *Gottes Wirken in Israel, Vorträge zum Alten Testament*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1974. 217.

³⁰ PEISKER, Carl Heinz szócikke a Prophet címszóról. In: COENEN, Lothar (hrsg.): *Begriffslexikon zum Neuen Testament, II.*, Studien-Ausgabe, Wuppertal, Theologischer Verlag R. Brockhaus, 1977. 1019.

nikálja a megértett isteni üzenetet.³¹ A jelszerű prófétai cselekedetek nem illusztrációi a hirdetett prófétai szónak, hanem prefigurációi. Általában háromféle módja van a kijelentés vételének: az álom, a vízió és az audició. *Bright* úgy fogalmaz, hogy a próféták „nem szellemi úttörők [...] voltak, hanem az izraeli élő hagyomány bordonzóí, akik a múlt örökségét a jelenre alkalmazták.”³² A próféták Isten által felébresztett küldöttek voltak, akik *Zimmerli* szavaival nem személyes politikai programot követtek, és nem egyéni aktivitásuk szerint jártak el. Ebben különböznek legjobban az iszlám prófétáitól.³³ Az ókori jeruzsálemi királyi és papi tiszt örökölhető volt, a prófétai azonban ezzel szemben nem. Konkrét feladatra adott üzenettel rendelkeztek. Ha kellett várakoztak, de tudtak hallgatni is. Jó példa erre Jeremiás, aki a jósiási reform idején Kr. e. 622-től Jósias király 609-ben bekövetkezett haláláig nem prófétált. Ennek a hosszú hallgatásnak az oka az lehet, hogy a jósiási reformokban, a kultusz megújításában a saját korábbi próféciai által támasztott követelmények megvalósulását látta. A prófétai magatartáshoz hozzátartozik, hogy ideje van a szólásnak és ideje van a hallgatásnak (Préd 3,7).

Tartalmi szempontból megkülönböztetünk ítéletes próféciaikat és üdvpróféciaikat.

b.c.a) Ítéletes próféciaik

A fogság előtti időkből származó próféciaik között találjuk első sorban azokat, amelyek az egész népet, annak egy csoportját vagy vezetőit figyelmeztetik az elkövetkezendő ítéletre. A meghirdetett elkövetkező ítélet lehet emberi tényezőkből fakadó csapás (pl. háború) vagy természeti csapás (éhínség, földrengés stb.), melyek mögött azonban minden esetben JHVH van, aki mindezek fölött szabadon rendelkezik: rázúdíthatja az övéire vagy feltartóztathatja. Az ítéletet kiváltó ok lehet a hitetlenség, Isten rendeléseinek figyelmen kívül hagyása, a szövetségi hűség megsze-

---

³¹ Ld. alant a „*A prófétai elhívás – forma- és hagyománytörténeti vizsgálat*” című fejezetet.

³² BRIGHT, John: *Izrael története*, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1977. 254.

³³ ZIMMERLI, Walther: Die Bedeutung der großen Schriftprophetie für das alttestamentliche Reden von Gott, in: *Studien zur alttestamentlichen Theologie und Prophetie, Gesammelte Aufsätze II., Theologische Bücherei 51., Altes Testament*, München, Chr. Kaiser Verlag, 1974. 56.

gése oly módon, hogy Izrael Istene mellett vagy helyett alternatív szellemi hatalmasságokat tiszteltek.

b.c.b) Üdvpróféciaiák

Jellemzően a fogság utáni korszakban találjuk. A kívánt üdvkorszak nem korreláció alapján és nem emberi oldalról felmutatható érdem szerint következik, hanem Izrael Istenének kegyelmes, a szövetségi hűséget az engedelmesség feltétele alatt minden körülmények között – akár kilátástalan történelmi helyzetek ellenére is – végbevívő tettei alapján. Az üdv nem kiérdemelhető, hanem JHVH kegyelme alapján a szövetség rendjén belül kapható.

Az üdvpróféciaiák lényeges eleme egy korábbi korszakra való *visszatekintés*, amikor a nép vagy egyes emberek Istenhez folyamodtak, és ő kegyelmesen meghallgatta imádságukat. Újabb elem az *ígéret*, ami a jövőben érvényesülő isteni beavatkozásra mutat, ami alapja lesz a kívánt, és Isten számára is ideálisnak minősülő állapotnak. Az így elnyert üdvkorszak *leírása* is fontos eleme a próféciónak. Az üdvkorszak nem a benne részesülők hűsége által kiérdemelt állapot, hanem újból csak JHVH kegyelmén és hűségén alapszik.

b.d) Hamis próféták

5Móz 13,2 kk. tesznek említést hamis prófétákról. Alapelvek fogalmazódnak meg. Őket is **נביא**-nak mondja a szöveg. Hamisságuk abban mutatkozik meg, hogy idegen istenek tiszteletére hívnak. 5Móz 18,20 kiegészíti ezt azzal, hogy halál illeti azt a **נביא**-t, aki JHVH nevében szól, de nem ő küldte. A hamis prófétaság ismérve, hogy nem teljesedik be, amit a **נביא** mondott (5Móz 18,22; vö. Jer 28,9).

1Kir 22 fejezetében Aháb az Arám elleni ütközet előtt tudni szeretne volna a csata kimenetelét, ezért megkérdezte négyszáz prófétáját, akik biztatták a királyt, hogy bátran induljon harcba, mert az Úr kezébe adja az arámiakat (6). A kedvező üzenet elvakította a királyt. Mikeás, a Jimla fia is hasonló üzenetet közvetített (15). Amikor a király arra kérte Mikeást, hogy a teljes igazságot közölje, egy látomásélményét mondta el: „*Láttam egész Izraelt szétszóródva a hegyeken: mint a juhok, melyeknek nincsen pásztorra. Az Úr pedig ezt mondta: Nincs ezeknek gazdájuk, térjen haza mindenki békével*” (17). A prófécia világos: a király meghal, ha háborúba megy. Nincs szó a csata kimeneteléről, semmi újat nem mond, érvényben marad a négyszáz próféta által hirdetett prófécia, hogy „*Vonulj föl és járd szerencsével!*”

Az Úr a király kezébe adja azt” (13b). A prófétasereg a király sorsát megpecsételő üzenetet azonban nem mondta ki, mert nekik arra nem volt kijelentésük. Mikeás, a Jimla fia azonban ezt is tudtára adta a királynak: „Halld meg az Úr ígését! Láttam az Urat trónján ülve, és az egész mennyi sereg ott állt a jobbján és balján. És ezt mondta az Úr: Ki fogja rászédni Abábot, hogy hogy felvonuljon és elessék Rámót-Gileádnál? (19. k.). A 21. kk. versekben a próféta elmondta a látomás további részletét is, hogy a mennyi seregek közül egy ׀׀ megállt JHVH előtt és kinyilvánította, hogy elmegy és hazug lélek lesz minden prófétája szájában. *Bruggemann* úgy fogalmaz, hogy „a valódi döntések, amelyek befolyásolják a kormányt Samáriában (és közvetve minden kormányt), távolról kerülnek meghozatalra, a király hatáskörén kívül. A földi lét valódi kormányzása Jahvenak az úri, merész kezében van.”³⁴ Kellő óvatossággal értünk egyet ezzel a megfogalmazással. Uralkodói, egyáltalán emberi döntések nem determinatív, hanem predestinatív alapon történnek, az ember felelős döntéseinek bevonásával. *Bruggemann* megfogalmazása másfelől 1Kir 22 kiragadott versei alapján felállított tételre hagyatkozik. Figyelmen kívül hagyja, hogy Mikeás ajkán a király további sorsát megpecsételő üzenet is elhangzik, amikor még változtathatót volna rajta.

Mindazonáltal lehet, hogy Izrael történetének ebben a válságos szakaszában, az Omri háza összeomlása idején a próféták egy része engedett az uralkodói nyomásnak és azt mondták, amit a király hallani akart. Mégis hiba lenne azt mondani, hogy a négyszáz próféta szélhámós, vagy csupán pénzéért prófétáló alkalmazott lett volna. JHVH prófétái voltak. Nem figyelmen kívül hagyható szempont, hogy prófécijuk tartalma megegyezik Mikeással abban, hogy a király vonuljon fel Rámót-Gileád ellen. A négyszáz prófétával szemben azonban Mikeás egyetlen dologban különbözik: egyedül ő nyert bepillantást JHVH mennyi udvartartásába. A négyszáz próféta a ׀׀ esetenkénti jelenléte alapján nyert kijelentést és nem rendelkezett azzal a látással, hogy a hazug lélek jelenlétét érzékelt volna.

Mikeás is beszél olyan prófétákról, akik nem JHVH rendelése szerint töltik be küldetésüket. Szemükre is vetette, hogy a rájuk bízott népet félrevezették, és aszerint prófétáltak békességet, hogy adnak-e nekik enni (3,5). Ezért olyan idő következik rájuk, melyben nem lesz látomás és jövendölés (3,6). A 3,6-7 versből kitűnik, hogy ténylegesen isteni kijelentést

---

³⁴ BRUGGEMANN, Walter: *Az Ószövetség teológiája, Tanúságtétel, vita, pártfogás*, Kolozsvár, Exit, 2012. 761.

vettek. Félrevezető magatartásuk abban volt, ezt a kivételes ajándékot meghamisították azáltal, hogy a kapott ígét nem hűségesen adták tovább, hanem ízlésükhöz és igényeikhez szabottan, ahogyan „*előnyük és anyagi hasznuk származik belőle.*”³⁵ Ez a szellemiség a prófétai csoport korrupt voltát veti fel. Kálvin is ebben az értelemben magyarázza: „*a nyereségnágy annyira elhatalmasodott rajtuk, hogy nem tesznek különbséget igazság és csalás között. Csak arra utaznak, hogy tetszést arassanak – a maguk hasznára.*”³⁶ Ridderbos szemléletesen „*kenyérprófétáknak*”³⁷ nevezi őket. A „*hadat indítanak az ellen*” (קדשו עליו מלחמה) a szent háborúra való kultikus előkészület kifejezése, de általánosságban az ellenséges indulatok elterjedését is jelentheti (Jóel 4,9; Jer 6,4). Itt arra utal, hogy a próféták a megértett isteni üzenetet elferdítették, és ezt a meghamisított üzenetet Isten beszédéként adták tovább. Ha a שכיבם participiumi alakot a szó ószövetségi kontextusában vizsgáljuk (1Móz 49,17; 4Móz 21,8-9; Péld 23,32; Préd 10,8. 11; Jer 8,17; Ám 5,19; 9,3), azt találjuk, hogy a נשך mindenütt kígyómarással összefüggésben fordul elő. Ha Mik 3,5 versét is ebben az összefüggésben szemléljük, nem a hallgatóság elvárásai szerinti prófétálás után nyert, az életfenntartáshoz szükséges javakat kell értenünk a hamis próféták magatartásán, hanem a „harapásuk” halálos voltát. Azaz azt, hogy JHVH ígéjével szemben a hallgatóság kívánságai szerint mondott „igehirdetés” öl. Ezt az értelmezést alapul véve „kígyóméregként” hatott Mikeás kortársainak az, hogy a hamis próféták hamis biztonságban nyugtatták őket: „*Ne prédikáljatok ilyeneket. Nem érhet minket ilyen szűgyen*” (2,6b), „*talán elfogyott az Úr türelme?*” (2,7), „*Közöttünk van az Úr, nem érhet minket baj*” (3,11). Ennek a hamis biztonságnak az alapja a rosszul értelmezett kiválasztástudat.

A prófétai tisztet jelölő kifejezések eredetét kutató eddigi vizsgálódásból kibomlik az a felismerés, hogy a próféta *elbívott személy, aki nem saját elhatározásából vagy mások megbízatásából szól vagy tesz bármit is, hanem szigorúan küldője és megbízója akaratából. Mondanivalójának tartalma intés, feddés, vigasztalás, bátorítás.* Ha előadásomat nagyon summásan kellene megfogalmaznom, ebben tudnám összefoglalni. Ez a definíció meghatározója

³⁵ RUDOLPH, Wilhelm: *Micha – Nahum – Habakuk – Zephanja*, 1. Auflage, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1975. 71.

³⁶ KÁLVIN János: *Magyarázata Mikeás próféta könyvéhez*, Budapest, Kálvin János Kiadó, 2003. 71.

³⁷ RIDDERBOS, J.: *Het Godswoord der profeten, Van Elia tot Micha*, Kampen, Uitgave van J. H. Kok N. V. 1930. 243.

lehet annak a lelkületnek, amit az Egyház Ura országa építésére ma a gyülekezetek élén állók szolgálata által szeretne használni. Emberek, akik nemcsak szavukban, hanem ténylegesen is elhívott emberek, akik nem a maguk feje után mennek és nem is elvárásoknak felelnek meg, hanem a szolgálatba elrendelő Isten akaratát keresve, azt megértve szólnak és tesznek bármit is. Akire Isten szava bízott, annak ezt a szót első kézből kell venni. E vonatkozásban is igaz a mondás, hogy Istennek gyermekei vannak és nem unokái.

Profétai legitimáció

1Kir 22,24 szerint a *hwhy-xwr* a helyes profétai üzenet feltétele. A profétaság tehát Isten Lelkének vétele alapján adatik valakinek. Nem egyéni rátermettség, hanem kapott ajándék. Hasonló tartalmat fejez ki az Ószövetségben az, ami Zakariással, a Jójáda pap fiával kapcsolatban fogalmazódik meg: *hyrkz-ta hvbl ~yhla xwrw*, azaz az „*Isten Lelke felöltöztette Zakariást.*” Zakariás ugyan nem proféta volt, de abban a helyzetben mégis profétai szót mondott, mert ajkán a jellegzetes profétai formula hangzik: *~yhlah rma hk*, „*azt mondja Isten.*” Szemléletesen fejezi ki a szöveg, hogy a profétaság olyan, mint valami viselet, amit az ember úgy kap, mintegy „felölt” (vbl). Nem a tisztség hordozója, hanem az adományozó miatt válik legitimmé hallgatósága előtt az, aki a tisztséget viseli. Isten emberét a küldő Isten teszi alkalmassá, ő ruházza fel azokkal a képességekkel, amelyek alkalmassá teszik arra, hogy feladatának megfeleljen. Ez ad tekintélyt is az Isten emberének. A tekintély héber szava a *כבוד*, amiről *von Rad* azt mondja, „*das Gewichtige am Menschen, das ihn anschaulich macht.*” Ma az institutionális keretekhez való simulékonyság, a nepotizmus és ügyes egyházi diplomácia ideig-óráig helyettesíteni képes azt a tekintélyt, amit az igének kellene megadni.

A *כה אמר האלהים* vagy az ugyancsak ismert ősi „látó” formula (4Móz 24,3), a *נאם יהוה* jelentőséggel bír, mert mind az derül ki belőle, hogy aki mondja, nem a maga értelme után szól meg, hanem követségben teszi ezt. Nem egyszer találunk ilyen hosszadalmas előkészítést a profécia előtt: „*Szólj Izrael véneibe és mondd nekik: Ezt mondja az én Uram, az Úr*” (Ez 20,3). A formatörténeti kutatás megállapította, hogy ez a formula pontosan így megtalálható az ókori levelezésekben, pl. az amarnai levelekben, ahol a levelet maga a levelet vivő küldött olvasta fel, és mint aki parancsot teljesít, ezzel a tulajdonképpeni neki szóló utasítással kezd-

te az olvasást: „Ezt mond a királynak (t.i. a levél címzettjének): Ezt mondja az én uram (azaz a levél küldője).” Az összehasonlítás azért érdekes, mert szemlélteti, hogy a próféták valóban nem a maguk gondolatait mondták, hanem azt, amit az Örökkévaló rájuk bízott, mint üzenetvivő követekre. *Vriezen* azt mondja, a próféta beszél, aki Isten igéjét közvetíti. Amikor Isten hírnöke, követe Ura igéjét ajkára veszi, és továbbadja, abban a formában teszi, ahogyan Urától vette. Amikor az Úr én-formában beszél, a próféta hűséges hírnökként én-formában továbbítja azt.³⁸ Ebből a mai igehirdetői identitás számára az szűrhető le, hogy az ige hirdetője nem tehet hozzá semmit sem ahhoz, amit mondania kell. De semmilyen külső körülmény készítésére nem is vehet el belőle semmit. Az igehirdetés halálosan komoly dolog.

A próféták számára a רבר nem csak szó, nem is gondolat vagy idea, hanem annál sokkal több. *Esemény*, ami összekötődik a történelemmel, az idővel. A יהי רבר־יהוה אלי (Ez 18,1) formula szépen kifejezi ezt. A prófétai igehirdetés nem az események után kullog, hanem eseményt teremt. Isten szava történéssé válik a próféta ajkán. Történetivé teszi magát azáltal, hogy a történelemben élő emberhez szól.

A prófétai tiszt betöltésével összefüggésben említődik a „felkenetés,” ami az isteni kiválasztás látható jele, az isteni küldetés és megbízatás kultikus-szimbolikus kifejezője volt. A prófétai felkenetéssel kapcsolatban azonban nem a cselekményen van a hangsúly, hanem a megbízón. 1Kir 19,16b szerint Illés azt az utasítást kapta, hogy kenje fel Elizeust. Próféta felkenéséről ezen kívül Ézs 61,1 versében van még szó, ám ezeken a helyeken *Zimmerli* szerint a szó átvitt értelmével kell számolnunk. Lényeges itt, hogy az elhívásra vonatkozó döntés Istentől indul.³⁹ Leg-

---

³⁸ VRIEZEN, Th. C.: *Theologie des Alten Testament in Grundzügen*, Wageningen – Holland, Verlag H. Veenman & Zonen, Neukirchen Kreis Moers, Verlag der Buchhandlung des Erziehungsvereins, é. n. 220.

³⁹ ZIMMERLI, Walther: *Grundriß der alttestamentlichen Theologie, Theologische Wissenschaft*, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, Verlag W. Kohlhammer, 1978. 85. Hasonlóképp foglalnak állást a régebbi írásmagyarázók is (DUHM, Bernh.: *Das Buch Jesaja, Handkommentar zum Alten Testament* [hrsg NOWACK, D. W.], Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1892. 425.; MARTI, Karl: *Das Buch Jesaja, Kurzer Hand-Commentar zum Alten Testament*, Tübingen, Freiburg i. B. und Leipzig, Verlag von J. C. B. Mohr [Paul Siebeck], 1900. 385.).

jobb „felhatalmazást” értenünk alatta.⁴⁰ A felkenetés és a Lélek vétele számos esetben összefügg (2Sám 23,1-7; 1Sám 16,13). Általa válik a próféta feladata betöltésére felhatalmazottá. Az Ézs 61,1 versében megjelenő próféta az eljövendő üdvkorszak meghirdetője, aki elhívására mutat rá. Azért teheti ezt, mert az isteni Lélek erre őt alkalmassá tette (vö. 11,2), és mert felkenetett (vö. 1Kir 19,16). Ebben különbözik a fogság előtti nagy prófétáktól. Náluk a Lélek vételére vonatkozó utalás nem jellemző, helyette az egyszeri elhíváson alapuló, de meg- megújuló isteni üzenet továbbadása hangsúlyos. Ézs 61,1 névtelen prófétája a fogság előtti prófétáktól eltérő módon a felkenetés által válik legitimé, mert abban valami maradandót gondol. Nem kell immár Isten kijelentett ígéjére várnia, hanem a Lélek által rendelkezik azokkal az ismeretekkel, amelyek képessé teszik Isten akarata közvetítésére.

A prófétai elhívás – forma- és hagyománytörténeti vizsgálat

Zimmerli Ezékiel könyvéhez írott kommentárjában az ószövetségi elhívási történeteket vizsgálva kimutatta, hogy az elhívásról szóló ószövetségi elbeszélések két fajtája különböztethető meg.

Az első az *igeesemény* (Wortereignis) szóval fejezhető ki, ami azt jelenti, hogy minden Isten szavának van alárendelve. E sémához hozzátartozik a *megszólítás*, majd a megszólítás ember részéről történő *viszautasítása*, az ember szorongása, tartózkodása, sőt az isteni megbízatással szembeni vonakodása, amelyet az elhívás *megerősítése*, majd végül az elhívás megpecsételésekképpen *jel* adása zár. Legjellemzőbb példája ennek a modellnek Mózes elhívása a J, E és P előadásában,⁴¹ de ehhez a hagyománytörténeti anyaghoz tartozik Jeremiás elhívása is.

Schmidt négy elhívási történet közös vázát meghatározva egy mindenikre jellemző modellt állított össze, felmutatva az azonos érintkezési pontokat.⁴² Ennek a Schmidt-féle modellnek a tartalmát és alapját Zimmerli *igeeseménynek* (Wortereignis) nevezett vizsgálata szolgáltatja.

---

⁴⁰ WESTERMANN, Claus: *Das Buch Jesaja, Das Alte Testament Deutsch 19.*, Göttingen, Verlag von Vandenhoeck & Ruprecht, 1966. 291.

⁴¹ ZIMMERLI, Walther: *Ezechiel 1-24, Biblischer Kommentar Altes Testament, XIII/1.*, 2. Auflage, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1979. 16-17.

⁴² SCHMIDT, Werner H.: *Exodus, Biblischer Kommentar Altes Testament, II/1.*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1988. 124.

Az elhívási történetek elemei a következők: *megbízatás, ellenvetés, meg-erősítés, jel.*

	2Móz 3,10-12 E	Bír 6	1Sám 9 k.	Jer 1
Megbízatás	10	14	(9,16)	5
Ellenállás	11	15	9,21	6
Az ellenvetés elutasítása	12	16		7 k.
Jel	12	17 kk.	10, 2 kk.	(9)

A J és E szerint Mózes elhívásának anyaga össze van illesztve egy, a helyhez kötődő ősi hagyományanyaggal. A P előadásában (2Móz 6,2; 7,1-7) ez az anyag eltűnik és helyébe Isten szava lép. Az E anyagában Mózes a kicsinységére utal (3,11; vö. Bír 6,15-16; 1Sám 9,21), amit felold JHVH ígérete: „*Veled vagyok*” (vö. Jer 1,8), s majd utána egy jel adása következik.

Több ószövetségi példát is lehetne említeni, melyekre a modell részben alkalmazható, s melyeknél az egyes elemek elmosódnak, illetve összeolvadnak. Ilyen pl. Jónás próféta története. A *megbízatás* ott is megvan: „*menj Ninivébe*” (1,2); az *ellenállás* azonban nem szavakban fejeződik ki, hanem a próféta menekülésében (1,3); ugyanígy az *ellenvetés elutasítása* is, midőn JHVH az engedetlen prófétát másodszer is szolgálatba állítja (3,1-3). A *jel* a prófétai sors alakulásában van, hogy a csodás isteni beavatkozás következtében Jónás a cet gyomrából megmenekül (2,11). Jézus ígéhirdetésében maga a próféta is *jellé* lesz (Mt 12,41). Isten a vonakodó embert nem legyőzni, hanem jelek és csodák által meggyőzni akarja. Mert aki nem jól dönt, ledöntetik, s aki jól dönt, az dönthetetlen.

Az elhívásról szóló elbeszélések második típusa *Zimmerli* szerint⁴³ Ézsaiás 6 *látomása* alapján karakterizálható, de alapvető elemeit tekintve Ezékiel elhívására is ez jellemző. Itt nem személyes dialógus keretében történik az elhívás, hanem az Örökkévalótól jön, mintegy tanácsadásának

⁴³ ZIMMERLI, Walther: *Ezechiel 1-24, Biblischer Kommentar Altes Testament, XIII/1.*, 2. Auflage, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1979. 18-21.

eredményeként, amelyet az elhívott tőle, a mennyei seregek társaságában dicsőségesen uralkodótól vesz.

Ebben az elhívási típusban ellenvetéseknek nincsen helye. A *látomásnak* viszont nagyobb szerepe van, mint az előző sémánál. E második elhívási típusnál az elhívó és az elhívott közötti különbség élesebben rajzolódik meg, mint az előző modellnél. A próféta *isteni követként* jelenik meg, ott van az Örökkévaló mennyei udvartartásában. Részesévé válik Isten és a mennyei lények tanácskozásának. Itt is lehet párbeszéd az elhívó és elhívott között, de az elhívott magatartására leginkább az elfogadás jellemző. A két elhívási típus közös abban, hogy mindkettőben jelen van az isteni megszólítás és a megbízás. Lehet, hogy ez a két elem olykor indirekt módon fogalmazódik meg, ez azonban semmit sem változtat az elhívás lényegén. Ézsaiás elhívásának történetéhez számos ponton hasonlítható Mikeásnak, a Jimla fiának elhívás élménye (1Kí 22,19 kk.). Ézsaiás 6-ban csakúgy, mint 1Kí 22-ben JHVH mennyei trónusán ül, és szolgáló lények veszik körül. Az elhívó szó mindkét leírásban megkeményedést és lelki vakságot idéz elő. *Volz* úgy fogalmaz, hogy ez a jelenség a nagypróféták igehirdetésének lényegéhez tartozik. Jóllehet tisztában voltak azzal, hogy igehirdetésük megkeményedést eredményez, megmaradt bennük a népük iránti aggodalom.⁴⁴ 1Kí 22-ben JHVH mennyei palotájában honol, Ézsaiásnál pedig érthető módon a templomban van. Ézsaiás *גִּלְגַּל*-nek nevezi az Urat (6,5), Mikeás kerüli ezt az akkor leterheltnak számító kifejezést, de JHVH trónjáról ő is beszél (1Kí 22,19). Ehhez az elhívási sémához sorolható – némi kiegészítésekkel – Pál megtérése is (ApCsel 9,3 kk.; 22,6 kk.; 26,12 kk.). Ott azonban a templom helyébe a damaszkuszi úton megjelenő Krisztus lép, a tisztátalan ajkú próféta helyébe pedig a keresztyéneket lihegve üldöző Saulus.

Az Ószövetségben a próféta megbízójától kapja az elhívás által azt a késztetést, hogy üzenetét továbbmondja. Lényegét tekintve a prófétaizmus teljesen egybecseng a jahvizmus lényegével. A próféta fellépése JHVH lényegének a jele és kifejezése. Az egyik próféta földműves parasztember (Mikeás), a másik pásztor (Mózes), megint egy másik pap (Ezékiel), de van előkelő jeruzsálemi családból származó ember is (Ézsaiás). Az elhívó Isten számára nem az elhívott személy eredeti foglalkozása, társadalmi hovatartozása vagy intellektuális ismerete a lényeg, mert az

---

⁴⁴ VOLZ, Paul: *Der Prophet Jeremia, Kommentar zum Alten Testament*, Leipzig-Erlangen, A. Deichertsche Verlagsbuhhandlung Dr. Werner Scholl, 1922. 192.

elhívás az igazi lényeg. Az elhívás az egész embert veszi igénybe. Teljes személyiségét: magánéletét és minden életmegnyilvánulását. Szavait és cselekedeteit. Azért mindkettőt, mert az ige több, mint a szó. A **רבר** magába foglalja a szó és a tett egységét. Ezért kellett Ezékielnek, Jeremiásnak és a többieknek olykor szimbolikus cselekedetekkel kifejezniük mondanivalójukat, mert az emberi beszéd kifejezésére csak töredékét tudja kifejezni az igének. Halvány és nagyon szerény utalás rá, ám amit mégis ki tud fejezni belőle, éppen elégséges, mert az elhívó Isten teszi súlyossá. Prófétnak lenni nem foglalkozást jelent, hanem az egy létforma. Ez lelkési mivoltunkra is elmondható. Nem hivatást választottunk, amikor Isten szolgálatába álltunk, hanem egy reánk kiterjesztett létformát fogadtunk el.

Az elhívó szó megértésének ideje a történelmi adatok – rend szerint királyok uralkodási éve – alapján legtöbbször behelyezhető a világtörténelembe. Az elhívás a prófétai legitímáció bizonyítéka.⁴⁵ Nem egy idea »felöltöztetéséről«⁴⁶ van tehát szó, hanem faktumról. *Ravasz László* klasszikusan szépen, felemelően mondja: „*Látásában az időfeletti, az örökkévaló tör be az időbe, a történetbe. Ez a kijelentés genesisé. Legtisztábban látszik a legmagasabb kijelentésnél: a Megtestesülésnél. Augustus, Círéneus, Poncius Pilátus mind csak jelzőkövei annak a pontnak, ahol a mennyei, az örökkévaló és változhatatlan Isten maga belépett az emberi történet változáiba és eseményeinek árába, hogy mi megfoghassuk, minket megfoghasson.*”⁴⁷

Elhívás és kiválasztás összefüggései

Azt várnánk, hogy a prófétai elhívás összekötődik az isteni kiválasztással. Ehelyett egyetlen próféta, a babiloni Ézsaiás alkalmazza a kiválasztást és az elhívást a Szolga küldetéstudatának körülírására (Ézs 42,1; 49,7). Nála a fogalom valamilyen formában mindig összekötődik a választott nép felelősségével és küldetésével is. Főképp néhány zsoldárban és Duteró-Ézsaiásnál találjuk a **בחר** kifejezést, ami nála gyakran együtt említődik a Szolga (**עבד**) fogalommal. *Vrieszen* azt tartja, hogy amiképp a **בחר** deuteronomiumi képződmény, akként a **בחר** Duteró-ézsaiási. A

⁴⁵ WILDBERGER, Hans: *Jesaja 1-12, Biblischer Kommentar Altes Testament, X/1. 2. Auflage*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1980. 238.

⁴⁶ DUHM, Bernh.: *Das Buch Jesaja, Handkommentar zum Alten Testament*, (hrsg. NOWACK, D. W.), Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 1892. 43.

⁴⁷ RAVASZ László: *Ószövetségi magyarázatok, Ézsaiás 1-12. r.*, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993. 273.

Deuteronomium és Deutero-Ézsaiás hordozója a kiválasztás gondolatnak, miként a maga módján mindenik könyv az exkluzív monoteizmusnak.⁴⁸ S ezen kívül mindkettő Isten és Izrael szoros kapcsolatát éli át és hirdeti. Ézsaiás 49,7-ben Izraelt mint „*megvetett lelkűt*,” a „*nép undorát*” s „*a zsarnokok szolgáját*” említi, akit Izrael Szentje elválasztott. 47,1 pedig az anyaméhtől való elhívásról beszél. 42,1 a Szolgát (עבד) JHVH választottjának mondja, 41,6 pedig elhívottjának. A kiválasztás és az elhívás tartalmát tekintve egészen rokon kifejezésként említődik. A kiválasztás nem más, mint egy megalapozott elhívás. A kiválasztás fogalmában a kiválasztó személy pszichikai hatása erősebb, benne egy meghatározott cselekvés játszódik le, míg az elhívásban ez a cselekvés kap nagyobb teret. Ezzel magyarázható, hogy a próféták elhívottként s nem kiválasztottként értelmezték magukat. Nekik nem a kiválasztó Isten Lelkében végbemenő folyamatokkal van dolguk, hanem az őket szolgálatba hívó vagy szolgálatba kényszerítő elhívó szóval. Tartalmilag van rokonság az elhívás és a kiválasztás között. Isten *missziójának* az alapja a *vocatio* és az *electio*. Ami az elhívást és a kiválasztást mégis megkülönbözteti, az a kiválasztásban meglévő *ítélet*, mely a kiválasztottat az elvetetthez képest, mint elfogadottat elhatárolja. Az elhívásban az elfogadásnak ez a mozzanata hiányzik. Az Ábrahámnak szóló elhívásban (1Móz 12,1 kk.) JHVH igénye „*minden népek*” felé irányul, a kiválasztásban azonban magával a kiválasztottal van dolga. Az elhívásban az JHVH kollektív, missziós igénye szólal meg egy emberen keresztül a világhoz, a kiválasztásban pedig szubjektív igénye Izraellel szemben, de szintén a világért. Az elhívás szubjektív jellegét a személyes megszólítás adja. Az elhívásban a kölcsönösség, a partneri viszony dominánsabb, hiszen az elhívó szóra szavakkal vagy tettekkel válaszolni kell, ezzel szemben a kiválasztásban ez az elem kevésbé hangsúlyos. A kiválasztásban a kiválasztó személy szuverenitása kap nagyobb teret.

A prófétai beszéd tartalma

A Deuteronomista Történeti Mű a prófétai igehirdetés üzenetét ebben a rövid mondatban foglalja össze: „*Ezért az Úr így intette Izraelt és Júdát összes prófétája és látnoka által: Térjetek meg gonosz útjaitokról! Tartsátok meg parancsolataimat és rendelkezéseimet: mindazokat az utasításokat, amelyeket*

---

⁴⁸ VRIEZEN, Th. C.: *Die Erwählung Israels nach dem Alten Testament*, Zürich, Zwingli Verlag, 1953. 49.

őseiteknek adtam, és amelyeket az én szolgálaim, a próféták által küldtem el hozzátok!” (2Kir 17,13). Tehát ebben az írásműben maga az Ószövetség tárja fel nekünk a prófétai igehirdetés foglatát (vö. Zak 1,4). Kérdés, hogy az egész Ószövetségre érvényes-e ez a summás tétel, vagy csak arra az írásműre, ahol jelenleg olvasható? Néhány gondolatban vizsgáljuk meg ezt. Ha ez a Deuteronomista Történeti Mű foglatában így van, vizsgáljuk meg röviden azokat a próféciaikat, amelyek ezt megelőzően keletkeztek és a vizsgálódás által döntsük el, hogy a VIII. század próféciaira ebben az összefüggésben mi jellemző. Van-e e korszak próféciainak külön üzenete vagy a Deuteronomista Történeti Mű csupán Jeremiás és Ezékiel hatására közvetíti ezt az üzenetet? A régebbi próféciaakra mindenképpen jellemzők a következők:

a) Nem találjuk bennük שׁוּבו – „*térjetelek meg!*” felszólítást. Csak prófétai feddő szavak formájában, de nem felszólításszerűen: „*Megtérés és higadtság segítene rajtatok, a béke és a bizalom erőt adna nektek! De ti nem akartátok*” (Ézs 30,15; vö. Hós 5,4). A VIII. század prófétái tehát hangsúlyozzák a megtérés szükségességét, de azt nem felszólításszerűen fogalmazzák meg. A megtérés figyelmen kívül hagyása, elmaradása lesz majd az elkövetkező ítélet oka.

b) Az ítélethirdetés igéi gazdag számban találhatóak a prófétai igehirdetésekből. Feltárják, konkrétan néven nevezik a bűnt, s csak egészen ritkán találunk olyan megfogalmazást, mint amit Ámós mond, hogy „*keressetek engem és éltek*” (5,4).

A megtérésre való felszólítás tehát a későbbi korokban fogalmazódik meg. Ez azt jelenti, hogy az elkövetkező ítélet előtt *esetleg* lehet mód még a megtérésre, vagy ha nem, az Isten előtti megállás szempontjából mindenképp van értelme igehirdetőként hirdetni és hallgatóként odafigyelni rá.

Ebben a vonulatban fogalmazódik meg az a gondolat, hogy Isten a bűn megtorlásával szemben kész moratóriumot hirdetni. Nemcsak ítélet-tartása után kész meghagyni magának maradékot, hanem kész lehet arra is, hogy a jogos ítélet elhozatalát egy időre felfüggeszse. A bűn, bűn marad. Isten pedig Isten marad. Ezt az Istent példázza a Megváltó tanítása, aki parancsolt vincellérjének a természetlen fügefá felől: „*Uram, hagyj békét néki még ez esztendőben, míg köröskörül megkapálom és megtrágyázom: És ha gyümölcsöt terem, jó; ha pedig nem, azután vágd ki azt*” (Lk 13,8). „*A fejsze pedig immár a fák gyökerére vettetett*” (Mt 3,9), ezért Isten azt mondja: „*Térjetelek meg!*” (Mt 3,2).

A lelkeszi identitás (önazonosság) aktuális kérdéseinek gyakorlati teológiai vetületei

Kocsev Miklós

„Der protestantische Pfarrer ist eine merkwürdige Zwitterfigur. Der Ausbildung und der Tracht nach tritt er auf als Gelehrter. Durch die Art seiner Dienstleistungen gehört er in die Reihe der Priester. In seinem theologischen Selbstverständnis möchte er am liebsten als Prophet agieren. Und die meiste Zeit verbringt er wahrscheinlich damit, die Rollen des kirchlichen Verwaltungsbeamten und des gemeindlichen Freizeitanimators zu spielen.“⁴⁹

Előjáróban - kiindulási pontok

Köszönöm a lehetőséget és a meghívást, de gondolom sokaknak ugyanakkor furcsa is, hogy pont egy ‘messziről jött’ beszél erről a témáról ott, ahol az identitás megtalálása és megőrzése egy komoly téma.

Egy közeli lelkesz, aki ebben az Egyháztestben, a Felvidéken kisebbségben él, csak jobban ismeri az itteni összefüggéseket. Ezért feltehetően sokat jelentettek az eddigi előadások, amelyek a program szerint szóltak a felvidéki és az erdélyi identitásról. Ezeket is figyelembe véve, feltételezem, hogy nem várják tőlem az identitás fogalmának értelmezését, lingvisztikai kibontását.

Az viszont kétségtelen, hogy szívesen beszélek erről, ill. gondolkodom együtt másokkal, így Önökkel is. Még akkor is, ha nem mindenben találkozunk a gondolataink, ha lennének esetleg területek, ahol nem értjük egymást.

Amire azonban az előadásom alapul az nem más, mint a ‘saját élmény és tapasztalat’, úgy, mint hosszú időn át gyülekezeti lelkesz, és több mint egy évtizede teológiai tanár. Valamint azok a tapasztalatok, amit a Gyököcsy Intézet kínált a kerekasztalban a lelkipásztori képességekben megtapasztalhattam – számtalan kolléga életútját magam előtt látva. (Igaz ott elsősorban magyarországi – erdélyi – szerbiai kollégákkal találkozhattam eddig.)

---

⁴⁹ Josuttis, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*. Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie. Chr. Kaiser 1982, 9.

Amit el szeretnék mondani, azt kellő óvatossággal és elsősorban továbbgondolásra szánom.

Ennek több oka is van:

• *Egyrészt mert nem ismerem teljesen azt a mindennapi valóságot, amiben Önök itt élnek.*

• *Másrészt vannak közöttünk olyanok, akik sokkal nagyobb és másféle szolgálati tapasztalattal bírnak – egy másféle kontextusból –, akikre semmiképpen nem erőltetném rá a látásom.*

• *Nem is szólván arról, hogy másként láthatják akár a lelkész- szerep (a személy és identitás összefüggéseiben), akár a szakmaiság kérdését. Itt jelzem, hogy a 'szakmaiság' szó, kifejezés ne botránkoztassa meg Önöket, amikor nem a hivatás-szót használom.*

Amit mondani szeretnék, abban lehet, hogy semmi olyan nincs, amit nem tud(had)tunk volna eddig is. Ugyanakkor az itt-lét és együttlét lehetőség arra, hogy újra átgondoljuk a címben megfogalmazottakat, remélhetőleg azért, hogy ez ne fékezzen, hanem tovább vigyen.

Mondanivalóm tehát elsősorban a lelkészi identitásra (önazonosságra) és ennek következményére, a szakmaiságra (hivatásbeli önazonosságra) koncentrál. Természetesen nem tudunk hermetikusan el-és kizárni mindent, azaz: az egymásba mosódás lehetősége fennáll a gyakorlati teológia, ezen belül akár a lelkigondozás / pasztorálszichológia és ekleziológia, egyház értelmezés szempontjaival is.

Ha pedig az lenne a kérdés, hogy miért az identitásra (lelkészi önazonosságra) és szakmaiságra összpontosítunk, akkor azért, mert ezzel szerintem ezeket a területeket – mint probléma – az élet hozta elénk, amelyekkel:

• *vagy nem foglalkoztunk eddig eleget, és többek szerint mégis mintha zavar lenne ezen a téren, különösképpen az identitást, önazonosságot illetően,⁵⁰*

• *vagy ha igen, akkor nem vettük mindnyájan eléggé komolyan,*

• *pontosan azt a két területet, ami a pálya kezdetétől – vagy más korábban - formálható, és szükséges is hogy formálódjon.*

---

⁵⁰ Ennek kapcsán nem a külsőségekre (ruházat, kinézet, megjelenésre) gondolok elsősorban, hanem egy belső, személyre illő és szabott tartalomra.

Véleményem szerint a két fókuszpont: *az identitás és a szakmaiság (hozzáértés) - az ügyel való, személyre szabott ön-azonosság, egy-egy alapköve, sarokköve a lelkész-létünk bitelességének. Fogalmazhatom úgy is: az EMBER és az ÜGY egységének keresése ugyanabban a forrásban.*

A témánkat illetően – továbbra is a kiindulási pontokat keresve – korosztályi, egyéni biográfiai adottságunktól függően lehet, hogy már nyugtázzuk, vagy éppen nem, hogy az lett, vagy éppen mást vártunk a lelkész-létünket illetően. Az indulás és a megszerzett tapasztalat egymás mellé kerül. Ezért más-más lehet a nyugdíj előtti, a középnemzedék, vagy éppen a legfiatalabb lelkész-nemzedék közeledése a címben megfogalmazottakhoz. Lehet, hogy olyan történeteket kellett megélnünk, amely káros, vagy éppen erősítő hatással volt ránk. Ezért érdemes figyelni és szinte korosztályokra lebontani azt, hogy mit vár a kezdő – a közép – a kifele menő nemzedék a szakmai / hivatásbeli erősítés és lelkészi identitás formálása alatt. Másolható-e és ugyanazt jelenti-e minden lelkész-nemzedék számára az identitás és az ebből fakadó szakmai hozzáértés?

Mindezt annak tudatában írom, hogy mai témánk az elmúlt fél évszázad témája, és *elsősorban Nyugat-Európában és az észak-amerikai kontinensen lett tematizálva.* Azaz: utolérnek bennünket ezek a kérdések. Ezért szerintem jó, ha komolyan vesszük - akár a válaszadás szintjén is, ahogy az EGY ISTENT komolyan vevő bibliai történetek szereplői számára ez téma is volt. Az EGY hangsúlyos akkor, amikor szembe találjuk magunkat a TÖBB-el. *Egy identitással bírunk mindnyájan, vagy egy erényösszevetet alatt, de többel?*

Lényeges kérdés ebben a szerep-azonosság keresésben: *KI vagyok és KI(vé) vagy MI(vé) szeretnék lenni?*

GYAKORLATI TEOLÓGIAI megközelítés – néhány számomra fontos sarokpont megadása⁵¹

Mondanivalómnak – mint gyakorlati teológusnak - az alap gondolata, váza az a lentebb felsorolt néhány szempont, amiből véleményem szerint sok minden fakadhat az identitás összefüggésében:

---

⁵¹ Ezzel szeretném egyértelművé tenni, hogy nem antropológiai, vagy más teológiai ág felől keresem a lelkész személyének és hivatásban való jártasságának a megközelítését.

A GYAKORLATI teológia egy empirikus - hermeneutikai orientált-ságú – kommunikatív – kritikusan reflektív tudomány, amelyik természetesen önmagával szemben is kritikus, így egyben ön-reflektív és innovatív az Ige ↔ világ kettős fókuszában:

- ennek összefüggésében a lelkész számára is fontos a pontos kor/helyzet orientált ön- értelmezés és ön – megértés, így a mindenkori tapasztalati valóság a kiindulópont,
- alkalmas és képes kommunikálni (Istennel – világgal és akár önmagával is),
- és kellő kritikát tud vagy enged meg, gyakorol/ni/tatni (önmagával szemben is),
- és a megismert kritikai szempontok alapján kész invesztálni önmagába egy jobb identitás érdekében,
- ezért kész önmagért cselekedni egy jobb Isten-ember találkozás érdekében (nem öncélú tehát).

Ebből kiindulva veszem a téma további felosztását, miszerint a **LELKÉSZI IDENTITÁS** (önértelmezés) kész:

- önmaga értelmezésére egy adott helyzetben – tehát nem életidegen,
- kommunikáció kész, azaz nyitott másokra és önmagára,
- (ön)kritikusan formálható és ennek következtében
- invesztál önmagába is azért, hogy
- jobban képviselje Isten közeledését az emberhez.

EMPÍRIKUS – HERMENEUTIKUS értelmezés

Heitinktől⁵² származik az a felosztás, amit továbbformáltam a tapasztalatok alapján:

- a *HIVATALT* / lelkészi tisztet / Ministry⁵³ – *kapjuk* (a szükséges tanulmányi feltételek teljesítése, a lelkészi vizsga letétele után). Ez egy egyházi felhatalmazásból fakadó adomány és szerep, kellő felkészülés

---

⁵² G. Heitink nyugalmazott gyakorlati teológiai professzor (VU Amsterdam), akiknek továbbvittem és fejlesztettem az elméletét.

⁵³ A BEM dokumentum fogalmait használva (Egyházak Világtanácsa Limai Dokumentuma /Baptism, Eucharist and Ministry/, 1982)

után (a szolgálatra kész lelkész) – nyitottan a világ felé. Ez egy identitást ERŐSÍTŐ tényező. Szinte majdnem mindenek felett áll a következő két szemponthoz képest.

- a *HIVATÁST* / szakmai hozzáértést – *folyamatosan tanuljuk* remélve, hogy jó iskolába járhattunk (megbecsült és tisztelt/nagytiszteletű lelkész) - méltó a hivatalára;

- az *IDENTITÁST* / az ön-azonos személyiséget⁵⁴ – *formáljuk és ápoljuk*, amennyiben ennek szükségét látjuk (vagy látják mások)⁵⁵ - ebből fakadóan hiteles. Rendkívül lényeges szempontnak tartom, hogy helyileg hol, milyen társadalmi tényezők hatására formálódik a lelkészi identitás. Azaz: nincs KONTEXTUS-MENTES identitás!

Ha kellő mértékben törődünk az emberrel és az ügyvel, akkor végzünk olyan munkát, ami a jövőt is szolgálja.⁵⁶ Azaz: *az ügy jobb képviselete nem engedi, hogy csak 'egy-ügyűek', hanem figyelünk a másik főkérszra, önmagunkra is.* Ezért tegyük- és tartsuk rendbe önmagunkat, mielőtt másokkal (gyülekezeti) szeretnénk ezt megtetetni.

Ebből formálódik és táplálkozik a következő alap gondolat:

- a fenti, az első pontban említett hármasságra koncentrálna fontos, hogy egyházi felhatalmazásból fakadó szerepünk/tisztségünk betöltésére ALKALMASNAK és KÉPESNEK kell lennem. Az alkalmasság és a képesség kérdése a mostani időkben egyre fontosabbá válik, aminek több oka is lehet. Némelyek szerint nem elég jó a személyi anyag – azaz: a lelkészi hivatás tekintélycsökkenése kapcsán a 'minőség' változik.

Mindegyik alapeleme ennek a tézisnek számomra egyre fontosabbá vált a lelkészi munka mindennapi gyakorlatában. Eddigi tapasztalatom az,

---

⁵⁴ Itt szeretném megjegyezni, hogy a hiteles személy, mint vezető egyre komolyabb és hangsúlyos teret kap az utóbbi évek lelkigondozói/gyakorlati teológiai irodalmában. A hiteles vezetői személyiség megléte vagy éppen hiánya hihetetlenül sokat nyom a latba. (J. van Saane: *Geloofwaardig leiderschap*, Meinema 2013.)

⁵⁵ Hozzá kívánom tenni, hogy minden, így a lelkészi hivatásnak is van egy 'hivatás-identitás' eleme, ami egy adott, jelen esetben a református egyházban formálódik – valahol a Kárpát-medencében.

⁵⁶ Jézus megtanít bennünket a Jn 8 alapján – a házasságtörő asszony példája -, hogy egyformán fontos az ügy és fontos az ember (Hendriks alapján).

hogy: *van, akiben óriási az elhívás – a hozzáértés pedig minimális, vagy éppen fordítva.*

Mindkét esetben történhetnek szélsőséges értelmezések és megnyilatkozások.⁵⁷

A nagyon elhívott lebecsüli az ismeretet, a nagyon okos pedig semmi-be veszi az elhívást. A nagyobb baj persze az, ha egyszer csak rádöbbenünk: az elhívás fénye valami okból megfakult, a hozzáértés pedig megfogyott.

Miszerint a teológiai kompetencia még nem hivatásbeli vagy éppen személyiség kompetencia, ami mindenre elegendő lenne. Mindez fordítva ugyanígy érvényes.⁵⁸

Mert: a lelkészi szolgálat végzésére való *alkalmatlanság és képesség hiánya* megkérdőjelezi és aláássa a szakmai és személyi:

- megbecsülésünket (nagytiszteletű), valamint
- hitelességünket (mint elfogadott tekintély). Összességében az IDENTITÁSUNKAT.

Ezért fontos számomra – eddigi tapasztalataim alapján:

* *hogy a szakmaiságot / hozzáértést erősítsük* – ami élménnyé, kiegyensúlyozottá teszi a munkát azon keresztül is, hogy folyamatosan képzem magam. Feltehetően mindannyian érezzük, vagy átéreztük már, mit jelent a szakmai üresség, hiány, amiből akár még kiegészítés is lehet. A szakmai személyiség első hallásra nem illik a képbe, de mint az identitást – jelen esetben a lelkészt – formáló alap-adottság figyelembe vétele elengedhetetlennek tűnik számomra.

* *az identitást pedig engedjük formálni* – ami alapján egy sokoldalú, változásra kész és képes lelkész áll a közössége előtt. Tudatosan figyelve arra is, hogy az identitás az én értelmezésemben folyamatosan változik és alakul, azaz: nem kész. Gondolom, aki régebb óta már lelkész, csak ész-

---

⁵⁷ Mivel a kegyességi típusokban különbözőségek vannak, ezért fontos tisztázni egy konszenzusos minimumot az alkalmasság és képesség tekintetében.

⁵⁸ Részben ezért sem véletlen, hogy ma már van külön csak teológus-képzés, a teológus-lelkész-képzés mellett.

revette magán, hogy már személyiségében / identitásában sem mindenben ugyanaz, mint pl. 10 vagy 20 évvel ezelőtt volt.⁵⁹

*Ebben a kettőben nem történik más, mint amit a gyülekezeti tagjainktól is várunk.*⁶⁰ Elvárjuk, hogy ismereteikben gyarapodjanak és szolgálatunk által személyiségükben formálódjanak.

A szerepből fakadó identitás lehetőségei és veszélyei – KRITIKUSAN szemlélve

Mind ezek oda vezethetnek: nem kell azt hinnem, hogy az egyház én magam vagyok. Annak ellenére, hogy a lelkész személye, élete, jelenléte sokak számára az egyetlen kép lehet az egyházzal („Der Pfarrer hat die Kirche weitgehend verdrängt – Lammermann”)⁶¹

Óvakodjunk attól, hogy az Egyház – legyünk bármilyen jók és pozitív személyiségek, a szakmában, hivatásban kiválóak –, csak rajtunk keresztül legyen megformázható, kifejezhető. Ugyanakkor vegyük komolyan azt is, hogy rajtam – a személyiségem az identitásom része – viszonyulnak az egyházi, adott felekezethez is.

A személyiségünket, identitásunkat és a szakmaiságunkat, hivatásértelmezésünket nemcsak erősíteni lehet. Hanem vannak veszélyeztető tényezők, melyek bizonyos helyzetekben át- és újragondolásra érdemesek. Így fontos figyelni arra a területre, ami visszahat a címbe leírtakra. Ha ismerem a veszélyek fő irányait, akkor tudom, hol érdemes erősödnöm. Hogy mindezek formálhassanak, legyen az jó vagy rossz, de tanulva ezekből, jól érzem magam a 'pályán' és a 'bőrömben'.

Néhány terület:

* Nagyon össze vagyunk zárva önmagunkkal – vagy legalábbis fennáll annak a veszélye, hogy mi 24 órás lelkészek vagyunk (folyamatos stand-by állapot, amit másoknak – pl. családnak - is ki kell bírni), erre szocializálódtunk és kérdés, hogy akkor mindig önmagunk vagyunk-e?

* Ebből fakadóan nagy teher lehet, ha egy állandó önkontroll alatt kell tartani magam, nehogy megbotrántkoztassak másokat. („Egy lelkész-

---

⁵⁹ Különösképpen óvakodjunk attól, hogy pl. huszonévesen már azt mondjuk, hogy 'ilyen vagyok és ezen már nem is kívánok változtatni'.

⁶⁰ 1 Pt 1,13-15.

⁶¹ M. Klessmann: *Pastoralpsychologie*, Neukirchener 2004, 538. kv. (Szabad fordításban: A lelkész személye messze háttérbe szorította / leárnyékolta az egyházat.)

től nem ezt vártam volna!” – megjegyzések). Vagy ennek a fordítottja: „Olyan nagy vagyok, hogy nálam jobb nincs is!”

* Kiderült, hogy rossz hivatást választottam – van, amikor ez nagyon biztos állásnak látszik/ott. Merek-e, kívánok-e ezzel szembenézni? Ahogy egyik lelkésztársunk megfogalmazta egy képzésünk kapcsán: „Megélhetési lelkésszé váltam az idők folyamán.”

* A „nem jó helyen, vagy nem a helyemen vagyok” – érzés (ha megengedtem magamnak, hogy megérezzem ezt), ami deprimáló lehet. Számptalan lelki, fizikai, környezeti összetevője lehet ennek. Felvetődhet itt a kérdés: Milyen a humán-erőforrás gazdálkodás az egyházainkban? Lehet-e kívülről segítséget kérni és kapni?

* Nem mehetünk el a nemi – életkori – kegyességi tényezők mellett sem, amelyek serkentőek, vagy egy bizonyos idő után fékezőek lehetnek. A gyülekezet nem képes olyanná válni amilyennek én szeretném, vagy fordítva. hitében nem olyan, gondolkodásában idegen. Szeretném ehhez figyelmükbe ajánlani, hogy vegyünk komolyan az urbánus – vidéki élet- és gondolkodásmódban lévő különbséget. Történelmi helyzetünk még egy határon belül is másféle módon írta meg hit- és élettörténetünk bizonyos fejezeit. Ha ezzel nem számolunk, keserű pillanatok várhatnak ránk.

* Vajon mit hagyott hátra az előd, azaz: milyen lelkész-képet? Milyen szakmai vagy identitásbeli személyes kihívást jelent ez? Bele illekebbe, vagy valami egészen mást képviselnék?

* Lelkészházaspárok, több lelkész egy gyülekezetben vagy egyébként: a konkurencia kérdése. Vagy amikor konkurálok az előddel – mint mítosszal, vagy éppen valósággal (hiszen ott ül a szemem előtt, vagy éppen a háttérben ‘hatékonyan kártékony’).

* Lelkészeknél mindkét nem esetében: elég apa/anya tudtam-e lenni? Melyik szerepem szenved csorbát? Ez utóbbi különösen a lelkész-nőknél jelentkezik hatványozottan (feleség – anya – lelkész/né). Maradt-e időm a képződésre, önmagamra vagy éppen azokra, akik mellett az élet fontos részei?

* Az ön/értékelés / becslés hiánya, vagy alacsony szintje. Figyelembe véve a másik szélsőséges, a grandiozitás érzését – ami pontosan el- lenkező hatást válthat ki:

o Többre tartom magam, itt nem értenek meg. Milyen jó vagyok, és mégsem értékelnek! Mi mindent szeretnék elérni, de itt ez lehetetlen!

○ Ill. ennek ellenpontja: Mindig másokhoz mérem magam és soha nem látszom elég jónak (A. Grün).⁶² A folyamatos alulteljesítés-érzése („Nem tettem meg mindent ma sem!”).

* Mi történik bennem akkor, amikor nem tudok azonosulni a közegyházi „üggel”, nem tudom hitelesen képviselni ezt, vagy mások olyan döntéseit, amivel messze nem tudok egyetérteni?

* Számomra egyre fontosabb (a tapasztalataim alapján): az egyházi struktúra, az abban való visszaélések és visszasságok lehetnek elkeserítőek és kiábrándítóak a lelkészek egy része számára. Mit teszek ezzel, hogyan tudom ezt elrendezni önmagamban is? *Szent dolgot* hirdetünk – *de a valóságban* semmivel nem vagyunk különben annál a világnál, amit folyamatosan kritizálunk.

* Egy *lelkészi életpálya-modellnek a hiánya*. Lehet-e valamiben előbbre és továbblépni? Ez egyre gyakrabban hangsúlyozódó kérdéssé válhat nálunk. Ha lenne egy ilyen, mit segítene az identitásom formálása kapcsán.

* A „mi lesz velem, ha...?” – számtalan meg nem válaszolt kérdése, amit önmagamnak teszek fel és keresem a válaszokat. Mi lesz velem, ha kiderülnek rólam dolgok, amelyek a legbensőbb énem titkaim, amivel ha előállok...?

* Nem szeretném kihagyni itt azt, hogy végiggondolhassam, mint lelkész egy adott helyzetben akár azt is, hogy *milyen az én pásztor képem* (bibliai képekkel is élve), ami és helyzetektől függően kérdez vissza? Vannak-e, vagy voltak-e minták, amelyek táplálnak, vagy éppen kiüresítenek? Hitelesek-e, érvényesek-e ezek a minták ott ahol vagyok? Mindezek rendkívül fontosak lehetnek az identitásformálás kapcsán.

* *Nem kell elájulni önmagunktól, a saját hivatásunktól*. A lelkészi hivatás, mint ‘mindenek előtt és felett álló’ gondolat ideje lejárt. A hivatásunk az idők folyamán a külső szemlélő szerint devalválódott. Vannak más segítő hivatások, amelyeknek a hatékonysága jóval nagyobbnak látszik, mint a miénk. Akik sokat, nagyon sokat dolgoznak, mint ahogy mi is. Ennek tudatában és ezzel összefüggésben próbáljuk értelmezni önmagunkat, szóba hozni örömeinket és fájdalmainkat.

---

⁶² Waar je ook komt, vergelijkt jezelf nooit met anderen en je zult rust vinden (A. Grün: *Boek van Levenskunst*, Ten Have / Lano 2004, 96. A magyar kiadás címe: *Az életművészet könyve*) „Bárhol is vagy, ne hasonlítsd önmagad soha másokhoz és nyugalmat találsz magadnak.”

KOMMUNIKATÍV (teológiai) elemek a lelkészi identitás kapcsán – szerepkeresésben

Félreértés ne essék: nem a kommunikáció tudományára kívánom terelni a szót. Hanem abba az irányba, hogy tkp. milyen területeken várják el a lelkészi identitás alakulását a hivatásra való felkészítés alapján? Azaz: milyen területekkel kommunikáljon a lelkész az identitásának formálása kapcsán? Különös tekintette a teológusi identitását illetően.

Nem mondok semmi újat azzal, ha azt mondom, hogy a lelkészi identitáshoz több évszázad hatása alapján hozzátartozik: az igehirdetői – a liturgusi – a tanítói / katechéta – a lelkigondozói – a diakónusi – a gyülekezetépítési identitás.

*Klessmann szerint*⁶³ a lelkésszel szemben elvárt követelmény a 2000-es évek elején valahogy így hangzott a kvalifikációkat illetően (azaz az identitásába épüljön be): *missziói – apologetikai – lelkigondozói – vezetői – spirituális kompetenciája, azaz: identitása*. Ezek mintegy pasztorálpszichológiai vezér-eszmék a lelkészi identitás formálása kapcsán.

A kérdés már csak az, hogy képes egy ember mindezeknek megfelelni? Melyik szerepben van igazán otthon? Melyek az önazonosság terei?

Avagy: nem változhat-e a lelkészi identitás egy-egy élethelyzetnek köszönhetően? Szerintem igen. Más és más identitás-forrásaimat hívja elő egy-egy élethelyzet.

Egyik kollégám tette fel vagy 15 éve kérdést: akkor most kinek, mi-nek kell lenni az időszerű, korszerű lelkésznek? Építésznek – tanítónak – kertésznek – lelkigondozónak – managernek?

Egy másik megközelítés az alábbiakra helyezte a hangsúlyt: a lelkész identitásában ott van: a biográfiája – a teológiája – a spiritualitása – a munkafeltételei, mint a lelkészi hivatás alapvető elemei.⁶⁴ Vagy a Nauta féle: spiritualitás és vízió gondolatnak mindenképpen helye van: ha van lelki tartalék és többlet, akkor lesz látás is.

Vagy a K. Rahner féle gondolat a misztikus-emberről és egyházzól, mint a jövő lehetséges alapja.

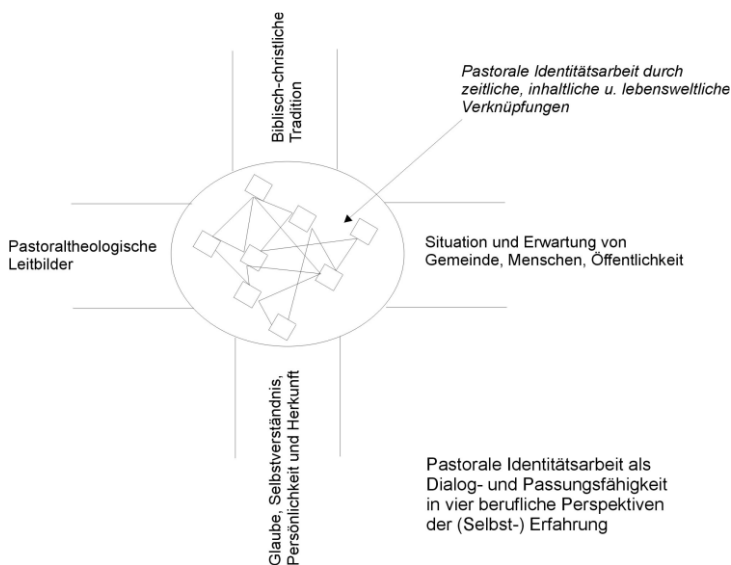
⁶³ Pastoralpsychologie, 541.

⁶⁴ Menken-Berkius, C & Meule, van der H.: *Reflecteren kun je leren*, Kok Kampen 2007.

Mindezekből – ebben az összefüggésben – számomra fontos: tisztázom önmagam számára hogy az adott helyzetben melyik identitás komponens erősebb bennem. Amennyiben ez tudatosul, akkor ehhez mérten próbáljak egy adott helyzetben jelen lenni.

A lelkész szerepéből adódóan válhat tanítóvá – menedzserré – lélekápolóvá stb. csak ne keverje mindezt össze.

Azaz a SZEREPKERESÉSBEN⁶⁵ (identitás – önazonosság) keresésünket meghatározza:

Az identitást erősítő lehetőségek és források – INNOVATÍV megközelítésben

* Az általános lelkési szakmaiság megnyugtató gyakorlása felkészült embereket vár. Ezért nem engedhetem meg magamnak, hogy időben, vagy akár megkésve, ne szedjem össze magam. Azaz: egy jót teológiai – és ebből fakadó antropológiai - látásmód szerintem elengedhetetlen. A képességeink fejlesztése, a meglévő ta-

---

⁶⁵ Frisch, J.: Die Entwicklung einer pastoralen Identität im begleiteten Berufseinstieg, Marburg 2013 MA Arbeit.

lentumainkkal való élés szinte csak rajtunk múlik – normális körülményeket feltételezve.

* Keressük és *használjuk a módját a továbbképzéseknek.* „Egyszer-egyszer el kell menni azért, hogy örömmel, jó közérzettel lehessen visszajönni” - mondta egyik kollegám, aki több évtizede egy nagyobb szórványban lelkész, a közösség és önmaga örömére.

* *Legyünk igényesek önmagunkkal* szemben, ezért ha lehet, keressük azokat a területeket a továbbképzésekben, szakmai találkozásokban, személyes tanulmányainkban, ahol vagy hiányosságaink vannak, vagy amely területen jól érezzük magunkat és szívesen tanulunk, specializálódunk, a szakmai erősítés és lelkesítő identitás szempontjai szerint.

* Amennyiben nem sajnáljuk és szeretjük túlzottan önmagunkat, engedjük meg annak a lehetőségét, hogy mások véleményét mondjanak rólam, még akkor is, ha annak meghallása fájdalmat okoz. *Milyenek látnak engem mások?* – tehetem fel a kérdést. Hiszen csak a másik szemébe nézve derül ki, hogy ki is vagyok igazán. Ezért legyenek egészséges, többoldalú külső visszajelzéseink. Ne engedjük magunkat egy túlzott védőburokban elpusztulva leminősíteni.

* Gyakorta megéltük egy-egy lelkipozíciós képzés kapcsán, hogy olyan változások indultak el emberekben, hogy amikor hazamentek, akkor az akár a családtagjaik, akár a gyülekezeti tagok számára egészen más szintet hozott. Természetesen ennek meg van a veszélye is, hiszen ‘újra kell tanulnunk’ a lelkesítést, megismerni és élni tudni azzal, hogy megváltozott. De ez jelzés arra: történt valami változás, ami remélhetőleg jól tesz mindnyájunknak.

* *A lelkesítő munka elsősorban kapcsolati munka* (Beziehungsarbeit). Kapcsolattartás több szinten is: *Istennel – másokkal – önmagammal.* Megeshet, hogy hangsúlyeltolódás léphet fel. Ezért gondoljunk ennek rendszeresen utána, hogy is áll ez a harmónia?

* Azért, hogy önmagammal is jó kapcsolatba tudjak maradni a szakmaiságom és önmagam védelme érdekében, érdemes nemcsak rohanni és tenni, hanem lehetőség szerint megállni és nem

félni időt adni önmagának, hogy utolérjem magam.⁶⁶ (Mások meg megállnak akkor is, amikor még el sem fáradtak.)

***H. LUTHER ÉS A POSZTMODERN KOR*⁶⁷**

Hosszúra nyúlt mondanivalómban engedjék meg, hogy pár mondat erejéig időzzek Henning Luther gondolatai mellett, aki a gyakorlati teológia, ezen belül pedig a lelkész identitás számára a posztmodern kori értelmezés terén számomra fontos impulzusokkal bír.

Mindezt annak ellenére mondom, hogy ezek az impulzusok már negyed évszázada megfogalmazódtak benne. Gondolataiból a témánkra vonatkozóan szeretném kiemelni az alábbiakat, miközben előre elnézést kérek, ha ‘túl messziről’ indítom első hallásra a gondolatsort:

- A reformáció óta a protestáns lelkész *egy paradox helyzetben* van. Ha az általános papság gondolatát vesszük, akkor hogyan találja fel magát ebben a helyzetben – kérdezheti önmagától is? Tulajdonképpen önmagát teszi feleslegessé az, aki a legjobb nevelő – hirdeti a Felvilágosodás. Tehát valójában *a laikus és klérus közötti differencia feloldását* hozhatja ez magával. Akkor meg miért keresi önmagát, a saját identitását?

Valószínűleg azonban, hogy a mi mindennapi gyakorlatunkban ez messze nem így csapódik le. Mindenesetre sokat mondó, hogy így egy ‘angefochten’ helyzet. Egy megtámadott identitás: vagyok is, de egyébként mire?

Lehet, hogy ebben azért Kálvin segít, hogy vannak tisztségek – ami ebben az összefüggésben némileg homályosabbá válik számomra.

- Az Egyház sem önmaga célja, hanem Isten Országáa reprezentánsa és közvetítője. Ebből fakadóan a paradoxon ott húzódik az Intitúció és Individualitás; a tisztség és a szubjektum között. A kettő között meglesz-e az összhang? *Azaz: az identitással jóval többet vállalok magamra, mint csak önmagamat.*

---

⁶⁶ A. Grün: *Boek van levenskunst*, (Vlucht niet voor je zelf...89.) „Aki nem tud megállni, az gyakorta azért is van, mert az ember nem szeretne szembenézni önmagával.”

⁶⁷ Fechtner, K. & Mulia, Chr. (Hrsg.): *Henning Luther Impulse für eine Praktische Theologie der Spätmoderne*, Kohlhammer 2014, 57 kv.

- Luther egyik alapgondolata – mások is szívesen idézik, azóta ez már szinte közhelynek -, hogy a reformáció által elindított folyamat egyben társadalmi folyamattá, változásokat kiváltóvá is vált. *Ebben eljutottunk az ún. individualizációig, ami magával hozza a pluralizációt is.* A társadalom szekularizálódik, ebben az egyén inividualizálódik, az egyház pedig pluralizálódik.

Az *individualizáció* egyben a lelkészi tisztségben, munkában való funkcióváltást is magával hozta, miszerint:

→ A tisztség és ezzel együtt a személy ‘re-szakralizálódik’ (Josuttis);

→ Ugyanakkor professzionalizálódik (teológiai – missziói – terapeutikus);

→ Miközben mások szeretnék visszahozni a tekintély- és példakép-karaktert (konzervatívak)

→ Miközben a lelkész lehetőséget kap a szubjektivitás meghatározó képviselőjévé válni.

Míndez együtt jár Becknek⁶⁸ a rizikó-társadalomban észlelhető individualizációs folyamat-summázásával, ami beszél:

→ A megszokott szociális formák feloldásáról,

→ A tradicionális biztonság feladásáról (ami együtt járt az egyháziasság lazulásával)

→ A szociális kapcsolatok új formájáról.

Ebben az összefüggésben lehetetlen nem észlelni, hogy a társadalmi folyamatok nem zárulnak le a parókia vagy templom falaknál.

Maradva az individualizációs folyamatnál, Luther szerint ez a lelkészi szolgálatot (identitást) kétféle módon érinti:

- Az egyén egyre kevésbé fordul az egyház felé, a meghatározó tényező és gondolatformáló nem az egyház és annak képviselője. Míndez egybeesik a protestáns már említett gondolatmenettel: közvetítőkre nincs szükség – mindenki a maga ‘papja’ lehet;

---

⁶⁸ Beck, Ulrich: Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne, Suhrkamp, Frankfurt a.M. 1986.

- Ebből fakadóan a szerepértelmezés is változik. Nem a tiszttség hordozza és tarja meg a lelkészt, hanem a lelkész hordozza és tartja életben a papi tisztet (saját individualitását).

Ebből fakadóan nem teheti meg a lelkész, hogy ne reflektáljon erre a ‘másságra’, megváltozott ‘ön-állapotra’.

Ebben az új ‘ön-állapotban’ benne van az egyediség és magára maradtóság állapota. Legyen a lelkész a társadalom állapotára érzékeny, de abban nem feloldódó és az abban lejátszódó folyamatokat lemásoló. Ne feledkezzünk meg arról, hogy a témánk az identitás.

Ezért a lelkész legyen egy:

→ Professzionális szomszéd, azaz a szerepéből adódóan a másik emberhez közel és kapcsolatra kész,

→ Mint professzionális kívülállónak és határokon járóknak a szerepe ebben a transzcendens hordozása, kiábrázolása;

→ A szerepből fakadó erőssége pontosan abból fakad, hogy a gyengeségét is meglátatja. Ezzel útítársává válva a gyengéknek is.

Tőle származik a *fragmentált identitás* fogalma is, ami minden időben jelen volt (a sokféle szerepet illetően) a lelkész életében. Legfeljebb nem vált ez hangsúlyossá. Illetve a jelen kor a maga sokszínűségében (plurális valóságában) nem teszi egyszerűvé a megfelelő lelkészi önazonosság/identitás megtalálását (más fogalommal a patchwork identitás hangsúlyos jelenléte mellett).

A Luther által elképzelt lelkészi identitás így a fentiek alapján: egy képlékeny identitás, amely nem lezárt, hanem mozgásban van. Nem ad hozzá a meglévőkhöz egy új lelkészi identitást, hanem sokkal inkább mozgásba hozza azt – kapcsolódva ezzel mindahhoz, ami körülötte zajlik a társadalomban.

A szerep-fragmentalizálódásban megjelenik a szerep-stagnálás a szerep-diszkrepancia és szerep-rigiditás.⁶⁹

Nincs egyféle identitás-modell a lelkészek számára. Ezt nehéz elfogadni, de önmagában ez nem káros – véleményem szerint. Mivel nincs egyféle gyülekezet sem és a gyülekezeteknek is lehet más és más önértelmezése.

---

⁶⁹ Ganzevort, R.: Fragment en identiteit in religie en pastoraat. Stemmen van het zelf en rollen van God. PT 1999. (26/1)

Végül

Eddigi szakmai tapasztalatom alapján elmondhatom (önmagam számára láttam ezt jónak), hogy a lelkeszi identitás és szakmaiság erősítéséhez hozzájárulhat és szükség lehet:

* *Egy jó és biztos háttér.*

* *Egy jó világ/élet - egyházi és teológiai látás (vízió), amire építhetünk. A teológia egyedül nem képes arra, hogy ezt megadja. Az évek folyamán egy személyes tanulási úton, a tapasztalat keresi a teológiai válaszokat, amelyek később élet- és teológiai látássá válhatnak.*

* *Kellő nyitottságra úgy mások, mint önmagam felé. Nem mindent magamra venni, ami nem rám tartozik, vagy nem rólam szól – tudni érteni és kellő distanciát tartani (ami nem a distancia luxusa).*

Ebben a helyzetben lesz kérdés számomra – mintegy részben a fentiek összefoglalásaként is –, hogy a szolgálatra képes és alkalmas személy, mint a szakmájában, hivatásában professzionális személy szükség szerint kész és képes:

- A változásra (*adaptabilité*), azaz az új helyzetek felismerésére és azzal való bánásra. Ez magában hordozza az elfogadhatatlannal és szükségtelennel szembeni ellenálló képességet is.

- Az elfogadó képesség (*receptívité*) gyakorlására, a magam és mások spirituális igényeinek tiszteletben- és ébrentartása tekintetében, ahhoz hogy úton tudjunk maradni.

- A közelség-távolság érzékelésére (*distancion*) ahhoz, hogy jól tudjon funkcionálni. Ez segít a kritikus megjegyzések hordozására, a helyén alkalmazott humor gyakorlására.

- Kreativitásra (*creativité*), ami segít oda-vissza mozgásban lenni a tradíció és kultúra között. Így akár az identitásom formálása kapcsán is.

Magától értetődő, hogy vannak, akiknek más - az identitást érintő - megújulás forrásai vannak, ami gyakran egy adott teológiai látáshoz, vagy kegyességi körhöz is csatolható. Amennyiben egyik vagy másik út – kinek-kinek a saját adottsága szerint – segíthet, akkor se legyünk sablonosak. Engedjük meg, hogy ki-ki a maga szempontjainak megfelelő utat válassza. Fogadjuk el ezeket, ha ezek érzékelhető és hiteles segítségforrásokká válnak.

Ezért természetesen mindaz, amit most elmondtam, amit én hasznosnak látok a lelkész személye – a hivatása – és a szerepe összefüggésében, ez csak egy út a számtalan járható út között, amiben nem a kizárólagosság kényszere, hanem a lehetőség rejlik.

Jositissal kezdtem és akkor vele is zárom:

*„Der Pfarrer erzählt die heiligen Mythen;
Er vollzieht die heilige Riten;
Er führt ein heiliges Leben”⁷⁰*

Köszönöm a türelmüket és figyelmüket!

---

⁷⁰ Luther, H. *Impulse für eine PT der Spätmoderne*, 67.

Tartalom

A vallási, az egyházi és a lelkészi identitás aktuális kérdései – nemzetközi tudományos konferencia – Program.....	3
Fazekas László püspök – Bevezető áhítat – előszó gyanánt	5
Dr. Pálfi József – Kitekintés: az identitás kérdése két határon túl – Partium és Erdély	7
Cs. Molnár János – Keresztyének és nemzeti identitása az arab világban és nálunk	22
ThDr. Somogyi Alfréd – Az identitás.....	30
Bohács Béla – A görög-katolikus egyházi és lelkészi identitás egykor és ma.....	38
Mgr. Czinke Zsolt – Az identitás a gyászévtized alatt, különös tekintettel Bátorkeszi István gályarab prédikátor életére	55
Fodor Ferenc – A prófétai lelkület, mint a lelkészi identitás meghatározója.....	64
Kocsev Miklós – A lelkészi identitás (önazonosság) aktuális kérdéseinek gyakorlati teológiai vetületei.....	87